

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ГУМАНІТАРНИХ І
СОЦІАЛЬНИХ НАУК**

ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-
КОНФЕРЕНЦІЇ**

9 квітня 2020 року

ДНПРО – 2020

Правова система України в умовах євроінтеграції: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (9 квітня 2020 р.) / за заг. ред. к.ю.н., доцента Школи С.М. – Дніпро : НТУ «ДП», 2020. – 136 с.

Збірка містить тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Правова система України в умовах євроінтеграції» (9 квітня 2020 р.), присвяченої актуальним питанням приватно-правових і публічно-правових відносин, правовій ідеології та гуманітаризації соціокультурного простору сучасності.

Матеріали друкуються в авторській редакції

© НТУ «Дніпровська політехніка» 2020
© ННІ Гуманітарних і соціальних наук 2020
© Автори тез 2020

ЗМІСТ

Tomas Berkmanas. On the perspectives of legal profession in the age of technologies and globalisation.....	4
Басалаєва А.В. Оптимізація судового контролю щодо розгляду та вирішення виборчих спорів.....	6
Білоруський Р.Ю. Еволюція інституту реквізиції у цивільному законодавстві України.....	8
Бойко О.В. Адміністративно-правове регулювання гарантій забезпечення законності надання публічних послуг в Україні.....	12
Борисенко А.О., Легеза Ю.О. Забезпечення вимог енергетичної безпеки України в умовах євроінтеграції.....	14
Буличов Є.В. Удосконалення надання адміністративних послуг у сфері справляння податків і зборів.....	16
Васильчук М.В., Легеза Ю.О. Досвід адміністративно-правової реінтеграції східної Славонії, Баратї та Західного Срему до Хорватії: перспективи впровадження в Україні.....	18
Виприцький А.О. Змагальний цивільний процес як недоліки судочинства України.....	21
Грязнова А.О. Доцільність застосування медіації в Україні.....	26
Зайкова Л.М. Правові аспекти управління у сфері поводження з відходами в Україні.....	29
Зеленко І.П. Щодо суб'єктів судової правотворчості.....	34
Ішханян А.Р. Перспективи розвитку єдиного державного веб-порталу електронних послуг «портал дія» в Україні.....	36
Каліман А.С. Критерії поділу права на галузі: плюралізм підходів.....	39
Корнійченко А.О. Причини та умови булінгу як перешкоди соціокультурного розвитку освітнього середовища.....	41
Коросташова І.М. Методи публічного адміністрування (ознаки, особливості, критерії розмежування).....	45
Кострюков С.В. Історія розвитку наукових знань про використання об'єктів сонячної енергетики.....	49
Кубрак Р.М. Вчинення втеч засудженими як елемент посягання на загальний стан правопорядку в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах.....	53
Лебедєв Є.С. Використання soft lawy процедурі міжнародного комерційного арбітражу.....	57
Легеза Є.О. Особливості ліцензування господарської діяльності у сфері охорони громадського здоров'я.....	61

Лень В.В. Питання впливу певної розповсюдженої інформації на криміногенність особи.....	65
Мілова Т.М. Міжнародні нормативно-правові гарантії реалізації права людини і громадянина на свободу наукової творчості.....	69
Нечасв В.Е. Підрозділи Національної поліції, які надають публічні послуги.....	73
Ромашенко К.В. Інститут «права довірчої власності» в цивільному законодавстві України.....	76
Русінова А.В. Еколого-культурологічний та епідемічний аспекти удосконалення екологічного та інших актів законодавства України.....	79
Рябовол Л.Т. Перевірка як інструмент публічного адміністрування та захід державного нагляду (контролю).....	87
Саксонов В.Б. Введення юридичної конструкції «право довірчої власності» в цивільне законодавство України.....	91
Семяніста С.Л. Регламентация діяльності адміністративних судів в розгляді спорів про доступ до публічної інформації.....	94
Сітніков В.В. Особливості діяльності вищої кваліфікаційної комісії суддів в Україні.....	97
Скляр Н.Ф. Особливості фінансової відповідальності за порушення податкового законодавства в період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (covid-19).....	100
Суханов С.А. Історико-правовий розвиток державної служби з питань праці.....	104
Тимошенко К.О. Особи похилого віку в місцях позбавлення волі: окремі питання.....	107
Угріна А.С. Правове регулювання земельних відносин в Україні.....	110
Хижня Л.Є. Міжнародні стандарти захисту права людини на безпечне довкілля.....	114
Хряпінський П.В. Заохочення суспільно-корисної поведінки в доктрині кримінального права України.....	117
Чернік С.Д. Установчі договори як основа європейської інтеграції.....	121
Шепель М.А. Оптимізація врегулювання спорів у сфері захисту права на безпечне довкілля.....	125
Шмат М.С., Школа С.М. Становлення інституту звільнення від покарання за хворобою в період зародження Радянської України.....	128
Щербяк Ю.В. Правове регулювання процедур проведення земельних аукціонів.....	131

Tomas Berkmanas, Head of Law faculty
of the Vytautas Magnus University,
Professor (Kaunas County, Lithuania)

ON THE PERSPECTIVES OF LEGAL PROFESSION IN THE AGE OF TECHNOLOGIES AND GLOBALISATION

It looks like that we really live in *an Age* – time of a change of paradigms never witnessed before. Few years ago, our University has given the title of Honorary Doctorate to professor Stefano Bainchini from University of Bologna. In his Acceptance speech, he has stated very simply: “want we or not, societies are radically changing”. And that concerns many fields and layers of humanly phenomena: politics, economics, education, communication, labor, family, and so on and so on, of course, including *law*. However, this facet of humanity is really peculiar. First of all, if we would follow Max Weber, law is the fundamental feature of Western world which, at least in some respects, has now become all World. But it has two intrinsic “vectors/drives”. First may be called vector *towards* perfection usually associated with gapless/total regulation of our life (remember same Weber) and mechanical/total implementation of this regulation (remember, for example, Bentham). Second may be called just vector *backwards* – law and legal profession (especially), they are very conservative, they have inside entrenched certain inertias against change evidenced by, for example, counter-majoritarian effect, adjudicative logic of *stare decisis*, or just still wearing perukes in the House of Lords in our times.

That is why it is not easy to make changes in the domain of law (more as a matter of branch of government) and legal profession. Despite that already in end of 18 century Jeremy Bentham predicted that if we will make law clear and simple, if we would codify it, if we would increase the powers of bureaucracy, lawyers would become more and more redundant, it has not happened. Vice versa – after 200 years we have more lawyers among human beings than ever before.

Still, the lesson of the Black Swan (the book by Nassim Nicholas Taleb is had in mind there) is that the fact that it has not happened does not mean that it may not happen in the future. And the most disturbing is that there is one essential difference now in the scenario from the one of Benthamian apparently failed prediction. For that we could remember how Max Weber described the final aim of the Western path towards rational state and domination of bureaucrats – who is this Weberian bureaucrat, the main (and, in the final stage, the only) governor of this Western ideal state? How he/she governs? Max Weber would say that he/she/it (?) governs “without hatred or passion, and hence without affection or enthusiasm”. I think it already should remind you something – yes, it is the machine, the robot, of “whom/which” we speak now really a lot. Bentham’s 200 years old prediction up till now failed simply because bureaucrats are human beings, legislators are human beings, judges are human beings with their hatreds and

passions, with their affections and enthusiasms. But do we really want to wipe all that out by substituting human with the machine? The answer is really difficult. And not only because it may look scary to be governed by non-human intelligence. It is not clear that it could lead to the Benthamian-Weberian ideal. There are still many speculations or just unfounded beliefs in the possibilities of technologies, as now famous Yuval Noah Harari in his “Homo deus” book writes – there is plenty of new *religions* of technologies that are being born in Silicon Valley.

However, I think we (i.e. lawyers) should not calm down ourselves by the mantra that legal profession survived hundreds of years, many changes, and it will survive this one another challenge. Somehow now it looks as a much more serious challenge, not “one another”. Just small hint/example – some time before young entrepreneur came to my office with a proposal/initiative to create a chatbot in legal field; I cannot disclose more details, but if some of you do not know – “chatbot” is a computer program/artificial intelligence which has certain algorithms inside which transform into conversation with a human being or, in this case, a client trying to solve his/her legal problem.

To finish: having in front of me the juxtaposition of two concepts: “Legal Profession” (i.e. as a matter of what is, exactly, *professional*) and “Age of Technologies”, I cannot stand to accentuate that now the question for lawyers “What’s next?” is not a fancy intellectual challenge. It looks like very real and even maybe existential challenge.

Басалаєва А.В., аспірант кафедри адміністративного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОПТИМІЗАЦІЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЩОДО РОЗГЛЯДУ ТА ВИРІШЕННЯ ВИБОРЧИХ СПОРІВ

Реалізація функції судового контролю щодо розгляду та вирішення виборчих спорів відбувається шляхом встановлення спеціальної процедури їх врегулювання.

На разі відповідно до чинного законодавства України суб'єктами, уповноваженими на врегулювання виборчих спорів, як було встановлено у попередній підрозділах, є виборчі комісії (по суті, вони реалізують адміністративний порядок оскарження) та система адміністративних судів і загальних місцевих судів, що наділені повноваженнями із розгляду окремих категорій спорів у досліджуваній сфері. Неодноразово представниками наукової еліти та практиками висувалася ідея необхідності усунення виборчих комісій від розгляду та врегулювання виборчих спорів. Зокрема, представники Центральної виборчої комісії, розглядаючи проект Виборчого кодексу України висловили ідею щодо доцільності виведення із складу суб'єктів розгляду виборчих спорів і залишення такого повноваження виключно за судами, крім тих, суб'єктами оскарження яких є виборчі комісії [1]. Однак при цьому під час обговорення поправок до проекту Виборчого кодексу України [2] Центральна виборча комісія виступила з пропозицією посилення власних повноважень щодо розгляду ймовірних порушень виборчого законодавства за власною ініціативою, в тому числі на підставі отриманої інформації «з інших доступних джерел». В цілому, визначаючи «життєздатність» такої пропозиції варто підкреслити, що необхідним є встановлення переліку джерел, отримання інформації з яких є достовірною інформацією, і може бути визнано як підстава для ініціювання фактично контрольного-наглядового провадження з боку Центральної виборчої комісії.

Пропозиція представників Центральної виборчої комісії щодо доцільності внесення змін до чинного законодавства України у частині удосконалення нормативного регулювання витрачання коштів виборчих фондів щодо необхідності встановлення правомірності їх використання не лише на проведення передвиборчої агітації, а і на проведення виборчої кампанії вимагає додаткового комплексного наукового та практичного обґрунтування [1]. Адже в умовах відсутності законодавчої дефініції категорії «виборча кампанія» замість досягнення цілі детінізації коштів виборчих фондів можемо отримати результат

абсолютної неконтрольованості процесів їх використання, що буде здійснюватися із мотивів «організації виборчої кампанії».

На нашу думку, одним з найважливіших питань функціонування ефективних юридичних механізмів оскарження порушень виборчого законодавства та розгляду таких справ є нормативне закріплення процедури встановлення фактів порушень, у тому числі й тих, що можуть спричинити скасування результатів голосування або виборів. Цей аспект також відзначено у документах Венеціанської комісії. Так, в Європейському виборчому доробці наголошено на важливості наявності у відповідних органів компетенції скасувати результати виборів, якщо порушення могли вплинути на результат, тобто вплинути на розподіл мандатів [3, с. 26]. У Доповіді з питань скасування результатів виборів зазначено, що закон має передбачити можливість відміни результатів голосування чи підсумків виборів. При цьому орган, що розглядає справу такої категорії предметності, повинен бути наділений повноваженням скасувати результати голосування/виборів, якщо порушення могли вплинути на ці результати, тобто вплинути, наприклад, на підсумковий розподіл депутатських мандатів при проведенні виборів до представницького органу [4].

Отже, важливим критерієм є ефективний контроль, тобто відповідні контрольні процедури, які повинні містити контрольні механізми, встановлені відповідно до закону задля запобігання свавіллю органів виконавчої влади в процесі реалізації прав людини. Звичайно, такий контроль має здійснювати судова влада, оскільки вона надає найкращі гарантії незалежності, незаангажованості та дотримання відповідної процедури. Така позиція суду відображена в справі «Грютер проти Нідерландів». Крім цього, як зазначено в судовому рішенні в справі «Сілвер та інші», «у законі, який залишає свободу розсуду, повинні бути визначені його межі» [5].

Література:

1. ЦВК запропонувала низку новел до Виборчого кодексу, спрямованих на спрощення його застосування і розуміння. Інтерфакс-Україна. Інформаційне агентство. URL.: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/624278.html>
2. Пропозиції Президента до Виборчого кодексу України : Закон України 0978 від 13.09.2019. URL.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66849
3. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права.: Матеріали Венеціанської комісії, ОБСЄ/БДПЛ, ПАРЄ / За ред. Ю.Ключковського. К.: ФАДА, ЛТД, 2008. 340 с.
4. Доповідь з питань скасування результатів виборів (Report on the Cancellation of Election Results). [Електронний ресурс]. URL.: [http://www.venice.coe.int/docs/2009/CDL-AD\(2009\)054-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2009/CDL-AD(2009)054-e.pdf)

5. Judgment in the Case of Silver and Others v. The United Kingdom / Registry of the European Court of Human Rights. [Електронний ресурс]. URL.: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=Silver&sessionid=49213068&skin=hudoc-en>

Білоруський Р.Ю., студент III курсу факультету історії та права Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка,
Науковий керівник: Поляруш С.І., канд.іст.наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ РЕКВІЗИЦІ У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Еволюція української державності на сучасному етапі її розвитку пов'язана з багатьма факторами, чи не найважливішим з яких є економічний. Даний сектор державно-суспільного буття протягом останніх десятиліть зазнав суттєвих змін. Зокрема, в Конституції України був закріплений принцип непорушності приватної власності. У цьому контексті важливим залишається питання можливості держави втручатися в приватну власність громадян і навіть припиняти її. Найбільш відомими механізмами даного втручання є конфіскація та реквізиція. Причому, остання в умовах політичної нестабільності військових дій на Сході (ООС), та практики уведення військового стану на окремих територіях набуває доволі актуального вигляду.

Проблематика реквізиція у цивільному праві (так як і у інших галузях права) ставала предметом аналізу багатьох українських цивілістів зокрема О. Дзери, А. Іванова, Р. Майданчика [12, с. 59]. Предметом дискусій залишається і віднесення інституту реквізицій до галузі саме цивільного права. Так, зокрема, Л. Чантурія вважає системним і методологічним непорозумінням врегулювання питань реквізицій цивільним законодавством, однак кардинально іншої думки дотримується О. Клименко.

Визначення поняття „реквізиція” дається законодавцем у ст. 353 Цивільного кодексу України. У ній зазначено, що з метою суспільної необхідності майно може бути примусово відчужене у власника на підставі та в порядку, встановлених законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості (реквізиція) [13]. Тобто реквізицією називається вилучення майна у примусовому порядку але обов'язково у виключних (особливих) випадках, за умови компенсації вартості вилученого майна. Вказана процедура не є мірою покарання та можлива у ситуаціях що прямо передбачаються українським законодавством [8, с. 11].

Інститут реквізиції має свою історію. Механізмами реквізиції почала активно користуватися влада ще Російської імперії під час Першої світової війни, зокрема з перших місяців війни воякам було дозволено реквізувати продукти харчування та фураж. Однак, через недостатню правову врегульованість механізму компенсування за відібране майно, так і через вкрай низьким контроль над цим процесом, реквізиції перетворювались на банальний грабіж [2].

В короткий період врядування Тимчасового уряду практика реквізицій не припинилась. Було створене спеціалізоване відомство в структурі МВС. Нова влада намагалась розробити правову основу задля проведення реквізицій (Правила проведення реквізицій від 25 вересня 1917 р.). Це призводило до суттєвих протиріч з діючими законами, а часом реквізиційні чиновники зверталися за допомогою до військ [11, с.89-90].

У 1920 р. Декретом Ради народних комісарів (РНК) реквізиція визначалась як платне вилучення майна, яке проводилось відповідними органами [3]. У наступних нормативних актах радянського періоду вводиться перелік предметів, що обов'язково підлягають реквізиції (дорогоцінні метали та валюта). Небажання власників віддати або продати державі за мізерну суму власне майно кваліфікувалося як злочин що підлягає не адміністративному, а с судовому розгляду [5]. Раннє радянське законодавство ґрунтовно описували процедуру реквізиції. Військам заборонялось здійснювати реквізиції самочинно, однак, Червона армія використовувалась для витребування реквізицій по запитам цивільної адміністрації [4].

Під час Визвольних змагань органи УНР та ЗУНР теж не гребували використовувати реквізиції. Зокрема, вояками Української Галицької армії (УГА) проводилися реквізиції у примусовому порядку при дозволі відповідних органів, за умови видання відповідної завіреної посвідки від місцевої влади. У той же час, для боротьби з грабунками вводилися найсуворіші покарання [10, с. 344-345].

У Цивільному кодексі УСРР від 1922 р (що був дуже схожим до ЦК сусідньої російської союзної республіки) обмежувалась можливість власників

витребувати незаконно вилучене майно до 1922 р. [8, с. 3]. Більш детальніше реквізиції розглядалися у розділі шостому Адміністративного кодексу УСРР від 12.10.1927 р. [1]. Цивільний кодекс УРСР 1963 р. теж мав згадку про реквізиції, яка була вилучена у 1993 р. Постановою Верховної Ради України.

Цивільним кодексом України, прямо передбачається що реквізиція є вилученням майна з позбавленням власника на нього прав і передачі їх державі, причому за загальним правилом не передбачається вилучення майна державою у тимчасове користування. Основною ознакою реквізиції в усі часи була оплатність майна що вилучається. Сучасний законодавець передбачає що відшкодування вартості передуює самій реквізиції, а розмір компенсації має встановлюватися на основі дійсних цін а також визначати відшкодування з врахуванням можливих неотриманих власником доходів. Однак, під час уведення військового стану компенсування здійснюється слідом за реквізицією, на вимогу власника реквізованого після припинення функціонування воєнного стану. Це пов'язано, передусім, з особливостями самого режиму воєнного стану. За ст. 20 Закону України „Про правовий режим воєнного стану” разом з кардинальним обмеженням певних прав та свобод громадян, держава гарантує за громадянами збереження певних прав щодо їх непорушність. Військові адміністрації, що повсюдно стають керівними органами, мають право на під'юрисдикційній території здійснювати примусове вилучення майна з виданням відповідних посвідок [7]. За ст. 23 вказаного Закону та ст. 353 Цивільного кодексу України відшкодування має здійснюватися на вимогу власників в обов'язковому порядку із застосуванням також механізмів повернення майна що зберіглося, або його заміни аналогічним чи рівноцінним. Зазначимо, що майно, реквізоване державними органами під час надзвичайної ситуації або військового стану, може бути знищене, як у військових цілях так і задля боротьби з епідеміями (наприклад знищення стратегічних мостів або поголів'я свиней під час спалахів т.зв. свинячої чуми).

Окремі аспекти механізму проведення примусового вилучення майна регулюються спеціальним Законом „Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану” [6]. Ст. 6 ґрунтовно описується механізм передачі комунальної власності, яка також підлягає подальшому відшкодуванню. Порядок компенсування визначається у ст. 11 і передбачає звернення власника з усім комплексом документів до відповідного органу, наприклад, до військового комісаріату для наступного відшкодування. Процедурні питання регулюються постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 998. Органами що проводять відшкодування є військові адміністрації. Воно здійснюється протягом п'яти

бюджетних періодів військового/надзвичайного стану або одного бюджетного періоду після скасування екстраординарного стану [9].

Право держави на проведення реквізицій є суверенним та не може підлягати оскарженню, переглянути у судовому порядку можна лише розміри компенсації.

Враховуючи все вище викладене можна зробити такі висновки. Реквізиція є особливим видом припинення права власності та ґрунтується на чітко визначених правових нормах. Інститут реквізиції має більш ніж сторічну історію правового регулювання. Сучасне українське законодавство має доволі ґрунтовно регламентований порядок проведення реквізицій та відшкодування втрати майна, що свідчить про поступове і повсюдне утвердження принципу непорушності приватної власності.

Література :

1. Адміністративний кодекс УСРР: Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету УСРР від 12 жовтня 1927 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP270014.html
2. Асташов А. Русская армия и реквизиции в 1915 году: Борьба за ресурсы. URL: <https://voencomuezd.livejournal.com/1493426.html>
3. О реквизициях и конфискациях: Декрет СНК РСФСР от 16.04.1920 г. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_594.htm
4. О реквизициях и конфискациях: Декрет СНК РСФСР от 3.01.1921 г. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_812.htm
5. О порядке реквизиции и конфискации имущества частных лиц и обществ: Декрет СНК РСФСР от 17.10.1921 г. URL: <http://istmat.info/node/46837>
6. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-УІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17>
7. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-УІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
8. Іванов А. Історично-правовий аналіз підстав припинення права власності в Україні. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/tipp_2013_2_13.pdf
9. Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Постанова КМУ від 31.10. 2012 р. № 998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-п>

10. Голубко В. Організація постачання та фінансування українських військ періоду Національної революції 1917–1920 рр. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/2352-6561-1-PB.pdf>

11. Кузнецова О.Н. Политика реквизиций в деятельности временного правительства России в 1917 году. URL: <https://www.gramota.net/materials/3/2014/8-2/21.html>

12. Клименко О. Правова природа та розвиток інституту реквізиції в праві України. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/VKNU_Yur_2012_91_18%20.pdf

13. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-ІУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 01.04.20120 р.).

Бойко О.В., здобувач кафедри адміністративного та господарського права, Запорізький національний університет

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Згідно з Листом Міністерства юстиції України від 18.12.2009 № 967-0-2-09-22 «Щодо надання роз'яснення термінів, які застосовуються у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [1] та відповідно до Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади (далі – Концепція), затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 року № 90р, сферу публічних послуг становлять послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають у їх управлінні [2].

У звіті, підготовленому Головною державною службою в Україні, на офіційному веб-сайті дається таке визначення категорії «адміністративна послуга»: це здійснювана за заявою приватної (фізичної або юридичної) особи діяльність адміністративного органу та її результат щодо юридичного оформлення прав, свобод і законних інтересів особи (наприклад, видача дозволів, ліцензій, сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо), а також виконання обов'язків особи [3].

Відповідно до Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 № 90-р, адміністративна послуга є результатом

здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що, відповідно до закону, забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо) [2].

Проект Концепції реформування публічної адміністрації в Україні визначає адміністративну послугу як спрямовану на забезпечення (юридичне оформлення) умов для реалізації суб'єктивних прав, виконання обов'язків фізичної або юридичної особи «позитивну» публічно-службову діяльність органу публічної адміністрації, яка здійснюється за заявою цієї особи [4, С. 6].

Покажемо з погляду недосконалості сучасної нормотворчої діяльності є Закон України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI, в якому визначення поняття адміністративних послуг наводиться чомусь у преамбулі, а саме: «адміністративна послуга – результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону» [5]. На наш погляд, відповідно до правил законотворчої практики, у преамбулі не має бути визначення понять, а має висвітлюватися основний зміст закону.

Отже, на жаль, нині поняття «публічні послуги» регулюється тільки на підзаконному рівні, тобто на законодавчому рівні не має жодного нормативно-правового акта, крім характеристики деяких видів публічних послуг (Закон України «Про адміністративні послуги» [5], Закон України «Про соціальні послуги» [6]. Тому запропоновано прийняти єдиний законодавчий кодифікований акт «Про публічні послуги», який би містив загальні положення, характеристику всіх послуг в Україні, практики реалізації надання публічних послуг та гарантії забезпечення законності їх надання.

Література:

1. Щодо надання роз'яснення термінів, які застосовуються у Законі України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Лист від 18.12.2009 № 967-0-2-09-22 Міністерство юстиції України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v967-323-09>

2. Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р. № 90-р. Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник України. 2006. № 7. С. 168–170.

3. Аналітичний звіт щодо корупційних ризиків у сферах надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності публічної адміністрації в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

http://www.guds.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=198893

4. Концепція реформування публічної адміністрації в Україні (проект). Адміністративна реформа в Україні: необхідність і перспективи проведення: Матер. Міжнар. Конференції. 7 грудня 2005 р., Київ. С. 3-37.

5. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради. 2013. № 32. Ст. 409.

6. Про соціальні послуги : Закон України від 19 червня 2003 р. № 966. Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45. Ст. 358.

Борисенко А.О., аспірант кафедри цивільного, господарського та екологічного права Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»,

Легеза Ю.О., професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», д.ю.н., професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМОГ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Ратифікувавши в 2014 році Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі - Угода), Україна отримала інструмент та договір для своїх перетворень. Виконання вимог цієї Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом в Європейському Союзі.

В ст. 14 ратифікованої Угоди зазначено, що в рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості [1].

За останні декілька років питання забезпеченням енергетичної безпеки України є досить актуальним, адже перш за все пов'язано із взятими Україною на себе зобов'язаннями перед Європейським Союзом, щодо забезпечення енергетичної безпеки.

Одним із інструментів забезпечення енергетичної безпеки країни є розвиток галузі щодо виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії. Тобто енергії сонця, вітру та інших джерел енергії, які постійно існують або періодично з'являються в навколишньому природному середовищі.

З метою розвитку вищезгаданої галузі в Україні було запроваджено «зелений» тариф, визначення якому, а також його розмір наведені в Законі України «Про ринок електричної енергії». В результаті чого, в дійсності почали будуватися відповідні електричні станції для виробництва електричної енергії в промислових масштабах та маленькі електроустановки для задоволення населенням та маленькими підприємствами власних потреб [2].

В свою чергу, автор звертає увагу, що нажаль не поодинокі випадки порушень зі сторони окремих суб'єктів виконавчої гілки державної влади, приписів національного законодавства, що безумовно негативно впливає на процес Євроінтеграції нашої держави, адже гальмує його, зменшує довіру громадян та інвесторів до виконавчої гілки влади, і як мінімум порушують вищезгадані приписи ст. 14 Угоди.

Так одним з органів державної влади, який періодично порушує приписи національного законодавства нашої країни є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі - НКРЕКП), колегіальний орган, підпорядкований Президентові України і підзвітний Верховній Раді України. (п. 1 Положення про НКРЕКП затвердженого Указом Президента України від 10.09.2014 № 715/2014) [3].

НКРЕКП досить часто не встановлює підприємствам які виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії, «зелений» тариф на законодавчо встановленому на відповідний проміжок часу рівні.

В результаті чого, особи чиї права порушено і/або завдано збитків діями НКРЕКП, змушені звертатися до судів за захистом своїх прав.

Одним із прикладів розгляду судом такого позову до НКРЕКП, автор навидить справу № 826/7925/15 по якій Київській апеляційний адміністративний суд 08.02.2016 прийняв постанову, визнав протиправним і скасував рішення НКРЕКП та стягнув з Державного бюджету України на користь позивача матеріальну шкоду в розмірі 24 441 615,61 грн..

Іншими прикладами незаконних діянь НКРЕКП можуть слугувати адміністративні справи №№ 826/2654/15; 826/3295/15; 826/3303/15; 826/3303/15 в яких позивачі просили суд визнати протиправною бездіяльність НКРЕКП щодо невстановлення «зеленого» тарифу у відповідні проміжки часу на рівні не меншому фіксованого мінімального розміру «зеленого» тарифу, шляхом перерахування в євро «зеленого» тарифу, розрахованого згідно зі ст. 17-1 Закону України «Про ринок електричної енергії». Дані вимоги суд задовольнив [4].

У якості висновку автор зазначає, що для якомога швидшого входу нашої держави до Європейського Союзу, всі державні органи влади і їх представники

(посадові та службові особи) повинні виконувати приписи національного законодавства, адже тільки в такий спосіб Україна зможе підняти та зміцнити свій авторитет на міжнародній арені. Довести, що в дійсності є правовою державою в якій існує верховенство права, яка поділяє європейські цінності та має намір стати гідним членом Європейського Союзу.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами від 27.06.2014 [Електрон. ресурс]. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_011/page
2. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#n1784>
3. Положення про НКРЕКП затверджене Указом Президента України від 10.09.2014 № 715/2014 [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/715/2014>.
4. Справа К/800/32674/15 : ухвала Вищого адміністративного суду України від 29.10.2015 р. [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53162436>

Буличов Є.В., здобувач кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів

УДОСКОНАЛЕННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

Законодавче закріплення повноважень на надання адміністративних послуг може мати різним, стосовно діяльності органів ДФС України обрано шлях визначення однією із функцій органів ДФС України діяльності з надання адміністративних послуг платникам податків, зборів, платежів (пункт 19-1.1.3 статті 19 ПК України) [1].

Проте лише законодавчого визначення повноваження органів ДФС щодо надання адміністративних послуг не достатньо. Підвищення якості такої діяльності пов'язано із чіткими та простими процедурами її реалізації, що не можливо без підзаконного рівня правового регулювання. Доцільно вказати, що порядок надання різних видів адміністративних послуг органами ДФС України встановлено численними нормативними актами різної юридичної сили, що

вимагає їх групування з метою систематизації та виявлення недоліків у правовому забезпеченні надання адміністративних послуг органами ДФС України.

Спроба систематизації нормативних актів, що визначають підстави та процедури надання адміністративних послуг, була здійснена І. А. Мордвінім [2], науковий пошук якого стосувався лише податкових органів України, що дозволяє скористатися запропонованим підходом для систематизації напрямів правового регулювання надання адміністративних послуг із деякими зауваженнями та уточненнями.

Порядок надання конкретних реєстраційних, дозвільних та інших адміністративних послуг органів ДФС, зумовлена приписами частини 2 статті 3 Закону України «Про адміністративні послуги», відповідно до якої діяльність з надання адміністративних послуг відбувається із урахуванням приписів спеціальних законів, що регулюють суспільні відносини у відповідних сферах [3].

Окремі повноваження ДФС на надання адміністративних послуг визначено у міжнародних актах. Так, процедуру видачі свідоцтва про допущення дорожнього транспортного засобу до перевезення товарів під митними печатками та пломбами врегульовано, крім національного законодавства, Митною конвенцією про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП) 1975 року [4]. Аналогічна ситуація і при прийнятті рішення про допуск перевізників-резидентів до перевезень на умовах Конвенції МДП.

Нормативно-правові акти, які визначають загальні засади надання адміністративних послуг у сфері справляння податків і зборів, другий - нормативно-правові акти, які визначають підстави та порядок надання окремих (платних та безоплатних) адміністративних послуг [2, с. 60]. Пропонуємо доповнити вказаний перелік нормативними актами, які визначають організаційні засади надання адміністративних послуг у сфері справляння податків і зборів.

До нормативних актів першої групи потрібно віднести: Конституцію України, ПК України, МК України, Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-Ш «Про адміністративні послуги», Закон України 02.03.2015 № 222-УШ «Про ліцензування видів господарської діяльності», постанову Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609 «Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України», постанову Кабінету Міністрів України від 3 січня 2012 року № 13 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного порталу адміністративних послуг», постанову Кабінету Міністрів України від 30 січня 2013 року № 44 «Про затвердження вимог до підготовки технологічної картки адміністративної послуги», постанову Кабінету Міністрів України від 30 січня 2013 року № 57 «Про затвердження Порядку ведення

Реєстру адміністративних послуг».

Отже, наведені нормативні акти визначають загальні засади надання адміністративних послуг органами публічної адміністрації, вимоги до діяльності суб'єкта надання адміністративних послуг незалежно від сфери реалізації його повноважень. Окремі із вказаних законодавчих актів, а саме ПК України, МК України, деталізують компетенцію органів ДФС як суб'єктів надання адміністративних послуг в частині спеціального уповноваження на проведення реєстраційних дій, надання дозволів та консультацій у податковій та митній сфері.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України: від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – ст. 112).
2. Мордвін І. А. Адміністративні послуги податкових органів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Х., 2013. 189 с.
3. Про адміністративні послуги : Закон України: від 6 вересня 2012 року № 5203-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>
4. Митна конвенцією про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП) 1975 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.

Васильчук М.В, аспірант кафедри цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

Легеза Ю.О., д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

ДОСВІД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ СХІДНОЇ СЛАВОНІЇ, БАРАТЬЇ ТА ЗАХІДНОГО СРЕМУ ДО ХОРВАТІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження: у 2014 року Російська Федерація розпочала агресивні дії стосовно України, захопивши Автономну республіку Крим і частину донецької і луганської областей. Після шести років війни жодна сторона конфлікту не отримала перемоги, але не бажає визнати поразку. Натомість, за ці

шість років, було проведено близько сотні зустрічей, самітів та конференцій, за участю усіх сторін конфлікту та держав, які допомагають врегулювати російсько-українське протистояння. Очевидно, що світова спільнота зайшла у глухий кут та не має рішення по виходу з цієї кризи. Отже, необхідно переглянути досвід інших країн для мирного врегулювання та реінтеграції до України її тимчасово окуповані території.

Мета статті: порівняння реалізації Ердутської угоди в Хорватії та Мінського протоколу в Україні.

Основні результати дослідження: Під час збройного протистояння українських збройних сил, та збройних сил російської федерації, обидві сторони зазнали тяжких втрат та усвідомили недосяжність повноцінної військової перемоги. У зв'язку з цим, 5 вересня 2014 року було підписано мінський протокол, мета якого полягала у встановленні тимчасового перемир'я та спробам припинити війну між Росією та Україною. В розробці та підписанні мирної угоди брали участь представник ОБСЄ Посол Гайді Тальявіні, Другий Президент України Леонід Кучма, посол Росії в Україні Михайло Зурабов, представники самопроголошених ДНР Олександр Захарченко та ЛНР Ігор Плотницький [2].

Не зважаючи на підписаний протокол, бойові дії не зупиняються по сьогоднішній день. Після 5 вересня 2014 року у Мінську було підписано ще ряд документів, зокрема: Меморандум про виконання положень протоколу та Комплекс заходів щодо виконання мінського протоколу, які мали б допомогти сторонам дійти згоди, щодо імплементації положень мінського протоколу.

Створена дорожня карта, для поетапного впровадження укладених угод, також не наблизилася Україну до миру. Керівництво обох держав не проявляє бажання та політичної волі для вирішення конфлікту, тому Україні необхідно скористатися сучасним досвідом Хорватії, яка успішно здійснила реінтеграцію тимчасово окупованих територій.

Фундамент мирної реінтеграції східної Славонії, Баратї та західного Срему до Хорватії базується на підписаній Ердутській угоді 12 листопада 1995 року [6], яка передбачала мирне закінчення війни в Хорватії для даних регіонів і перехідний період для їх реінтеграції до складу Хорватії. Положення Ердутських угод Хорватії мають ряд суттєвих відмінностей з підписаним Україною мінським протоколом.

Перший пункт Мінського протоколу передбачає негайне і всеосяжне припинення вогню в окремих районах Донецької та Луганської областей України і його суворе виконання починаючи з 15 лютого 2015 року. Проте, згідно зі звітом Спеціальної Моніторингової Місії ОБСЄ в Україні, за 2015 рік активні бойові дії за участю великої кількості військових підрозділів відбувалися уздовж усієї лінії зіткнення [5].

Дев'ятий пункт мінського протоколу передбачає, Україна може відновити повний контроль над державним кордоном у всій зоні конфлікту, тільки після

проведених місцевих виборів в окремих районах Донецької та Луганської областей, які мають відбуватись під наглядом Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ. Варто зазначити, що ОБСЄ не має мандата на організацію та проведення виборів, а може лише слідкувати за ходом проведення виборів. До цього моменту в Україні має діяти нова конституція, погоджена з представниками тимчасово окупованих територій.

У першу чергу проблема повернення окупованих територій полягає у різній інтерпретації положень протоколу, черговості їх виконання. Так, Україна наполягає, що місцеві вибори мають відбуватись, виключно за українським законодавством, а контроль за кордоном, до того моменту, має перейти до України [1]. Позиція Російської Федерації протилежна, спочатку зміни до конституції, місцеві вибори, а потім передача контролю за кордоном [3].

Натомість врегулювання конфлікту в Хорватії відбувалося за прямого посередництва Ради Безпеки ООН, прийняттям резолюції № 1037 від 15 січня 1995 року. Відповідно до пункту 2 Едрутської угоди, Рада Безпеки ООН створювала перехідний орган, який здійснював управління територією протягом перехідного періоду, в інтересах усіх осіб, які проживали або поверталися до окупованої території. Питання безпеки під час перехідного періоду прописані у пункті 3 цієї угоди, де було прийнято рішення про розміщення міжнародних сил, які підтримували мир і безпеку в зоні розміщення протягом перехідного періоду. Демілітаризація окупованої території реалізовувалася відповідно до строків та процедур, встановлених міжнародними силами. [4].

Чіткий алгоритм дій з деескалації та реінтеграції окупованих територій створив передумову для мирного врегулювання конфлікту, а визначення повноважень перехідної адміністрації дозволив задіяти організаційний ресурс Ради Безпеки ООН для усунення протиріч між сторонами конфлікту.

Висновки. Положення підписаного Російською Федерацією, Україною та країнами посередниками Мінський протокол намагаються реалізувати понад п'ять років. Результати цього процесу «красномовно» свідчать про його «провальність», адже з тринадцяти підписаних пунктів, у повній мірі, не виконаний жоден. Натомість Ердутська угода стала чи не єдиним інструментом, який ефективно вирішив подібну проблему, повністю опираючись на мирну адміністративно-правову реінтеграцію під керівництвом Ради Безпеки ООН. Тому Україні слід сконцентрувати свої зусилля на адаптації вже перевіреного механізму впровадження Ердутської угоди до національного законодавства та його подальшої реалізації.

Література:

1. Позиція влади є незмінною: вибори на Донбасі відбудуться відповідно до українського законодавства [Електронний ресурс] // Державне інформаційне агентство — «Укрінформ». — 2020. — Режим доступу до ресурсу:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2874544-ermak-rozpoviv-ak-vidbudutsa-vibori-na-donbasi.html>.

2. Протокол по итогам консультации Трехсторонней контактной группы относительно совместных шагов, направленных на имплементацию мирного плана Президента Украины П.Порошенка и инициатив Президента России В.Путина [Электронный ресурс] // Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.osce.org/ru/home/123258?download=true>.

3. Путин заявил о риске новой "Сребреницы" в отсутствие закона об амнистии жителей Донбасса [Электронный ресурс] // Международная информационная группа "Интерфакс". – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.interfax.ru/world/687448>.

4. Резолюція Ради Безпеки ООН №1037 [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: [https://undocs.org/ru/S/RES/1037\(1996\)](https://undocs.org/ru/S/RES/1037(1996)).

5. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні: огляд 2015 року [Електронний ресурс] // Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ). – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.osce.org/uk/ukraine-smm/222141>.

6. Erdut Agreement [Електронний ресурс] // General Assembly Security Council UN. – 1995. – Режим доступу до ресурсу: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/HR_951112_ErdutAgreement.pdf.

Виприцький А.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного,
господарського та екологічного права
Інституту гуманітарних і соціальних
наук Національного технічного
університету «Дніпровська
політехніка»

ЗМАГАЛЬНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК НЕДОЛІКИ СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Для вітчизняної процесуальної думки проблематика механізму збирання доказів завжди була і залишається однією з центральних у дослідженнях правосуддя у цивільних справах. Про це свідчить значна і, напевно, не до кінця оцінена наукова спадщина пореформеного і радянського періоду. В руслі колись панівного історичного напрямку розвитку науки лише коротко окреслимо основні етапи розробки судового слідства та змагальності сторін у цивільному процесі.

Перші курси цивільного судочинства К. І. Малишева, Є. О. Нефедьєва, А. Х. Гольмстен І. Є. Енгельмана, Є. В., Н. А. Гредескул, А. Х. Гольмстен, П. П. Гурєєв, а також теоретико-прикладні дослідження, які з'явилися одразу за ними, зокрема «Змагальні засади цивільного процесу в теорії і російському законодавстві, переважно новітньому», «Основні засади цивільного процесу», «До оцінки теорії змагальних засад у цивільному процесі», та низка інших, започаткували період формування базисних досліджень у сфері цивільного процесу. І хоча ці праці характеризувалися різним ступенем охоплення висвітлюваних питань, підвищеною увагою до прикладних аспектів проблематики. Проте можна констатувати зародження розвитку цивілістичної теорії в напрямку дослідження змагального та слідчого цивільного процесу. Традиції дослідження й постановки проблематики змагальності цивільного процесу нині отримують новий розвиток. У цьому зв'язку можна відзначити дисертаційні та монографічні дослідження В. Ю. Мамницького, О. В. Немировської, С. О. Волосенка, Шутенко, А.Т. Боннер, та ін. Це є знаковим для розуміння сучасного етапу розвитку цивільної процесуальної думки.

Згідно зі ст. 129 Конституції України до основних принципів судочинства відноситься принцип змагальності сторін і свободи в наданні ними суду своїх доказів та в доведенні перед судом їхньої переконливості. Згідно зі ст. 10 ЦПК України цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності. Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, мають рівні права щодо подання доказів, їх дослідження та доведення перед судом їх переконливості. Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог та заперечень, крім випадків, установлених ЦПК України.

Недоліки змагального процесу:

1. Сторони при змагальності здатні перетворити суд на маріонетку.

Докази - це джерела інформації. Якщо суд обмежений в джерелах пізнавальної інформації, то для нього такими джерелами є тільки сторони, а він буде їх заручником в гносеологічному сенсі. Сторони можуть домовитися за спиною суду та обдурити суд. Так як оскільки суд сам докази не збирає, то він стає заручником сторін, заручником тієї доказової інформації, яку йому надають сторони. У слідчому процесі суд сам збирає докази і виводить сторони на чисту воду, не стає заручником сторін. Вважають, що змагальність навпаки веде до істини тому, що в умовах протилежного характеру діяльності сторін, їх інтересів, вони в процесі протиборства дадуть такі докази, які допоможуть встановити істину. "Істина народжується в спорі".

Взаємне прагнення викрити один одного у брехні, обумовлене протилежним характером інтересів. Це твердження в цілому є правильне і справедливе. Зрештою буде встановлена істина. Але не можна ігнорувати і першої обставини - суд може стати заручником сторін. Приклад. 2014 рік. молодший лейтенант збройних сил відправився служити в зону проведення

антитерористичної операції медичним працівником за контрактом з Міністерством оборони України, у мотопіхотний полк. Так як в той час зарплата офіцера збройних сил була невелика, та існувала реальна загроза життю та здоров'ю в зоні проведення АТО, військовослужбовець вирішив достроково розірвати контракт з Міністерством оборони України (військовослужбовець який має неповнолітню дитину, та утримує її, може достроково розірвати контракт з Міністерством оборони України, і це буде поважною причиною[4], він звернувся до суду з позовом про розірвання шлюбу і передача дитини батькові. Дружина дала згоду на розірвання шлюбу та передачу дитини на виховання батькові. У цьому прикладі суд був використаний як маріонетка – легалізація уявного розлучення в протизаконних цілях. Якщо існують фіктивні браки визнаються недійсними, то повинні визнавати недійсними і фіктивні розлучення. Розлучення – це не особиста справа, це колосальні соціальні і правові наслідки, як в нашому прикладі. Слідчий цивільний суд мав би запитати: чому мати відмовляється від дитини; чи їй погрожували, шантажували, чи в неї важка життєва ситуація та проблеми зі здоров'ям; чи допитали сусідів, які мешкають поруч, колег по роботі, вихователів дитячого садочку? Але суд застосував тільки ті докази, які сторони надали по справі. У цьому випадку був обман держави, використавши суд. Суд який не має власних прерогатив збирати інформацію, стає заручником.

2. Недоліком змагального процесу є також проблема фактичної нерівності сторін.

Усі рівні перед законом і судом, але юридична рівність це формальна рівність. Насправді ми всі не рівні. Бідні, хворі і інтелігентні менше захищені, ніж здорові, багаті і зухвалі. Формальна юридична рівність в умовах змагальності, що ігнорує фактичну майнову нерівність – це побиття немовля в змагальному цивільному процесі, це далеко не судовий захист. Хтось взагалі без адвоката, тому що грошей не має. Представники, експертизи і вся інфраструктура – це великі кошти. Хто допоможе слабкому? Суд. Чим? Активністю, тобто судове розслідування має в цьому питанні велику перевагу. Елементи слідства покликані вирівняти фактичну нерівність, ось чому процес змішаний.

Про засаду процесуальної активності суду в цивільному процесі можна говорити тоді, коли в основу тих чи інших процесуальних дій суду законодавець заклав ініціативу можливість здійснити органом правосуддя. Інакше кажучи, процесуальна активність суду реалізується в його ініціативних діях незалежно від волевиявлення осіб, які беруть участь у справі. Підставою для прояву такої ініціативи є пряма вказівка процесуального закону, його зміст або потреба, що виникла в ході розгляду справи і обумовлена завданнями цивільного судочинства[5].

Відповідно до ч.1 ст. 143 ЦПК для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у різних галузях, суд призначає експертизу за заявою осіб, які беруть участь у справі. Але суд не

збирає докази, а застосовує тільки ті які йому надали сторони. Однак сторони не подають клопотання про призначення експертизи, тому що згідно ч. 2 ст. 86 ЦПК кошти на оплату судової експертизи вноситься стороною яка заявила клопотання про проведення експертизи, а сторони не мають коштів на її проведення. Тоді проведення експертизи суд повинен призначати за власною ініціативою і це буде початок слідства у змагальному процесі, яке має вирівняти фактичну нерівність сторін. Така експертиза буде зроблена за рахунок коштів державного бюджету. Якщо в цивільному процесі не буде елементів судового слідства, то рішення суду буде не об'єктивне.

3. Недолік змагального процесу у тому, що він втрачає принцип об'єктивної істини як мети процесу.

Змагальність на думку Комарова В.В., зазнає критики на підставі того, що знівелювання активної ролі суду у збиранні доказів піддає сумніву принципу об'єктивної істини як мети цивільного процесу, як істини, що ґрунтується на з'ясуванні всіх дійсних обставин справи та доведеності їх належними доказами. Визнання можливості ухвалення судового рішення лише на підставі зібрання доказів сторонами вважається посяганням на ідеали правосуддя[18]. Власне кажучи, мова, по суті, йде про процесуальні гарантії забезпечення права на справедливий суд як атрибут сучасного судочинства в контексті ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод[6].

У зв'язку з прийняттям чинного ЦПК 2004 р., постало питання щодо наявності у цивільному процесі принципу об'єктивної істини. Деякі вчені виходять із того, що у зв'язку з посиленням змагальних засад цивільно-процесуального судочинства принципу об'єктивної істини не існує. Інші, навпаки, стверджують, що встановлення об'єктивної істини як мети процесу залишається, але змінилися лише методи її дослідження [7].

4. Останній недолік змагального цивільного процесу і перевага слідчого цивільного процесу: сторони можуть зловживати.

Сильний, зухвалий і здоровий може зловживати своїм положенням відносно доказів. Згідно ч. 3 ст. 10 ЦПК кожна сторона повинна доказати ті обставини, на які вона посилається. Тягар доказування покладається на сторони, ст. 60 ЦПК роз'яснює - докази надаються сторонами і іншими учасниками процесу. У разі, якщо учасникам процесу складно надати необхідні докази суд по їх клопотанню сприяє у збиранні і затребуванні доказів. Отже, суд пасивний. Сам суд докази не збирає.

Тепер розглянемо, як діє механізм клопотання. Приклад: постачальник поставив товар, коли настав термін оплати за нього платіж від отримувача не відбувся. Тоді постачальник вирішив пред'явити позов до суду про стягнення боргу за отриманий товар з покупця. Напередодні пред'явлення позову в офісі постачальника сталася пожежа, в якій згорів екземпляр договору и накладна на товар. Другий екземпляр договору є у покупця товару. Постачальник звернувся з

клопотанням до суду про витребування другого екземпляру договору, який знаходиться у покупця. Суд ухвалою зобов'язує відповідача надати йому екземпляр договору. Але відповідач може зловживати своїм правовим становищем: повідомити суд про те, що договору з позивачем він не укладав, або просто не надати ці документи.

Якщо, згідно ч. 1 ст. 146 ЦПК (презумпція визнання) особа ухиляється від проведення експертизи, а без цієї особи не можна її провести, то суд може признати факт або відмовити в його визнанні. Не надаєш докази на проведення експертизи - означає визнаєш її. Найтипівіший приклад – це ухилення від участі в проведенні експертизи на предмет встановлення батьківства. Якщо відповідач не надає свій біологічний матеріал, то експертизу зробити неможливо тоді застосовується презумпція визнання, і батьківство вважається встановленим. Це єдина презумпція визнання, *expressis verbis* (чітко і ясно) присутня в тексті ЦПК. Аналогічних положень для письмових доказів і речових доказів не передбачено. Але відкріємо ч. 8 ст. 8 ЦПК (аналогія закону або права), і якщо є презумпція визнання в ст. 149 ЦПК, є підстави застосувати аналогію закону та сказати, якщо не надаєш накладну, договір - означає визнаєш. Тут дві альтернативи. Але вона чомусь тільки стосовно експертизи. Мені цей варіант не подобається, тому що тут взагалі відсутні підстави для аналогії закону, експертиза і надання доказів – речі різні. Аналогію слід застосовувати тільки у тому випадку, коли відповідач говорить «у мене є докази, але я їх не надам». Тут можна поставити питання про те, що змагальність стимулює сторони говорити неправду. Про очевидно і те, що суд зобов'язує сторони надавати докази.

Література:

1. Энгельман И. Е. Курс русского гражданского судопроизводства / Энгельман И.Е. – Юрьев : Тип. К. Маттисена, 1912. – 630 с.
2. Курс цивільного процесу: підручник / В.В. Комаров, В.А Бігун, В.В. Бараканова та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352с.
3. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів №№ 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 40, ст.263).
4. Огляд літератури див: Боннер А.Т. Избранные труды по гражданскому проуесу [Текст] / А.Т. Боннер. СПб. Изд.дом С.-Петербур. гос. Ун-та; Изд-во юрид. фак. С.-петерб. Гос. Ун-та, 2005. – С.793-801.
5. Курс цивільного процесу: підручник / В.В. Комаров, В.А Бігун, В.В. Бараканова та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352с.
6. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів №№ 2, 4,

7 та 11 до Конвенції» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 40, ст.263).

7. Огляд літератури див: Боннер А.Т. Избранные труды по гражданскому проуесу [Текст] / А.Т. Боннер. СПб. Изд.дом С.-Петербур. гос. Ун-та; Изд-во юрид. фак. С.-петерб. Гос. Ун-та, 2005. – С.793-801.

Грязнова А.О., студентка Інституту гуманітарних і соціальних наук НТУ «Дніпровська політехніка»

Науковий керівник: Махова Л.О., адвокат, старший викладач кафедри цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Слово «медіація» походить від латинського (mediare), що означає посередник, перекладаючи це поняття з англійської мови (mediation) – конфлікт, посередництво.

Так що ж таке конфлікт та як його вирішувати? У правих системах розвинених країн світу медіація – це один із методів вирішення конфліктів, спорів із залученням посередників, їх ще називають «медіаторами». Професіонал допомагає проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб контрагенти змогли самостійно вирішити даний спір і щоб це рішення задовольнило обидві сторони конфлікту.

«Conflictus» (лат.) – зіткнення, сутичка протилежних поглядів, крайне загострена ситуація, яка призводить до активних дій, кожна сторона намагається зайняти свою позицію. Конфлікти умовно можна поділити на: громадські, виробничі, політичні та побутові.

Важливим вважається з'ясування, що є першопричиною конфлікту, бо встановлення дійсних підстав є гарною підказкою для вирішення того чи іншого спірного питання. Визначають декілька загальних груп виникнення конфліктів:

- 1) соціально-політичні та економічні;
- 2) соціально-демографічні: відображають розбіжності між людьми;
- 3) соціально-психологічні: явища в соціальних групах;
- 4) індивідуально-психологічні: тобто індивідуальні особливості особистості.

Якщо виявити дійсні причини конфлікту, то можливо і знайти самий ефективний спосіб його вирішення. В Україні, наприклад, в більшості

торговельних суперечок, не використовується можливість вирішити ситуацію шляхом посередництва. Це пов'язано часто з відсутністю безпосередньо знань про цей інструмент і методику його застосування, проте інформація про готовність деяких компаній використовувати цей метод вирішення спорів вже з'являється в ЗМІ. Прикладом цього є суперечка між Citrus.ua та Stas Grafskiy, в якому Citrus.ua відкрито формально висловив бажання посередництва.

На сьогоднішній день вчені розрізняють декілька умовних видів конфліктів:

а) конфлікти цілей: виражаються в тому, що сторони по-різному бачать стан спірного об'єкта в майбутньому;

б) конфлікти пізнання (творчі конфлікти): виникають коли сторони мають різні погляди, ідеї та думки щодо вирішуваної проблеми;

в) емоційні (чуттєві) конфлікти: з'являються, коли в основі міжособових стосунків лежать різні почуття та емоції людей.

Звичайно, існує багато способів вирішення конфліктів, однак, одним із цивілізованих та дуже ефективних, за досвідом багатьох країн світу, залишається медіація. Перші спроби створити підґрунтя для медіації у нас були ще в радянські часи. Розпад Радянського Союзу спричинив хаос в багатьох сферах суспільного життя, не оминаючи і трудові відносини. Намагаючись вирішити цю проблему, група психологів з Донецька вийшла на контакт з Американською арбітражною асоціацією і Федеральною службою посередництва та примирення США, разом вони провели ряд семінарів з вирішення конфліктів між Донецькою та Луганською областями. Результатом цих семінарів стало два рішення. Перше - це створення в Україні центра медіації, внаслідок чого було створено 8 таких центрів у 1994 році. Друге рішення стосувалося трудових спорів, таким чином в Україні в 1998 році було створено Національну службу посередництва і примирення, за підтримки фінансового проекту USAID (агентство уряду США, що відповідає за гуманітарну допомогу американського народу іншим країнам) [4].

В Україну медіація прийшла у класичному розумінні як напрацьована технологія в рамках цивільного судочинства в середині 90-х років ХХ ст., що стало поштовхом для відкриття медіаційних центрів. За останні роки в Україні було зареєстровано декілька організацій, які мають важливу роль в популяризації медіації в нашій країні. Так у 2014 році було створено два важливих об'єднання: Громадська спілка «Українська академія медіації», та громадська організація «Національна асоціація медіаторів України» [1].

Українська академія медіації відома нам тим, що вона сприяла відкриттю перших кабінетів медіації, які відкривалися в будівлях судів. Національна асоціація медіаторів об'єднувала всіх медіаторів та забезпечувала якість медіаційних послуг шляхом запровадження стандартів навчання медіаторів.

Сьогодні Україна ще немає діючого спеціального формалізованого закону щодо медіації. Верховна Рада України прийняла лише законопроект від 3 листопада 2016 року «Про медіацію» поданий народними депутатами України Шкрум А.І. Пташник В.Ю. та іншими. В якому визначено, що медіація є альтернативним способом вирішення конфліктів, за яким дві або більше сторін намагаються вирішити спір за участю медіатора. Медіатор в законопроекті – це незалежний посередник, який допомагає вирішувати спори шляхом медіації.

Доцільність закріплення медіації на законодавчому рівні підтверджується і тим, що цей метод врегулювання спірних ситуації та суперечок може застосовуватися в будь-яких конфліктах (сімейних, цивільних, господарських, трудових, адміністративних), у справах про адміністративне правопорушення, щодо злочинів невеликої та середньої тяжкості. У кримінальному провадженні медіація може застосовуватися для укладення угоди між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим згідно з главою 35 Кримінального процесуального кодексу України.

Медіація може бути проведена як до звернення до суду, так і під час або по завершенню судового провадження. Медіація може здійснюватися як для резидентів України, так і для нерезидентів, якщо вони погодилися, що процедура медіації буде здійснюватися на території України. Майже не обмежена галузева сфера застосування даного альтернативного способу вирішення конфлікту.

Основними принципами медіації в процедурних правилах є: добровільна участь, свобода залишати медіаційний процес для всіх учасників; конфіденційність зустрічі та обмеження доступу до інформації; нейтральність, неупередженість та незалежність медіатора. Така ознака конфіденційного посередництва допомагає мінімізувати ризик публічного розкриття конфлікту. Це може бути особливо важливо, наприклад, у випадках, які є результатом сімейних конфліктів або коли є побоювання, що конфліктна ситуація може вплинути на репутацію компанії. Неформальність процедури медіації дозволяє обом сторонам контролювати цей процес і його результат.

Важливим показником є непередбачуваність результатів, оскільки рішення не нав'язується сторонам, а вони самі його приймають. Результат диспозитивного характеру цієї процедури набагато вище, ніж стандартної формальної юридичної процедури. Посередницький процес полегшує для сторони згоду з правовим результатом врегулювання конфлікту, що навряд чи можливо через процес повної конкуренції [2].

За статистичними показниками, виконання угод, укладених за результатом медіації на сьогодні в Україні, - є приголомшливим: майже 100% домовленостей виконуються сторонами добровільно. Натомість показник примусового виконання судових рішень в Україні не перевищує 28 %, що є кричущим та недопустимим [3].

Впровадження такої альтернативи як медіація, однозначно призведе до поліпшення доступу громадян до правосуддя та скороченню навантаження на суди, а отже скоротить строки розгляду справ, зменшить судові витрати, поліпшить якість судових рішень.

Література:

1. Підручник «Медіація у професійній діяльності юриста» За редакцією: Наталі Крестовської, Луїзи Романадзе. Одеса «Екологія», 2019р.
2. Стаття Наталі Волковицької, члена Вищої ради правосуддя, Другої Дисциплінарної палати «Про медіацію».
3. Махова Л.О. Переваги впровадження в Україні інституту медіації як способу врегулювання господарських спорів / Порівняльно-аналітичне право. - 2016.
4. Інтернет ресурси: [Uk.wikipedia.org](http://uk.wikipedia.org); Dispute Resolution Hamburg.com

Зайкова Л.М., аспірант кафедри цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

Науковий керівник: Легеза Ю.О., д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»,

ПРАВОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ

На сьогодні пошуками ефективних шляхів поводженням з відходами займаються уряди багатьох країн світу, однак, проблема забруднення навколишнього середовища досі лишається невирішеною.

Аналізуючи офіційні дані Державної служби статистики України ми можемо простежити певну динаміку щодо поводження з відходами.

Так, останніми роками загальний обсяг накопичених в Україні відходів за усіма класами небезпеки дещо знизився. Зокрема, упродовж 2013 року зібрано 14,5 млн. тонн побутових та подібних відходів (318,7 кг – на одну особу), а вже у 2018 році – 11,8 млн. тонн, або 280,5 кг у розрахунку на одну особу [1].

Проте зниження обсягу накопичення відходів є досить умовним і пов'язано з неможливістю врахувати відходи на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей та в анексованому Криму.

Крім того, причиною зменшення обсягів утворення відходів також є зменшення потужностей у промисловому виробництві через економічну кризу.

Разом з цим необхідно констатувати, що навантаження на сміттєві полігони поступово збільшується та з'являється безліч стихійних звалищ побутових відходів, які вже стали частиною міських та приміських територій.

Нажаль, сьогодні Україна належить до числа країн з найбільшими обсягами утворення та нагромадження відходів: 4157 паспортизованих полігонів твердих побутових відходів, якій займають площу 7,4 тис. гектарів. Також є 3298 несанкціонованих звалищ [2, с.12,13].

Не зважаючи на поступовий перехід сучасних підприємств на екологічно безпечні технології виробництва, недостатня ефективність нормативно-правової бази значно ускладнює адаптацію внутрішнього ринку поводження з відходами до умов світової економіки.

Так, за даними Національного інституту стратегічних досліджень в Україні щорічно утворюється майже у два рази більше відходів у розрахунку на

душу населення ніж у країнах ЄС, що викликає серйозне занепокоєння, беручи до уваги вкрай недостатній рівень їх утилізації та знешкодження.

На сьогодні в Україні накопичилося близько 36 млрд. тонн відходів, що складає понад 50 тис. тонн на квадратний кілометр, з яких утилізується лише 30% промислових і 4 % побутових відходів [3, с.19].

Така ситуація зокрема пояснюється тим, що у багатьох населених пунктах не організовано збирання, сортування та вивезення побутових відходів, що має наслідком збільшення кількості стихійних і організованих звалищ відходів.

Трагедія на Грибовицькому сміттєзвалищі показала до яких наслідків призводить нехтування цивілізованими способами поводження з відходами [4].

Отже питання поводження з відходами є вкрай актуальним на сучасному етапі розвитку України в умовах розпочатих євроінтеграційних процесів в усіх сферах життєдіяльності країни. Підписавши у 2014 році Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна зробила європейський вибір, у тому числі і у сфері управління відходами.

На теперішній час найбільш популярними серед розвинутих Європейських країн є дві основні моделі поводження з відходами.

Перша - це податкова система регулювання поводження з відходами, при якій уповноважені державні органи збирають податок з виробників та імпортерів упаковки. Надалі ці фінансові кошти використовуються для організації збору та переробки відходів.

Так, у країнах ЄС спеціальне правове регулювання встановлено Директивою 94/62/ЄС про упаковку та відходи упаковки і Директивою 2004/12/ЄС, що доповнює першу. Метою Директиви 94/62/ЄС є гармонізація національних заходів щодо системи збирання та перероблення упаковки для того щоб, з одного боку, запобігти будь-якому впливу на довкілля

держав-членів (а також третіх країн) або зменшити такий вплив, з іншого – забезпечити функціонування внутрішнього ринку та уникнути перешкод для торгівлі й порушень чи обмежень конкуренції в межах Співтовариства [5].

Директивою 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року врегульовано правові аспекти другої моделі поводження з відходами, запровадженої у країнах Європейського Союзу. Цим документом визначено посилення вимог до збору та переробки відходів, а також утворення спеціального оператора, який відповідатиме за збір та подальшу переробку відходів [6, с. 5,6].

Таким чином, провідними європейськими країнами пріоритетним напрямом у законодавстві й у практиці визначено запобігання утворенню відходів, а не їх утилізація.

Запобігання утворенню відходів це превентивні заходи, спрямовані на зменшення кількості відходів, їх шкідливості для людей та довкілля у майбутньому. Зокрема, це державне стимулювання безвідхідних технологій, встановлення оплати за певні предмети та пакувальні матеріали.

Отже, основою законодавчого врегулювання управління відходами у країнах Європейського Союзу є Директива 2008/98/ЄС про відходи, якою встановлено чітку пріоритетність у цій сфері, а саме: запобігання утворенню, підготовка до повторного використання, перероблення або інший тип утилізації відходів й лише в останню чергу - їх видалення [7, с.7].

Саме таку пріоритетність надання переваг в управлінні відходами ми повинні впровадити в законодавстві і на практиці в Україні.

Проте у нашій державі надається перевага спалюванню і піролізу побутових відходів. При тому, що ці методи вимагають дороговартісного обладнання для очищення викидів в атмосферне повітря.

Натомість, Європа відходить від спалювання побутових відходів, віддаючи перевагу повторному використанню та переробці побутових відходів.

Європейська екологічна політика підтримує будівництво спеціалізованих заводів з переробки відходів, зокрема, скла та пластика. З економічної точки зору, діяльність таких підприємств дуже вигідна, оскільки приблизно 80% усіх відходів, що надходять на переробку, знаходять «друге життя» [2, с. 11].

Безперечним лідером щодо переробки відходів є Німеччина. Жодна країна Європи не переробляє і не використовує вдруге стільки ж відходів. Так, у Німеччині частка повернення сміття в корисний обіг становить 66 відсотків.

У типовому німецькому дворі чи будинку можна зустріти, як мінімум, 5 різнокольорових контейнерів для сортування сміття (чорний – для несортованого сміття, коричневий – для органічних відходів, синій – для паперу, жовтий – для упаковки і пластику, зелений – для кольорового скла, зелений з білою смугою – для безбарвного). Щорічно кожен житель Німеччини отримує поштою інформаційний лист з детальним описом про графік роботи служб сортування відходів на наступний рік.

У середньому по Європі показник утилізації складає 46 відсотків. За Німеччиною в рейтингу країн з найбільш ефективною переробкою сміття розташувалися Австрія - тут частка повернення відходів становить 58 % та Словенія з Бельгією (по 54 %), Швеція - 48,9%, Франція - 41,7 %, Іспанія - 29,7%. Найменш ефективними в питанні вторинної переробки відходів виявилися Греція (17 %), Румунія (13,3 %) та Мальта (7,1 %) [8].

Водночас, Україна на сьогодні близько 94% усіх побутових відходів відправляє на сміттєзвалища.

Для виконання вимог ЄС щодо управління та ефективною утилізації відходів, особливо побутових, в Україні повинні бути запроваджені сучасні системи їх роздільного збирання, використання або знищення, що разом із тим має бути екологічним та енергоефективним. Управління у сфері поводження з відходами передбачає необхідність як формування належної сучасної інфраструктури, так і вільного доступу жителів територіальних громад до інформації про відходи. Запровадження, реалізація та розвиток таких програм у державі є можливим лише за умови формування системи нормативно-правових актів різного рівня у сфері поводження з відходами, що належить до сфери природоохоронного права.

У статті 2 Закону України «Про відходи» визначено основні закони України, які складають національне законодавство про відходи [9].

Однак, наявність достатньо широкого спектру чинного законодавства у сфері поводження з відходами не можна назвати ефективним. Про це свідчить нелегальні, «хаотичні» сміттєзвалища по всій території країни, задимлені полігони ТПВ, переповнені сміттєві контейнери у містах, неврегульованість вивезення відходів, практична відсутність сортувальної практики, тощо.

При цьому, визначені статтею 3 Закону України «Про відходи» основні завдання законодавства у сфері поводження з відходами є надто загальними та їх вкрай складно назвати визначеними.

Класичний для нас підхід інстанційного реформування законодавства, через внесення правок до дійсних нормативних актів не здатний конкурувати з плановим підходом, що розповсюджений у розвинених європейських країнах. Величезна кількість малих змін призводить до відсутності узгодженості та системності у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

На теперішні час в Україні вже передбачений обов'язок створення умов для реалізації роздільного збирання побутових відходів (ст. 32 Закону України «Про відходи»), проте на сьогодні ця норма практично не працює, відходи майже у повному обсязі відправляються на полігони.

Задля дієвості зазначеної правової норми необхідно запровадити ряд просвітніх та адміністративно-управлінських заходів, зокрема: провести системну інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення, повсюдно стимулювати організацію роздільного збору відходів, встановлення та запуск

ліній з сортування сміття, а також налагодження переробки відходів, що мають ресурсну цінність. З огляду на вкрай складну ситуацію щодо управління відходами та необхідністю виведення цієї сфери з кризового стану, життєво важливо визначити правильні пріоритети, на кшталт того, як це вирішено у країнах Європейського Союзу.

Питання пріоритетності у поводженні з відходами необхідно визначити та закріпити на законодавчому рівні, після чого встановити дієвий державний нагляд за додержанням законів у сфері поводження з відходами усіма органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, а також пересічними громадянами.

Таким чином, врахування найкращого європейського досвіду в управлінні відходами на сучасному етапі розвитку України в умовах децентралізації та Євроінтеграції є шляхом для оптимального поводження з відходами, а відтак — захисту здоров'я населення та збереження довкілля.

Література:

1. Економічна статистика. Навколишнє природне середовище. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Дригваль І.О., Волошина Н.О. Міжнародний досвід у сфері поводження з відходами. Інновації у сфері поводження з відходами: досвід та практика. Матеріали науково-практичної конференції, 16 квітня 2019 року. – Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2019. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24454/1/Innovatsii%20U%20Sferi%20Povodzhennia%20Z%20Vidkhodamy%20Dosvid%20Ta%20Praktyka_2019.pdf
3. Кустовський Є.О., Лавріненко В.М. Порівняльний аналіз підходів до поводження з відходами в Україні та ЄС. Інновації у сфері поводження з відходами: досвід та практика. Матеріали науково-практичної конференції, 16 квітня 2019 року. – Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2019. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24454/1/Innovatsii%20U%20Sferi%20Povodzhennia%20Z%20Vidkhodamy%20Dosvid%20Ta%20Praktyka_2019.pdf
4. Грибовицька трагедія. Прокуратура дала відповідь на головне питання URL: https://lviv.gp.gov.ua/ua/zmi_pro_nas.html? m=publications& t=rec&id=202369&fp=20
5. Канцурак В.В., Проблеми законодавчого регулювання поводження з відходами упаковки в Україні URL: https://jurliga.ligazakon.net/experts/203/736_problemi-zakonodavchogo-regulyuvannya-povodzhennya-z-vdkhodami-upakovki-v-ukran
6. Проект ЄС «Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України у впровадженні Секторальної бюджетної підтримки»

Управління відходами та ресурсами: короткий опис Директив ЄС та графіку їх реалізації. URL:

<http://www.if.gov.ua/files/uploads/%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D1%82%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf>

7. Краці європейські практики управління відходами (посібник)/ А. Войціховська, О. Кравченко, О. Мелень-Забрамна, М. Панькевич, [за заг. ред. О. Кравченко] - Видавництво Компанія «Манускрипт» - Львів, 2019. -64 с.

8. Кореновська С. У Німеччині повертають у корисний обіг дві третини відходів URL: <https://p.dw.com/p/2wFmO>

9. Про відходи. Закон України від 5 березня 1998 року № 187/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>

Зеленко І.П., к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка

ЩОДО СУБ'ЄКТІВ СУДОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Загострення дискусії з приводу судової правотворчості пов'язане з продовженням реформування судової системи України, що характеризується істотними змінами в її організації, та імплементації рішень Європейського Суду у судову практику України. У науковців дотепер відсутня єдина позиція щодо поняття, ознак, видів судової правотворчості, взагалі можливості її існування.

Безперечно, судова правотворчість є одним із видів правотворчості, тому можна говорити, що їй притаманні усі ознаки останньої: по-перше, здійснення вповноваженими на те суб'єктами; по-друге, метою судової правотворчості є створення, зміна або скасування норм права; по-третє, процедурно-процесуальний характер; по-четверте, вона завершується виданням правових актів.

Але поряд з цим можна вказати й на специфічні ознаки судової правотворчості, які відрізняють її від інших видів правотворчості та юридичної діяльності: по-перше, здійснення спеціально-уповноваженими на те органами; по-друге, пов'язаність із реалізацією функцій судової влади; по-третє, має особливу процедурно-процесуальну форму; по-четверте, в результаті

встановлюються нормативно-правові приписи; по-п'яте, закріплення нормативних приписів у судових правотворчих актах [1, с. 1].

Погляди на питання – які судові органи належать до суб'єктів судової правотворчості – різняться. Зокрема, Б. В. Малишев, А. І. Норкін, Є. В. Сем'янов відносять до них як вищі судові інстанції, так і інші судові органи. Так, Б. В. Малишев вважає, що певні види актів судової правотворчості можуть прийматися не лише вищими, а нижчестоящими судовими органами, наприклад адміністративні суди можуть скасовувати нормативно-правові акти на підставі їх невідповідності законодавству [2, с. 128].

Іншої позиції дотримуються О. Н. Верещагін, П. О. Гук, М. М. Марченко, О. В. Попов, С. П. Чередніченко, С. В. Шевчук. Вони зазначають, що суб'єктами судової правотворчості можуть бути лише вищі судові органи.

Не можемо не підтримати, вищезазначений погляд, і вважаємо, що до суб'єктів судової правотворчості можна віднести тільки вищі судові органи у межах національної правової системи права. Так, тільки вищі судові органи видають правові акти, які є обов'язковими для виконання, крім того можуть здійснювати правотворчість у повному обсязі, (створення, зміна, скасування), а не лише однієї її частини (скасування).

Крім того необхідно зазначити, що правотворчість здійснюють не лише національні, але й міжнародні судові органи. Так, згідно зі ст. 30 та 38 Статуту Міжнародного Суду ООН цей суд виконує функції регламентарної та прецедентної правотворчості [1, с. 2].

Таким чином, одним з дискусійних питань судової правотворчості є – чи визнавати її як діяльність усіх судових органів чи тільки Верховного Суду залишається на часі.

Література:

1. Стецик Н. В. Судова правотворчість: загальнотеоретична характеристика. Часопис Академії адвокатури України. 2010. № 8(3'). С. 1-5.
2. Малишев Б. В. Судова правотворчість як наукова категорія порівняльного правознавства. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку. Зб. Статей. Київ, 2009. 712 с.

Ішханян А.Р., здобувач кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО ВЕБ-ПОРТАЛУ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ «ПОРТАЛ ДІЯ» В УКРАЇНІ

Естонія використовує систему електронного цифрового підпису (ЕЦП). Ця технологія застосовується як аналог особистого розчерку людини з метою надання електронному документу юридичної сили або засоби для підтвердження особи. Але основа для функціонування такої системи (естонці можуть навіть голосувати на виборах, не будучи особисто на виборчій дільниці) – безперебійне, інтегроване функціонування баз даних різних відомств, а також – єдино-го реєстру громадян [1, с. 28].

На противагу, Електронний веб-ресурс (портал) щодо надання адміністративних послуг у Канаді (www.serviccanada.gc.ca/eng/home.shtml) (має назву «Service Canada», працює з вересня 2005 р.) містить інформацію про адміністративні послуги, яка згрупована за типовими життєвими ситуаціями, що дозволяє максимально точно врахувати потреби споживачів і у зручний спосіб подати для них інформацію. Так, на головній сторінці Порталу розміщено дві основні групи: «Я прагну...» (рубрики: звернутись щодо страхування на випадок безробіття; обрахувати суму коштів на персональному пенсійному рахунку тощо), «Життєві ситуації» (рубрики: зміна адреси проживання; пошук роботи; народження дитини; життя із фізичними вадами тощо). Окрім того, в якості окремої групи відомостей подано перелік 10 найбільш популярних питань у сфері публічних послуг: пенсійне забезпечення; страхування на випадок безробіття; захист осіб похилого віку; соціального страхування, реєстрації народження дитини та ін. [2, с. 19].

Французький Портал (<http://www.servic-public.fr/>) як офіційний веб-сайт публічних послуг Франції було створено у жовтні 2000 року й оновлено у листопаді 2009 р. Даний Портал є дуже популярним ресурсом, нараховуючи понад 4 мільйони відвідувачів щомісяця. Його метою є спрощення спілкування з адміністрацією для громадян, бізнесу та громадських організацій, надання їм зручного доступу до нормативної бази та інформування щодо їхніх обов'язків. Саме тому сайт зосереджує увагу насамперед на потребах споживачів. Портал дозволяє комунікацію не лише через Інтернет, але і телефонним зв'язком із використанням спеціального сервісу. При цьому для споживачів передбачено можливість надавати коментарі й поради щодо роботи сайту та щодо окремих послуг [2, с. 20].

Портал надає доступ до усієї інформації у сфері адміністративних послуг, структурованої чітко і просто за секціями (групами). Послуги та процедури містяться у 200 папках та нараховують 2,500 документів та відповідей на найбільш актуальні питання, а також декілька тисяч гіперпосилань на корисні ресурси, форми, сторінки онлайн-реєстрацій, текстів, інших офіційних сайтів тощо. Також сайт спроможний надавати конкретні онлайн-сервіси: механізми для обрахунку; придатні до завантаження типові бланки документів; контакти телефон-них центрів та інші можливості. Нарешті, Портал містить каталог загальнодержавних і місцевих послуг, а також доступ до всіх електронних ресурсів органів публічної адміністрації Франції, Європейських інституцій та ін.

Досвід розвинених демократичних держав свідчить, що з активним розширенням сфери адміністративних послуг в електронній формі можливо досягти значних переваг для споживачів адміністративних послуг, зокрема зручності, простоти, прозорості, швидкості обслуговування, а також подолати корупційні чинники. Прості адміністративні послуги, такі як, наприклад, реєстрація автомобіля, фізичної особи-підприємця, юридичної особи, у розвинених демократичних державах можна отримати через Інтернет, у зручний час, просто, швидко та зручно, уникаючи тривалих черг та корупційних ризиків.

В Україні система електронних адміністративних послуг знаходиться на етапі становлення. Законодавець гарантує можливість отримувати адміністративні послуги, з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема Інтернету. Однак, у значній мірі, механізм реалізації вказаних законодавчих положень відсутній. Варто відзначити наявність і цілої низки проблем організаційного та матеріально-технічного характеру.

Також є ціла низка недоліків у функціонуванні Єдиного державного порталу адміністративних послуг, який і має забезпечити надання адміністративних послуг в електронній формі. Однак, ґрунтуючись на кращих практиках розвинених демократичних держав, необхідно удосконалити роботу цього сервісу.

На офіційному сайті «Портал Дія» визначаються наступні напрями розвитку мобільного застосунку «Порталу Дія»:

1. Цифровий поліс страхування на авто. Електронний документ для водіїв, який надасть змогу користуватися послугами страхування автівки без наявності оригіналів.

2. Цифровий студентський. Цифровий документ дозволить підтверджувати статус студента, а також отримати пільги та знижки, які передбачені пластиковим документом.

3. Цифровий паспорт. Електронна версія документа дозволить не носити з собою ID-картку та витяг до неї.

4. Цифровий закордонний паспорт. Ним можна користуватися так само, якщо не має посвідчення водія чи ID-картки так само, як і оригіналом документа.

5. Штрафи на авто. Можливість сплачувати штрафи миттєво.

6. Цифровий податковий номер. Можливість отримання податкового номера онлайн при досягненні 14-річного віку.

7. Дані з реєстрів. Кожен в електронному кабінету має можливість отримати всю інформацію про себе із 5 реєстрів. А саме з реєстру юридичних осіб та фізично осіб-підприємців та громадських формувань, реєстру речових прав на нерухоме майно, реєстру обтяжень рухомого майна та земельного кадастру.

Мета уряду: протягом трьох років оцифрувати всі державні послуги, а 50 основних послуг — вже у 2020 році.

Зокрема, у 2020 році будуть оцифровані послуги, за якими найбільше — 80% звернень людей. Мова йде про реєстрацію ФОПів, юридичних осіб, "єМалятко", послуги для перевізників і будівельників, а також послуг для власників авто. До 2024 року уряд поставив за мету перевести в онлайн 100% державних послуг[3].

Отже, розробники додатку "Дія" ставлять собі за мету досягти 10 млн активних користувачів до кінця 2020 року. В цьому році всі мобільні оператори мають відмовитися від тарифікації даних для додатку "Дія".

Література

1. Буличева Н. А. Електронне урядування у сфері надання адміністративних послуг органами державної влади. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . 2011. № 2(2). С. 28-37 .

2. Репецька М. О. Зарубіжний досвід функціонування системи електронних адміністративних послуг та його впровадження в Україні. Наше право. 2014. № 9. С. 175-181.

3. Держава в смартфоні стартувала: як працюватиме додаток "Дія" і чи варто переживати за безпеку. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/02/7/656775/>

Каліман А.С., студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти, факультету історії та права Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка

Науковий керівник: Зеленко І.П., к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка

КРИТЕРІЇ ПОДІЛУ ПРАВА НА ГАЛУЗІ: ПЛЮРАЛІЗМ ПІДХОДІВ

У сучасному українському суспільстві відбуваються глибокі системні зміни, які охоплюють усі сфери життя, у тому числі й правового. Ці процеси не лише змінюють існуючі правові явища, чи впливають на появу нових, але й викликають нагальну потребу у дослідженні, переосмисленні понять, категорій та конструкцій [1, с. 2].

Одним із важливих, фундаментальних понять у правовій системі держави є поняття «система права». До теперішнього часу у вітчизняній юридичній науці відсутня єдина позиція щодо критеріїв розподілу системи права на галузі.

Історично розподіл права на галузі відбувся тільки після 1917 року із розпадом Російської імперії [2, с. 19]. У дореволюційній Росії правова наука розподіляла право на дві частини: приватне та публічне й не знала ні галузей права, ні інститутів права [3, с. 184].

Науковці намагались ділити право на окремі елементи й шукали підстави, за якими можна б було здійснити такі спроби. В результаті склалися три підходи поділу права на галузі: моністичний (предметний), дуалістичний (традиційний) та плюралістичний.

Предмет правового регулювання тобто конкретні суспільні відносини покладений в основі моністичного (предметного) підходу до розподілу системи права на галузі. У дуалістичному підході до виділення галузей в системі права застосовують два окремих критерії – предмет та метод правового регулювання. Плюралістичний підхід до галузевого поділу системи права, який науковці вважають найбільш сучасним, має різні варіації та ґрунтується на необхідності пошуку, крім традиційних, ще й додаткових критеріїв виділення самостійних галузей права [4, с. 310].

Сучасні українські науковці використовують, як правило, традиційні критерії утворення галузей права – предмет та метод правового регулювання. Але в останні роки виникла думка, що єдність предмету та методу характеризує не всі

галузі права, тому що виникають нові, які не можуть бути схарактеризованими зазначеними критеріями (наприклад, космічне, транспортне, енергетичне, комп'ютерне, медичне право). Так. Ю. М. Оборотов вважає, що існує інфляція права, яка виражається у невідповідності кількості правових нормативів соціальним потребам людини та суспільства, не відповідності положень та нормативів діючого законодавства нормам Конституції України. Підтримуючи його думку, В.П. Хряпченко зазначає, що подальша диференціація права та утворення «штучних» галузей є ще одним проявом інфляції в правовій сфері [5, с. 95].

Н. М. Крестовська розділяє галузі в системі права України (в даному випадку, для виділення ювенального права в окрему галузь національного права), використовуючи комплексний критерій: існуючі суспільні потреби у галузевому правовому регулюванні; сферу та предмет правового регулювання; цінності, що визнаються та охороняються галуззю; мету та функції правового регулювання; співвідношення прийомів правового регулювання (дозволів, зобов'язань, заборон, пільг, заохочень, рекомендацій), специфіку юридичної відповідальності; наявність нормативного матеріалу, який потребує систематизації [6, с. 13].

З погляду П. П. Богуцького, формуючою основою галузі права є правовий режим, який розглядається як загальний та спеціальний, галузевий (внутрішньогалузевий). Саме правовий режим дозволяє виділити у системі права групи галузей, які утворюють їх види та підсистеми, а тому є доктринальною категорією, яка визначає інституціонально-функціональну природу правової матерії, змістовно включає предмет, метод та мету правового регулювання, виконуючи визначальну роль у побудові системи права, у правостановленні та правореалізації, характеризуючи право як нормативно-інституційований соціальний регулятор [7, с. 17].

Т. Є. Мураховська вирізняє у своїй дисертаційній роботі предмет, метод правового регулювання та галузевий режим як основні критерії виділення галузі права [8, с. 10-11].

Отже, перспективним підходом є плюралістичний підхід, який включає цілий комплекс різноманітних критеріїв (предмет, метод, правовий режим і т.д.), тому що традиційні підходи не надають можливість сучасного поділу системи права на галузі.

Література:

1. Заморська Л. І. Правова нормативність в умовах становлення та розвитку українського права : загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.01. Одеса, 2014. 44 с.

2. Свирич Ю. А. О критериях деления права на отрасли. Современное право. 2010. № 10. С. 19-21.

3. Шаповалов А. А. Юридическая природа отрасли российского права. *Правовая культура : Научный журнал*. 2010. № 2. С. 184-189.
4. Хряпченко В.П. Від критеріїв поділу системи права на галузі до комплексних галузей права. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 55. С. 307-317.
5. Оборотов Ю. Н. Инфляция власти и права как индикатор слабого государство. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. 2010. Т. 9. С. 89-97.
6. Крестовська Н. М. Ювенальне право України : генезис та сучасний стан : автореф. дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.01. Одеса, 2008. 40 с.
7. Богуцький П. П. Військове право у системі права України : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Одеса, 2009. 23 с.
8. Мураховська Т. Є. Формування нових галузей в системі права України : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Харків, 2011. 19 с.

Корнійченко А.О., аспірант, асистент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ БУЛІНГУ ЯК ПЕРЕШКОДИ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Як показує світова практика та офіційні статистичні дані, 80% дітей протягом шкільного життя зіштовхуються з булінгом, з них до 40% стають його жертвами. Не дивлячись на те, що категорія «булінг» виступає досить новою для сучасної України, на жаль, це явище у вітчизняному освітньому середовищі досить знайоме з практичної точки зору. Здійснюючи комплексне дослідження булінгу, неможливо залишити поза увагою причини та умови його виникнення та здійснення, адже саме ці показники дозволяють сформулювати цілісне бачення сутності та змісту цього соціонегативного явища.

Однак, перед тим, як визначити конкретні причини та умови, варто звернутись до термінологічного трактування цих понять. Так, причина – це явище, яке обумовлює або породжує інше явище; підстава, привід для яких-небудь дій, вчинків [1, с. 97], а умова – це необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; обставина, особливість реальної дійсності, при якій відбувається або

здійснюється що-небудь [1, с. 441]. Тобто, причинами й умовами булінгу вважаються його підстави та певні сприятливі обставини.

Підстави булінгу визначаються самою природою його вчинення, а саме – цькуванням однією особою (групою осіб) іншої з метою приниження її честі та гідності, завданні будь-якого негативного впливу на таку особу (фізичного, психологічного насилля тощо). Тобто, із зазначеного випливає, що учасників булінгу має бути як мінімум два – жертва та агресор. Однак, враховуючи той факт, що на законодавчому рівні булінг регламентовано як явище, яке характерне для освітнього середовища, то принагідно, що він здійснюється при свідках. Таким чином, можна виділити три групи учасників булінгу: той, хто переслідує (цькує) – булер, агресор, кривдник; той, кого переслідують (жертва) та ті, хто спостерігають. Остання група, в свою чергу, поділяється на активних (тих, хто допомагає агресору вчиняти булінг, підтримують його дії) та пасивних (тих, що відсторонено спостерігають, не втручаючись в процес булінгу) спостерігачів.

Треба зауважити, що значна кількість наукових досліджень присвячено саме учасникам булінгу, їх психологічній характеристиці та особливостям, детальний аналіз яких виходить за рамки наших наукових досліджень. Оглядово зупиняючись на них, лише необхідно відмітити, що окрім «традиційних» жертв, існують такі групи школярів, які відрізняються змішаною поведінкою – провокуючі жертви, переслідувачі-жертви або агресивні жертви. Ці діти не тільки стають об'єктом агресії інших, але й самі виявляють агресію. Головною особливістю їх поведінки є комбінація тривоги, агресивності, емоційної неврівноваженості [2, с. 50]. Зазначене дозволяє вести мову про те, що явище булінгу є специфічним та складним за своїм змістом, а тому потребує комплексного підходу до вивчення як з боку педагогів, психологів, батьків та інших відповідальних осіб, так і загалом органів публічної влади як суб'єктів запобігання, протидії та профілактики булінгу в Україні.

Як показав аналіз наукової літератури, булінг, будучи соціально-негативним явищем, деструктивно впливає не лише на його жертв, а й на інших учасників. Принагідно, що найбільш негативних наслідків зазнає безпосередня жертва булінгу. Вона втрачає відчуття безпеки, перманентно перебуває у стані безпорадності та страху, втрачає повагу до себе та інтерес до навчання. Булінг провокує тривожні та депресивні розлади, пригнічує імунітет, може призводити до розладів харчової поведінки (анорексія, булімія) та виникнення суїцидальних думок. В свою чергу, спостерігачі часто страждають від відчуття безпорадності, етичного конфлікту. Ця категорія осіб схильна до депресивних станів чи перезбудження [3, с. 36-38]. Особливість негативного характеру булінгу полягає також в тому, що він шкодить і самому агресору. Так, особи, які в шкільному віці були булерами, в дорослому віці частіше за інших потрапляють у ситуації, пов'язані з вчиненням насильницьких дій. Такі особи в силу своїх психологічних станів (девіантності) схильні до порушення норм законодавства,

що, як наслідок, передбачає притягнення їх до юридичної відповідальності. З цього закономірно випливає суспільна небезпека булінгу як негативного соціального явища, що деструктивно впливає на всіх, без виключення, його учасників.

Отже, з'ясувавши основні групи учасників булінгу та вплив цього явища на подальше формування особистості кожної з цих груп, можна визначити основні підстави вчинення булінгу. Так, до підстав булінгу, в першу чергу, доцільно віднести відмінності одних учасників освітнього процесу від лівової частки (більшості) інших. Зокрема, мається на увазі те, що підставою для булінгу може стати будь-який з наступних чинників: 1) зовнішній вигляд (підґрунтям для глузувань може стати занадто високий чи, навпаки, занадто низький зріст; вага тіла; національність; фізичні вади чи розумові можливості тощо); 2) успішність або неуспішність у навчанні, певні фізичні можливості особи, її здібності; 3) матеріальний стан; 4) особливості характеру (інтровертність, сором'язливість, скромність тощо).

Н. Прібиткова визначає, що типові жертви булінгу мають свої риси: вони полохливі, вразливі, замкнуті й сором'язливі; вони часто тривожні, невпевнені в собі, нещасні й мають низьку самооцінку; вони схильні до депресії й часто думають про самогубство; якщо це хлопчики, вони можуть бути фізично слабкішими за своїх ровесників. Як зазначає авторка, вищезазначені риси виступають одночасно і причиною, і наслідком булінгу [4, с. 59]. Отже, визначальною підставою булінгу є досить широкий комплекс характеристик, які відрізняють одного учасника освітнього середовища від групи інших.

Ведучи мову про умови булінгу доцільно нагадати, що ними виступають певні сприятливі обставини. В свою чергу вважаємо, що категорію «умови вчинення булінгу» можна розглядати у вузькому та широкому значенні. У вузькому значенні під умовою булінгу треба розуміти конкретні обставини вчинення цькування, що має місце між чітко визначеними учасниками в певний проміжок часу (окремо взятий випадок здійснення булінгу). У такому разі під умовами булінгу будуть розумітися час, місце його вчинення, інші обставини, які мають значення при ідентифікації дій як булінгу. В той же час, у широкому значенні умови булінгу – це всі глобально існуючі обставини, які уможливають реалізацію такого негативного явища як булінг. Так, беручи булінг як комплексне негативне соціальне явище, яке, хоча й здійснюється в освітньому середовищі, однак має більш широкі межі та прямо впливає на соціум загалом, можна стверджувати, що умови булінгу (в контексті широкого розуміння вказаної категорії) варто поділяти на такі групи: 1) соціальні (наприклад, соціальна нерівність); 2) економічні (до даної групи можна віднести матеріальне становище); 3) правові (відсутність чітко визначених адміністративно-правових механізмів протидії, запобігання та профілактики булінгу); 4) культурно-етичні (як приклад, вихованість та неспроможність в силу культурно-етичних

переконань дати відсіч агресору); 5) морально-психологічні (з одного боку, внутрішнє хвилювання, боязливість, тривожність потенційних жертв булінгу, а, з іншого – девіантна поведінка агресорів) тощо.

Не дивлячись на те, що ключовими для нашого дослідження виступають саме правові умови вчинення булінгу, не можна залишити поза увагою всі інші, адже лише комплексний підхід до проблематики запобігання булінгу дозволить мінімізувати, а в подальшому – ліквідувати це негативне явище.

Так, визначальну роль у формуванні правової характеристики учасників булінгу відіграють морально-психологічні умови (зокрема, психологічний стан агресорів). Зокрема, аналіз низки наукових досліджень показує, що осіб, схильних до вчинення булінгу, науковці відносять до груп злочинців, тим самим вказуючи, що такі особи потенційно здатні до вчинення більш тяжких правопорушень, аніж скоєння булінгу. Як відомо, в Україні булінг визнається проступком, а не злочином й передбачає настання для винної особи адміністративної, а не кримінальної відповідальності. В той же час, низка зарубіжних вчених розглядають булінг саме в контексті кримінального права, як один з проявів катування та вчинення насильницьких дій.

Крім того, необхідно пам'ятати, що значну роль у виникненні булінгу відіграє сім'я: батьки як агресорів, так і жертв відрізняються неконструктивними стилями вирішення конфліктів, проблемами в комунікації. Стиль батьківського виховання, якого дотримуються деякі батьки не є ідеальним, і не є авторитетно-демократичним. Діти-агресори досить часто спостерігають ситуації насильства в сім'ї, а також зазнають тілесних покарань. Виникає так зване «коло насильства»: дитина бачить насильство в сім'ї, відтворює його в навчальному закладі, а потім у власній родині, і цикл повторюється у наступному поколінні [4, с. 59-60]. Вважаємо, що сімейне становище підлітків може виступати одночасно як причиною, так і умовою булінгу. З урахуванням викладеного стає очевидною визначальна роль сім'ї у формуванні соціально адаптованої особистості, спроможної адекватно та об'єктивно оцінювати власні дії та дії інших осіб, повною мірою усвідомлюючи їх, а також їх можливі наслідки.

Таким чином, резюмуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що причинами булінгу є його підстави (конкретні чинники), а умовами – певні сприятливі обставини, які уможливають реалізацію насильницьких дій. Такі умови варто розглядати в широкому та вузькому значенні.

Література:

1. Словник української мови; редкол.: І. Білодід (гол.) та ін.: в 11 т. Т. 10. Київ: Наук. думка, 1979. 659 с.
2. Полянничко А. Насильство в загальноосвітніх навчальних закладах: сутність, причини поширення, наслідки. Сучасні інформаційні технології та

інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2013. Вип. 35. С. 48-53.

3. Стоп шкільний терор: Особливості цькування в дитячому віці. Профілактика та протистояння булінгу. URL: <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Doslidzhennya-buling.pdf>

4. Прибиткова Н. Булінг у закладах освіти: поняття, структура, причини та шляхи подолання. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Харків, 2017. С. 58-61.

Коросташова І.М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності та кримінально-правових дисциплін ННІ «Права та міжнародно-правових відносин» Університету митної справи та фінансів, (м. Дніпро)

МЕТОДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ (ОЗНАКИ, ОСОБЛИВОСТІ, КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ)

Публічне адміністрування – регламентована законами та іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічного адміністрування, спрямована на здійснення законів та інших нормативно-правових актів шляхом прийняття адміністративних рішень, надання встановлених законами адміністративних послуг [1, с. 7].

Публічне адміністрування створюється і обмежується правовими інструментами, тому воно невід'ємно пов'язане із виконанням законів і існує на базі законодавства. Кожна дія з виконання функцій публічного адміністрування повинна мати певну форму (наприклад, форму нормативного акту) та механізм її реалізації, що є первинними відносно методів публічного адміністрування.

Проблемам публічного адміністрування та методам його здійснення присвятили свої праці : Г. Атаманчук , В. Бакуменко , А. Васильєва, Є. Кубка, Б. Лазарєва, В. Нагаєв, Н. Нижник, В. Селіванова, М. Стрельбицького, В. Цветков, І. Яковлев та інші науковці. Однак, навіть питання щодо визначення поняття методів публічного адміністрування та критеріїв їх відмежування від методів правового регулювання і досі залишаються дискусійними.

Так, В. Коваленко визначає метод публічного адміністрування, як функцію суб'єкта адміністративного права, причому не будь-якого, а лише того, який одночасно є суб'єктом владних повноважень (публічна адміністрація)» [2, с.270]. І. Яковлев вважає, що, під методами галузевого публічного адміністрування слід розуміти способи владно-впорядковуючого впливу на суспільні відносини у

сфері державної митної справи, що покликані забезпечити виникнення, перетворення або припинення таких відносин [3, 14 с.]. В. Нагаєв зазначає, що методами публічного адміністрування є певні способи практичного виконання суб'єктами публічної адміністрації своїх адміністративних зобов'язань, що відповідають характеру й обсягу наданої їм компетенції [4, 183с.].

Методи публічного адміністрування є тим інструментарієм, завдяки застосуванню якого публічна влада здійснює публічне адміністрування у різних сферах суспільного життя. Безпосередній зміст методу управління може бути встановлений лише у зв'язку з об'єктом його застосування. Методи управління мають бути науково обґрунтованими, регламентованими або дозволеними правом.

Від того, які саме методи (комплекс методів) публічного адміністрування буде обрано суб'єктом публічного адміністрування залежать результати цієї діяльності, що покликана забезпечити соціальний добробут і підвищити ефективність публічного управління.

Сутність методів публічного адміністрування полягає в тому, що це: а) способи та прийоми здійснення функцій управляючої системи; б) засоби забезпечення (гарантії) реалізації функцій управління.

Методам публічного адміністрування притаманні наступні особливості: 1) у методах знаходиться своє вираження публічний інтерес; 2) вони реалізуються в процесі публічного адміністрування; 3) вони виражають упорядковуючий вплив публічної адміністрації на поведінку суб'єктів суспільства та становлять зміст цього впливу; 4) у методах публічного адміністрування завжди міститься керівна воля держави, яка проявляється у юридично владних приписах публічної адміністрації; 5) вони використовуються суб'єктами публічної адміністрації як засіб реалізації закріпленої за ними компетенції, це означає, що юридична сила методів завжди знаходиться в межах повноважень того органу, який їх використовує; 6) методи, як і будь-який зміст, мають свою форму, засобом зовнішнього вираження для них є форми публічного адміністрування (правові і неправові); 7) вибір конкретних методів публічного адміністрування знаходиться у прямій залежності не тільки від особливостей організаційно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, а насамперед – від особливостей об'єкта впливу (індивідуальний чи колективний, форма власності, адміністративно-правовий статус тощо) [2, 206].

Виходячи з вищевказаного, метод публічного адміністрування являє собою засіб впливу на суспільство, що має цілеспрямований владний характер. Зазначене свідчить про те, що методи публічного адміністрування мають багато спільного з методами правового регулювання суспільних відносин, оскільки обидва - є засобами регулюючого впливу та носіями адміністративно-правових приписів, заборон і дозволів. На це часто звертають увагу науковці.

Тому методи публічного адміністрування і методи правового регулювання в правовому вираженні можуть співпадати, але методи публічного адміністрування переважно є індивідуалізовані і далеко не всі є правовими, в той час коли методи правового регулювання завжди мають нормативний характер і є юридично оформленими. Крім того, методи публічного адміністрування використовуються лише суб'єктами владних повноважень, в той час коли методи правового регулювання поширюються на всіх учасників суспільних відносин, включаючи публічну адміністрацію та невідладних суб'єктів.

Коваленко В. звертає увагу на те, що, що головним критерієм розмежування названих методів є те що: метод правового регулювання – функція адміністративного права; метод публічного адміністрування – функція суб'єкта адміністративного права, причому не будь-якого, а лише того, який одночасно є суб'єктом владних повноважень (публічна адміністрація) [2, с. 270]. Із зазначеного випливає, що обидві досліджувані категорії є функціями але функціями різного рівня. Так, метод публічного адміністрування – це функція суб'єкта владних повноважень (публічної адміністрації), тоді як метод правового регулювання є функцією адміністративного права.

Критерії розподілу методів публічного адміністрування прийнято поділяти: а) залежно від форми вираження (правові та не правові); б) залежно від правових властивостей (нормативні та індивідуальні); в) за ступенем владного впливу на об'єкти (імперативні, уповноважуючі, заохочувальні, рекомендаційні); г) за суб'єктом складом (одноосібні (єдиноначальні), колегіальні); д) в залежності від того, яким видам державної діяльності вони притаманні (загальні та спеціальні); е) залежно від ступеня врахування у владному впливі інтересів і правових можливостей його об'єктів (адміністративні, економічні); ж) залежно від міри використання владних повноважень публічної адміністрації (переконання, заохочення, примус) та ін. Слід сказати, що класифікація методів публічного адміністрування за останнім з вказаних критеріїв є сьогодні найбільш розповсюдженою.

Основними ознаками цих методів те, що: а) відносини між суб'єктом управління та керованим ним об'єктом - є нерівноправними; б) відбувається прямий вплив на об'єкт управління, шляхом прямого встановлення їх прав і обов'язків через систему наказів; в) дають однозначне вирішення конкретної управлінської ситуації; г) основним інструментом цього методу є адміністративні акти, оскільки вони мають обов'язковий характер (обов'язкову силу для адресата, виключаючи для нього альтернативу в обранні способу дій); д) їм притаманна група певних ознак (єдиноначальність, субординація, ієрархічність, імперативність).

Між всіма методами публічного адміністрування існує тісний зв'язок, а найбільшого ефекту можна досягти лише у разі їх комплексного застосування, з урахуванням конкретного змісту діяльності суб'єктів публічного

адміністрування та характеру взаємозв'язку між вказаними суб'єктами та об'єктами публічного адміністрування.

На думку В. Нагаєва, проблема адміністративно-правових методів надзвичайно актуальна. Вона загострена в даний час у зв'язку з визнанням України країною з ринковою економікою, вступом до Світової організації торгівлі, суттєвими змінами в механізмі публічного управління і в організаційно-правовому статусі багатьох його суб'єктів і, що особливо важливо, об'єктів (наприклад, децентралізація влади, роздержавлення економіки, розвиток договірних відносин в діяльності публічної адміністрації). Під впливом цих змін ставиться питання про межі використання в якості методу публічного адміністрування односторонніх юридично владних розпоряджень публічної адміністрації, посилюється зворотний вплив об'єктів управління на його суб'єктів тощо [4, с.184-185] .

Отже, зазначена проблема сьогодні потребує свого вирішення але абсолютно зрозумілим є те, що застосування методів публічного адміністрування повинно мати на меті забезпечення реалізації та захист прав і свобод людини і громадянина.

Література:

1. Оболенський О. Ю., Борисевич С.О., Коник В.М. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни “Публічне управління”: наукова розробка. К.: НАДУ, 2011. 56 с.
2. Курс адміністративного права України: підручник: за ред. В.В. Коваленка. К.: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
3. Яковлев І. Форми і методи публічного адміністрування у митній справі. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Одеса. 2016. 25с.
4. Публічне адміністрування: електронний навчальний посібник / В.М. Нагаєв. – Х.: ХНАУ, 2018. – 278 с.

Кострюков С.В., доцент кафедри
цивільного, господарського та
екологічного права НТУ
«Дніпровська політехніка»

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ЗНАТЬ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Наявність енергоресурсів, їх доступність є найбільш вагомими факторами розвитку як економіки окремо взятої країни, так і всього людства загалом. Стрімкий розвиток науки, техніки та виробництва за останні 50 років спричинив потужне збільшення споживання ресурсів та поставив перед науковцями всього світу не просту задачу – пошук альтернативних та відновлюваних джерел енергії. Серед відновлюваних джерел енергії вагому роль відіграє енергія Сонця. Сонячна енергетика – один із найперспективніших напрямків використання відновлюваних джерел, адже вона є найбільш ємним і доступним природнім енергоресурсом, а також щодо її використання накопичено багатовіковий історичний досвід [1, с. 34].

Для формування уявлення про можливості сонячної енергії та перспективи її використання, необхідне проникнення в історію пізнання людством Сонячної системи, знайомство з першими віхами використання сонячної енергії для потреб людей, вивчення умов, необхідних для збільшення внеску сонячного випромінювання у світовий паливно-енергетичний баланс, пізнання найсуттєвіших методів і принципів використання сонячної енергії за допомогою сонячних енергетичних установок [2].

Енергія сонця надходить на поверхню нашої планети у вигляді світла, потужність випромінювання становить 165 Вт/ м^2 . Та попри негативні фактори, кількість сонячної енергії, яка потрапляє на поверхню Землі, в 5 000 разів перевищує потребу енергії всього людства. Жителі планети почали використовувати безкоштовну енергію сонця ще понад тисячу років тому, отже, історія сонячної енергетики починається з розвитку нашої цивілізації [2, с. 62].

Людству дароване життєве благо сонячних променів. Тому не дивно, що ставлення всіх цивілізацій за всю історію людства до цього фактору нашого навколишнього природного середовища було дуже шанобливим. Свідчення поклоніння Сонцю і його богам знаходили по усьому світу з незапам'ятних часів [3, с. 210].

Сонячне випромінювання не тільки створює сприятливий клімат для життя людини, вона стала направляти його енергію собі на службу: для сушіння шкір тварин, з яких шили одяг, виготовлення меблів і посудин; сушіння їжі з метою тривалого її зберігання; одержання солі з води методом випарювання. У міру того, як люди удосконалювали знаряддя праці, вони винаходили нові способи

використання сонячного випромінювання для інших корисних цілей. Так, ще в VI столітті до нової ери у Вавилоні було винайдено сонячний годинник. Трохи пізніше такий годинник стали застосовувати в Греції, а потім і в Римі. Годинник мав циферблат і стрижень. Тінь від стрижня, яка просувалась по циферблату внаслідок руху Сонця по небу, показувала час.

Відомо, що в 212 р. до нової ери за допомогою концентрованих сонячних променів запалювали священний вогонь у храмах. Так само, згідно з легендою, видатний давньогрецький вчений Архімед при обороні рідних Сіракуз підпалив вітрила кораблів римського флоту [2, с. 64].

Тобто, Архімед успішно використав принцип концентрації сонячних променів на певному об'єкті, і таким чином, вперше продемонстрував потенціал використання сонячної енергії, навіть у вигляді зброї. Як доказ того, що мова не йде про античний міф, а все ж таки про першу променевою гармату, було проведено історичний експеримент. Науковці Масачусетського технологічного університету разом з колегами з університету Арізони в ході експерименту сфокусували сонячні промені на дерев'яному човні і спробували його підпалити. Експеримент довів, що фокусування сонячних променів за допомогою простих дзеркал і на короткій відстані (25 м), може призвести до утворення слабкого полум'я. Хоча ідея про використання «сонячної гармати» для знищення цілої флотилії, в науковому світі сприймається досить сумнівно, проте це чітко визначає розуміння потенціалу сонячної енергії ще за часів Античності [4].

Ще у давні часи були винайдені навіси, що зберігають сонячне тепло взимку і укривають від жару влітку. Сонячні приміщення і теплиці пристроювали до будинків протягом багатьох тисяч років для збільшення площі будинку, що обігрівається, і продовження періоду сільгоспробіт. До VI століття солярії в будинках так поширились, що в Юстиніанському кодексі це закріплено як правило.

Великий італійський винахідник і художник Леонардо да Вінчі склав у 1515 р. один з перших планів застосування енергії Сонця в промисловості. У його записних книжках є малюнки декількох проектів гігантського параболічного дзеркала, «щоб забезпечити теплом будь-яку котельню на фабриці».

Перший сонячний двигун, що працював на нагрітому повітрі, був побудований у Франції в 1600 р. Його використовували для перекачування води, але правових документів з приводу використання сонячної енергії на той час не було складено, через не розповсюдженість такого методу використання енергії.

Наприкінці XVIII століття видатний французький хімік А. Лавуазьє (1743–1794) створив першу сонячну піч, в якій досягалася температура у 1780°C та нагрівалися зразки досліджуваних матеріалів у вакуумі та захисній атмосфері, а також були вивчені властивості вуглецю і платини.

Швейцарський учений Горацій де Соссюр одержав визнання за винайдений ним у 1767 р. перший у світі сонячний колектор [5, с. 97-98]. Він проводив

експерименти з теплищами, які теж представляють пасивну форму використання сонячної енергії для отримання тепла. Будова першого в світі сонячного колектора схожа на сучасний плоский колектор і з того часу практично не змінилася, за винятком інших більш сучасних матеріалів. Проте вже на той час винахідник зумів досягти вражаючих результатів і нагрівати воду до 83° С. Відомий астроном Джон Гершель використовував його для готування їжі під час експедиції в Південну Африку в 1830-х роках [4].

Клеренс Кемп розвинув ідею використання сонячних променів для нагріву води і запатентував перший геліотермічний колектор в 1891 році. Вже наступного року він запропонував ринкову модель під назвою «Climax SolarWater Heater», яка нагрівала воду від трьох до восьми ванн і коштувала 25,00 \$ (671\$ на сьогоднішній день) [6].

У США розвиток сонячної енергетики почався після громадянської війни. Під час свого знаменитого просування на Захід американські першопрохідці залишали воду в чорних посудинах на весь день, і наприкінці дня у них була гаряча вода для готування вечері. Першим американським вченим в галузі сонячної енергетики вважається інженер Джон Еріксон. У 1833 р. у США він побудував сонячний повітряний двигун з параболоциліндричним концентратором.

У 1866 р. француз А. Мушо побудував в Алжирі кілька великих сонячних концентраторів і використовував їх для дистиляції води і приводу насосів.

Перша великомасштабна установка для дистиляції води була побудована в Чилі в 1871 р. американським інженером Ч. Уілсоном. Вона експлуатувалася протягом 30 років, постачаючи питну воду працівникам рудника.

На всесвітній виставці в Парижі в 1878 р. А. Мушо продемонстрував сонячну піч для готування їжі, в якій 0,5 кг м'яса можна було приготувати за 20 хвилин. Француз А. Піфф побудував паровий двигун потужністю 500 Вт з концентратором, що приводив у дію друкарський верстат у друкарні, де видавалася газета «Ле Солей» («Сонце»).

Перший плоский колектор сонячної енергії був побудований французом Ш.А. Тельєром. Він мав площу 20 м² і використовувався в тепловому двигуні, що працював на аміаку. У 1885 р. було запропоновано схему сонячної установки з плоским колектором для подачі води, причому він був змонтований на даху прибудови до будинку [1, с. 35-36].

Англійський винахідник А.Г. Інеас побудував в штаті Арізона (США) великі сонячні концентратори для виробництва водяного пару тиском 10 бар, що використовувався для перекачування води з витратою до 320 м³/год. Концентратор параболічної форми мав діаметр 10,2 м у верхній частині і 4,5 м у низу, 1788 дзеркал направляли промені на котел, розташований у фокусі концентратора.

У 1890 р. професор В.К. Цераський (1849–1925) у Москві здійснив процес плавлення металів сонячною енергією, сфокусованою параболоїдним дзеркалом, у фокусі якого температура перевищувала 3000° С.

На практичну можливість використання людьми величезної енергії Сонця вказував засновник «небесної» космічної філософії К.Е. Ціолковський. Так, у 1912 р. у другій частині своєї книги «Дослідження світових просторів реактивними приладами» він стверджував, що реактивні прилади завоюють людям безмежні простори і дадуть сонячну енергію у два мільярди разів більшу, чим та, яку людство має на Землі.

Ю.В. Кондратюк у 1919 р. запропонував використовувати сонячну енергію за допомогою величезних легких дзеркал, які варто розгортати біля «снаряду» (ракети). Сконцентрована такими дзеркалами невичерпна енергія Сонця, на думку автора, могла б розкласти звичайну воду на водень і кисень (пальне й окислювач для ракетного двигуна), використовуватися для потреб «снаряду» і навіть Землі [7].

М. К. Тихонравов (1900–1974) – радянський конструктор в галузі ракетно-космічної техніки, керівник розробки радянської ракети з ЖРД (1933), учасник створення перших радянських штучних супутників Землі, космічних кораблів, автоматичних міжпланетних станцій, – у творчій спадщині залишив міркування щодо використання сонячної енергії як додаткового джерела енергії для міжпланетних польотів. У своїй праці «Шляхи використання променистої енергії для космічного польоту» (1936) він запропонував променисту енергію космічного простору трансформувати за допомогою фотоелементів в електричну, котра потім перетворюється в теплову нагріванням газу в камері ракети. Газ під тиском, викидаючись із камери через сопло, створює необхідну для руху ракети силу тяги. Пізніше його ідеї було запроваджено у життя [5, с. 99].

Сонячна енергетика має довгу історію і пройшла чималий шлях – від перших експериментальних розробок античності до сучасних сонячних панелей із складною автоматичною системою керування, але усі тонкощі отримання енергії від сонця, ще й досі залишаються невідомими.

Література:

1. Гайдаєнко І. Сонячна енергетика в Україні: Історичний аспект, сучасний стан та перспективи [Текст] /І. Гайдаєнко //The Cascasu economic and social analysis journal of southern Cascasus. – 2015. - №3. – С. 34 – 37.

2. Энергетика: история, настоящее и будущее. От огня и воды к электричеству. Книга 1: Монография /[Бондаренко В.И., Варламов Г.Б., Вольчин И.А. и др]. – К., 2011. – 264 с.

3. Тельдеші Ю., Лесны Ю. Мир ищет энергию /Пер. со словац. М.Я. Аркина под. ред. Ю.А. Мазитова; Предисл. Н.С. Лидоренко. – М.: Мир, 1981. – 439 с.

4. Історія геліотермічної енергетики // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://сахара.ua/ru/informaciya/statti/istorija-geliotermichnoi-energetiki>.

5. Енергетика: історія, сучасність і майбутнє: в 5-ти кн. /Автор ідеї Світлана Григорівна Плачкова; Вступ. сл. І.В. Плачков. – К.: Б. в., 2013. Кн. 5: Електроенергетика та охорона навколишнього середовища. Функціонування енергетики в сучасному світі /Т. О. Бурячок, З.Ю. Буцьо, Г.Б. Варламов, С.В. Дубовської, В.А. Жовтянський; Наук. ред. В.Н. Клименко, Ю.О. Ландау, І.Я. Сігал. – 2013. – 390 с.

6. 10 джерел енергії, які знищують нафтову промисловість // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yaktotak.in.ua/10-dzherel-energiyi-yakiznyshhat-naftovu-promyslovist.html>.

7. Кудря С.О. Нетрадиційні та відновлювані джерела енергії // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/4835>.

Кубрак Р.М., перший заступник начальника – начальник навчального відділу Дніпровського центру підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, кандидат юридичних наук

ВЧИНЕННЯ ВТЕЧ ЗАСУДЖЕНИМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОСЯГАННЯ НА ЗАГАЛЬНИЙ СТАН ПРАВОПОРЯДКУ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ

Вже тривалий час пенітенціарна система України перебуває в стані реформування та змін. Вказані процеси обумовлені різними факторами: обраним Україною євроінтеграційним курсом, існування морально та матеріально застарілої системи виконання кримінальних покарань, пов'язаних з ізоляцією злочинців, назрілою необхідністю імплементації у кримінально-виконавче законодавство України та порядок виконання покарань передового позитивного зарубіжного досвіду виконання покарань.

Відповідно до статті 50 Кримінального кодексу України (далі - КК України) покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами [1]. Такий вид покарання як позбавлення волі відрізняється від інших видів кримінальних покарань своєю репресивністю та максимальним рівнем ізоляції від суспільства і характеризується в передбаченому законодавством порядку здійснення обмежень соціальних зв'язків, спілкування, вибору місця

проживання, свободи пересування [2, с.452]. З огляду на широке коло обмежень та одвічне прагнення людини до свободи пересування і дій, не дивно, що вчинення втеч з установ виконання покарань та слідчих ізоляторів (далі - УВП) є одним найпоширеніших злочинів, що вчиняються засудженими, які тримаються в них. За даними Державної кримінально-виконавчої служби України в УВП станом на 10.01.2020 р. трималося 53566 осіб, у тому числі: в СІЗО та УВП – 19245 осіб, (1151 жінка); виправні колонії – 32686 осіб, (1412 жінок); виховні колонії – 84 особи, (5 жінок); виправні центри – 15541 особа, (84 жінки) [3].

В період з 1993 – 2019 рр. вчинено 176 втеч і припинено 183 спроби їх вчинення, у середньому – 7 втеч за рік, з них 106 втеч або 60,2 %. Найбільше втеч вчинено в такі періоди: 1993 р. – 16, 2005 р., 2007 р. – 10, 2014 р. – 24, при цьому найбільше припинено персоналом УВП спроб втеч в 1994 р. – 38, 1995 р. – 40, 1996 р. – 27, 1997 р. – 18. Як вказують вищезазначені дані кількість злочинів, передбачених ст. 393 КК України «Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти», є порівняно невеликою, враховуючи кількість засуджених осіб, які тримаються в УВП, та той факт, що щорічно в УВП вчиняється понад 400 злочинів.

Однак, суспільна небезпечність втеч є значною, у зв'язку з тим, що вони, здебільшого, пов'язані з іншими правопорушеннями, які вчиняються на території УВП, під час підготовки до вчинення злочину або ті, що обумовили його вчинення, зокрема: дії, пов'язані з корупційними діями персоналу установ, виготовлення, зберігання, заборонених для зберігання та використання засудженими предметів, передача сторонніми особами вказаних предметів в УВП, ухилення від відповідальності за злочини вчинені під час відбування покарання в УВП, насильницькі дії щодо персоналу установ, вчинення злочинних дій втікачами під час перебування поза установою з метою отримання коштів для існування, втягнення в злочинну діяльність інших осіб тощо. Також внаслідок втечі порушується принципи невідворотності виконання і відбування покарання, законності та справедливості це негативно впливає на інших засуджених, формуючи в них почуття безкарності за вчинені злочини.

Окремо варто зазначити, що найбільш суспільно небезпечними є втечі, поєднані з нападом засуджених на персонал установи з метою усунення перешкод для здійснення задуму і заволодіння зброєю, яку вони використовують для чинення збройного опору, а також для здійснення інших злочинів.

За результатами аналізу обставин втеч, основними причинами та умовами, що сприяють підготовці та їх вчиненню є:

1) незадовільний рівень організації контролю за засудженими під час їх перебування у виробничій зоні, безпідставність виведення засуджених на виробництво без надання їм належних обсягів роботи та відсутність контролю за їх поведінкою;

2) низька обізнаність персоналу УВП про наявні негативні процеси криміногенного характеру, що відбуваються серед засуджених;

3) неналежне виконання окремими особами персоналу покладених на них вимог посадових інструкцій, що стало наслідком безперешкодного залишення житлової зони засудженими в нічний час і безконтрольного перебування на виробництві, а також виготовлення та зберігання знаряддя для вчинення злочину;

4) низький рівень індивідуальної соціально-психологічної роботи із засудженими персоналом соціально-психологічної служби;

5) відсутність належного реагування керівництва УВП на порушення засудженими локалізації окремих ділянок в установі;

6) неналежна робота оперативних підрозділів установ щодо виявлення намірів засуджених, спрямованих на пошук шляхів втеч, приготування до їх вчинення;

7) незадовільний та несистемний контроль за територією внутрішньої та зовнішньої забороненої зони установи;

8) застаріле обладнання заборонених зон установ інженерно-технічними засобами охорони та нагляду або їх несправність.

Вивчення обставин вчинення втеч надало можливість встановити залежність між їх кількістю і видом УВП, рівнем безпеки виправної колонії, криміногенним складом засуджених осіб, їх статтю, кількісним складом (такий вид злочину не характерний для засуджених жіночої статі та неповнолітніх), обладнанням установи інженерно-технічними засобами охорони та нагляду.

Кримінально-виконавче законодавство України передбачає відмінні рівні ізоляції та умови відбування покарання в різних видах установ. Більш широке коло ізоляційних заходів передбачено у виправних колоніях максимального рівня безпеки та ділянках максимального рівня безпеки в УВП. У виправних центрах та ділянках соціальної реабілітації виправних колоній засуджені знаходяться без цілодобового контролю за їх поведінкою та охорони, від підйому до відбою користуються можливістю вільного пересування в межах території установи. Вони мають право носити одяг цивільного зразка, користуватися без обмежень готівковими коштами, комунікувати з іншими громадянами. Що значно полегшує можливості вчинення ними втеч. Дуже часто втечам з вказаних ділянок передують вживання засудженими особами наркотичних засобів та алкоголю. За таких обставин частина втеч з ділянок соціальної реабілітації у загальній структурі цієї злочинності значно вища, ніж з інших ділянок виправних колоній.

Також за результатами дослідження встановлено наступні способи вчинення втеч:

1) подолання інженерно-технічних засобів охорони, розміщених в забороненій зоні УВП (33-38%);

2) приховане подолання лінії охорони неогороджених об'єктів (до 13%);

3) приховані від огляду чатовими контрольно-пропускних пунктів (далі - КПП) УВП виїзди з їх території на транспортних засобах, а також вихід через КПП з пропуску людей за недійсними документами (12-14%);

4) подолання лінії охорони шляхом підкопів, а також з використанням підземних комунікацій (до 11 %).

Якщо аналізувати втечі з СІЗО, то тут вони відбуваються найчастіше з режимних і господарських об'єктів, а також із закладів охорони здоров'я, до яких засуджені переміщуються для надання їм невідкладної медичної допомоги у виключних випадках. Не менш важливе значення має вибір сприятливих обставин вчинення втечі. Виявивши умови, які сприяють здійсненню втечі, засуджені, що готуються до неї, визначаючи час, місце, спосіб втечі і вибирають відповідні хитрощі для їх маскування.

Так, вивчення кримінальних справ, порушених за фактами вчинених втеч, і аналіз статистичної звітності про стан злочинності в УВП показують, що найбільша кількість втеч (до 70%) відбувається в літньо-осінні місяці, це обумовлено наявністю сприятливих кліматичних умов, які дозволяють втікачам тривалий час переховуватися в укриттях, уникати зустрічей з іншими особами, знаходити додаткові джерела харчування (ягоди, горіхи, овочі тощо).

Найбільше втеч вчинено в нічний час, в період з 3.00 до 5.00 год.

Там, де засуджені працюють в одну зміну, втечі можливі і в другій половині доби. Отже, більшість втеч відбувалося в час, коли пильність особового складу варті (чартових), а також персоналу УВП на виробничих об'єктах притупляється.

Необхідно зазначити, що більшість засуджених за вчинення втеч мали ряд спільних рис, а саме: вони систематично вживали спиртні напої, наркотики, відмовлялися працювати, вчиняли хуліганські дії й інші правопорушення; більшість до засудження не мали постійного місця роботи та проживання, притягувались до адміністративної відповідальності за хуліганські дії.

Характерним є і та обставина, що більшість втеч (до 90%) відбувається засудженими в перші два роки відбування покарання, а у виправних центрах в перші 6 місяців, тобто в період адаптації до нових умов перебування.

Резюмуючи вищенаведене констатуємо, що втечі з УВП, не дивлячись на порівняно невисокий рівень поширеності серед засуджених, вже тривалий час залишається одним з найбільш суспільно небезпечних злочинів, які вчиняються в УВП, при цьому, факти його скоєння істотно негативно впливають на стан правопорядку в установах.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

2. Кубрак Р.М. Окремі аспекти виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк стосовно засуджених з психічними відхиленнями. *Науковий*

вісник Дніпроп. держ. універ. внутр. справ: зб. наук. праць. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2012. № 4. С 450 – 458.

3. Довідка про резонансні, надзвичайні події та злочини за участі працівників ДКВС України, осіб, узятих під варту, та засуджених від 10.01.2020 р.

Лебедєв Є. С., студент 3 курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Задирака Н.Ю., к.ю.н, доцент, доцент кафедри адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВИКОРИСТАННЯ SOFT LAWУ ПРОЦЕДУРІ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

Популярність міжнародного комерційного арбітражу невпинно зростає через його гнучкість, швидкість, неформальність, можливість вибору арбітрів, разом з тим, існує проблема гармонізації різних правових підходів з огляду на інтернаціональний характер арбітражу.

Той факт, що норми Soft Law не можуть бути забезпечені примусом публічної влади, ще не означає, що вони не можуть мати значного впливу на процес міжнародного комерційного арбітражу. Навпаки, сторони часто використовують норми Soft Law у своїх арбітражних угодах, а навіть якщо такі норми в них не зазначені, то все одно часто застосовуються до учасників арбітражного процесу за їх власною ініціативою або за ініціативою арбітрів. [1]

Важливим завданням Soft Law також є гармонізація різних правових підходів шляхом виокремлення та закріплення кращої практики міжнародного комерційного арбітражу. Softlaw може використовуватися для інтерпретації самих арбітражних правил, оскільки вони, як правило, створюються без прив'язки до обставин конкретної справи, зокрема місця арбітражу, а відтак не врегульовують усіх місцевих особливостей.

Крім того Soft Law, також часто використовується у Міжнародному Комерційному Арбітражі при тлумаченні спірних моментів або прогалин національного права, усуненні невизначеності в процесуальних питаннях, зокрема збирання доказів або конфлікту інтересів, адже така невизначеність

часто породжується різними правовими системами сторін а також широкою дискрецією арбітрів, при прийнятті процесуальних рішень.

Наприклад в контексті конфлікту інтересів стандарти понять «незалежність» та «безсторонність» є достатньо загальними та невизначеними у національних законодавствах, а акти Soft Law, як наприклад IBA Guidelines, забезпечують уточнення та роз'яснення. [2]

Окремо слід відзначити, що незважаючи на загальний не обов'язковий характер норм Soft Law, деякі з таких актів, наприклад IBA Guidelines, можуть мати значний вплив на свободу сторін у арбітражі, включаючи їх право визначитися, чи мають такі норми бути обов'язковими для них.[3]

Існують навіть випадки, коли рішення арбітражів можуть бути скасовані через порушення норм SoftLaw Наприклад Швейцарський Федеральний Трибунал використовує IBA Guidelines вирішуючи питання конфлікту інтересів, як основне джерело права. [4]

Щодо того, як саме норми Soft Law можуть бути застосовані у арбітражному процесі, можна стверджувати, що існують декілька основних шляхів: законодавство, угода сторін та арбітражна практика. Типовим прикладом законодавчої форми використання Soft Law є Типовий закон ЮНСІТРАЛ. На сьогодні 66 держав, серед яких і Україна, прийняли відповідні національні закони, що регулюють питання міжнародного комерційного арбітражу на підставі закону ЮНСІТРАЛ.

Іншим способом використання SoftLaw є згода сторін, якщо сторони явно визначили у своїй угоді, що певні акти Soft Law є застосовуваними, такі акти стають частиною їх договору, а отже є обов'язковими для сторін. Деякі вчені, у зв'язку з цим стверджують, що в такому випадку Soft Law стає Hard Law. [5]

Окрім імперативних норм законодавства та власне арбітражної угоди, арбітраж також врегульовується правилами арбітражних установ.

Як тільки сторони досягли згоди щодо того, які арбітражні правила використовувати і включили їх у свою угоду, такі правила стають частиною договору, а відтак обов'язковими для сторін і такими, що підлягають виконанню відповідно до національного права.

Оскільки, як правило, арбітражні правила не передбачають обов'язку арбітрів застосовувати положення Soft law, його використання знаходиться в межах дискреції арбітрів.

Наприклад IBA Guidelines, часто використовуються арбітрами без погодження зі сторонами, коли мова йде про оголошення відводів. [5]

Більш, спірним є застосування актів Soft Law через арбітражну практику, тобто застосування Soft Law за заявою сторін або, що більш важливо, в рамках дискреції арбітражного трибуналу. Більшість арбітражних правил основних арбітражних інститутів надають трибуналам «широку дискрецію» у процесуальних питаннях арбітражу.

Soft law не має такого самого рівня юридичної сили як арбітражні закони. Для того, щоб мати юридичну силу, SoftLaw необхідний фактор, що надасть йому таку силу. Безумовно, достатнім фактором буде просто домовленість сторін. Можна стверджувати, що у випадках коли сторони включили SoftLaw у свою арбітражну угоду, його використання буде обов'язковим для арбітрів.

У випадку з процесуальним правом, закон дозволяє сторонам вільно визначати, якою процедурою проведення арбітражу користуватися. В той же час існує проблема в розумінні чи термін «процедура» вжитий у ст. 19 Закону України «Про Міжнародний Комерційний Арбітраж» охоплює собою і процесуальне право як таке або включає в себе тільки процедурні аспекти, врегульовані певним арбітражним регламентом. Адже резолюцією 40/72 Генасамблеї ООН окрім типового закону ЮНСІТРАЛ, що є базою для українського Закону, затверджено і арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ як відповідну процедуру. При чому цим регламентом, як і регламентом МКАС при ТПП України, не врегульовано усіх процесуально-правових питань. Що ж стосується права сторін обирати інші процесуально-правові норми – українська правозастосовна практика не дає однозначної відповіді, а отже вважаємо доцільним звернутися до досвіду зарубіжних країн.

В науці існує позиція, що застосування SoftLaw має відповідати мінімальним стандартам Lex Arbitri. На їх думку, арбітри можуть використовувати Soft Law для інтерпретації Lex Arbitri, але не зв'язані ним. [6]

Деякі дослідники, стверджують, що за загальним правилом, процедура арбітражу врегульовується правилами, обраними сторонами. Але процесуальним правом виступає, якщо не вказано інше, Lex Arbitri, тобто процесуальне право тієї держави, де передбачено місце проведення арбітражу, при цьому його імперативні положення є обов'язковими для сторін, незалежно від їх угоди.[7]

Британський Суд у справі Channel Tunnel доходить висновку, що імперативні норми Lex Arbitri застосовуються автоматично. Суд вказує, що коли сторони дійшли згоди щодо місця арбітражу, вони погодилися з тим, що даний спір буде регулюватися процесуальним правом тієї країни, де буде таке місце.[8]

Професор Петер Біндер, стверджує, що у випадку коли питання не врегульовано арбітражною угодою сторін або відповідними арбітражними правилами, вирішення має бути знайдене скоріше у практиці міжнародного комерційного арбітражу, ніж у нормах Lex Arbitri. [9]

Професор Гарі Борн, аналізуючи Нью-йоркську конвенцію доходить висновків, що у випадках коли суперечність між імперативними нормами Lex Arbitri та правилами, встановленими сторонами, неминуча, перевагу матиме саме процедура, встановлена сторонами. Також Борн додає, що відсутні підстави вважати угоду сторін щодо арбітражної процедури недійсною лише через порушення імперативних положень Lex Arbitri.[10]

Можна стверджувати, що наразі Soft Law стало найважливішим інструментом тлумачення основних актів, які застосовуються в процесі міжнародного комерційного арбітражу. Більш того, деякі акти Soft Law мають цілком самостійну юридичну силу, і виступають по суті джерелом права для міжнародного комерційного арбітражу.

Література:

1. Kaufmann-Kohler, Soft Law in International Arbitration: Codification and Normativity *Journal of International Dispute Settlement* 2010, p. 5-16
2. Park, The Procedural Soft Law of International Arbitration: Non-governmental Instruments in Mistelis & Lew (eds.), p. 143
3. Soft Law in International Arbitration, Att. Mehves, Erdem, Istanbul, 2016
4. Gross Balz, Stojiljkovic Mladen, The challenge of an Arbitral Award on the Basis of a PRT in ASA Special Series No: 37, p. 127-138
5. Felix Lüth/Dr. Philipp K. Wagner, Some Thoughts on Legitimacy Soft Law in International Arbitration, *StudZR3/2012*, p. 416
6. BLACKABY, Nigel, PARTASIDES, Constantine, REDFERN, Alan, HUNTER, Martin. Redfern and Hunter on International Arbitration. New York: Oxford University Press, 2009, p. 185
7. HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. The Meaning of Soft Law in International Commercial Arbitration. *International and Comparative Law Review*, 2016, vol. 16, no. 1, p. 100
8. TWEEDDALE, Andrew. Arbitration of commercial disputes: international and English law and practice. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 234-243
9. BINDER, Peter. International commercial arbitration and conciliation in UNCITRAL model law jurisdictions. London: Sweet & Maxwell, 2010, p. 285.
10. BORN, Gary B. Arbitration International. Cases and Materials. New York: Wolters Kluwer, 2015, p. 3574

Лебеза Є. О., д.ю.н., професор, професор
кафедри адміністративного та митного
права Університету митної справи та
фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

Проблеми, пов'язані з ліцензуванням видів діяльності у сфері охорони громадського здоров'я, досліджувалися вітчизняними вченими, зокрема Т. Титовською, С. Васильєвим, С. Громовою-Стасюк та ін. Разом із тим варто зазначити, що це питання не достатньо досліджено юридичною теорією і більшість практично-корисних напрацювань містяться в роз'ясненнях та актах уповноважених державних органів.

Основними нормативно-правовими документами, що регулюють ліцензування медичної діяльності в Україні, є закони України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. № 2801-ХІІ та «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02 березня 2015 р. № 222-VIII, а також Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики» від 02 березня 2016 р. № 285, Закон України «Про лікарські засоби»: [1; 2; 3; 4].

Серед дозволених видів діяльності названо медичну практику, тлумачення якої, незважаючи на визначеність у регулятивному законодавстві України, спричиняє певні труднощі щодо встановлення того, чи здійснювала її особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Проблема ускладнюється ще й тим, що у законодавстві України, науковій літературі використовуються й інші поняття: «медична допомога», «медичне обслуговування», «медична послуга» тощо. Відтак установити зміст поняття «медична практика» досить складно[6].

Відповідно до ч. 4 п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики, господарська діяльність з медичної практики (далі - медична практика) - вид господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, який провадиться закладами охорони здоров'я та фізичними особами - підприємцями з метою надання медичної допомоги та медичного обслуговування на підставі ліцензії [3].

Наявність бланкетної норми зумовлює потребу дослідження й Закону України «Про лікарські засоби». Так, відповідно до частини 1 статті 10 цього Закону: «виробництво лікарських засобів здійснюється фізичними або юридичними особами на підставі ліцензії, що видається в порядку, установленому законодавством. У додатку до ліцензії зазначається

перелік форм лікарських засобів, дозволених до виробництва ліцензіату, а також особливі умови провадження діяльності»[4].

Законодавчо встановлюються особливі додаткові вимоги до ліцензування діяльності з виробництва лікарських засобів — особливі умови встановлення переліку лікарських засобів, що пов'язується з особливою важливістю державного контролю у сфері саме виробництва лікарських засобів. Зокрема, відповідно до чинного законодавства такими особливими умовами для надання відповідної ліцензії суб'єкту господарської діяльності є: наявність відповідної матеріально-технічної бази, кваліфікованого персоналу (кваліфікації в окремого громадянина в разі індивідуального виробництва), а також умов щодо контролю за якістю лікарських засобів, що вироблятимуться. Відповідність матеріально-технічної бази, кваліфікації персоналу, а також умов щодо контролю за якістю лікарських засобів, що вироблятимуться, встановленим вимогам та заявленим у поданих заявником документах для одержання ліцензії характеристикам підлягає обов'язковій перевірці до видачі ліцензії у межах строків, передбачених для видачі ліцензії, за місцем провадження діяльності органом ліцензування у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [4].

Одним із важливих аспектів ліцензування господарської діяльності у сфері охорони громадського здоров'я є законодавча вимога, установлена статтею 19 Закону України «Про лікарські засоби», про те, що оптова, роздрібна торгівля лікарськими засобами на території України на підставі ліцензії видається в порядку, встановленому законодавством [4].

Підсумовуючи зазначені вище положення законодавства, можна навести перелік видів господарської діяльності у сфері охорони громадського здоров'я, які підлягають ліцензуванню: медична практика; переробка донорської крові та її компонентів тощо; діяльність банків пуповинної крові, інших тканин і клітин людини; виробництво лікарських засобів; імпорт лікарських засобів; торгівля лікарськими засобами. Разом із тим, для повноцінного аналізу досліджуваної теми варто також приділити окрему увагу питанню ролі та значення ліцензування господарської діяльності у сфері охорони громадського здоров'я [4].

Як зазначає Т. Донченко (колишня начальниця Управління контролю якості медичних послуг МОЗ України), починаючи з 2010 р., завдяки дерегуляції підприємницької діяльності процес отримання ліцензії для суб'єктів господарювання дуже спрощено — уведено декларативний принцип подання заяв на отримання ліцензії на медичну практику. Також необхідно відмітити зміни в законодавстві 2013 року, які були спрямовані на підвищення особистої відповідальності суб'єктів господарювання.

Так, було введено опосередковану вимогу про особисте заповнення керівником медичного закладу або фізичною особою (підприємцем) відомостей про стан матеріально-технічної бази, нормативно-правове забезпечення та

кваліфікацію персоналу при поданні заяви на отримання ліцензії. Однозначно, що таке рішення контрольного органу мало на меті встановити відповідність між даними, що подаються, та реальним станом речей через особисте надання відомостей суб'єктом.

Однак такі нововведення на практиці спричинили низку проблем із заповненням документів, оскільки суб'єкти господарювання, як правило, використовували послуги посередників для таких дій, а це у свою чергу зумовлювало відмову у виданні ліцензії і, відповідно, гальмування процесу надання послуг суб'єктами господарювання [7].

У контексті дослідження питання наявності ліцензування, окрім позитивного значення цієї процедури для захисту споживачів, варто зазначити й негативні явища, що присутні в цій процедурі. Зокрема, досить суперечливим, на нашу думку, є питання отримання ліцензії державним або комунальним закладом охорони здоров'я. Очевидно, що стан більшості таких закладів є незадовільним і цілком можливо може не відповідати вимогам, установленим для отримання ліцензії. У зв'язку з цим видання ліцензії таким закладам не лише не виконує своєї функції — захисту пацієнтів від некваліфікованих послуг, а й суперечить законодавству. Разом із тим не видання ліцензії зазначеним закладам призведе до скорочення кількості комунальних і державних медичних закладів, що не відповідає ст. 49 Конституції України [9], згідно з якою чинна мережа державних і комунальних закладів охорони здоров'я не може бути скорочена. Тобто виконання вимоги, установленної, наприклад, статтею 17 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [1], порушує норми Конституції [9]. Більше того, якщо з метою дотримання конституційних вимог органи ліцензування таки нададуть дозвіл на здійснення медичної практики відповідній державній чи комунальній установі, то матиме місце порушення прав приватних закладів охорони здоров'я, які не мають такої привілегії у вигляді «конституційного захисту».

Окрему увагу також слід приділити питанню ліцензування діяльності, пов'язаної з торгівлею лікарських засобів. Так, більшість юристів-практиків схиляється до того, що наявність суперечностей у чинному законодавстві призводить до порушення прав суб'єктів господарювання, зокрема через неможливість реалізації зазначених прав. Зокрема основними проблемами, які мають місце при ліцензування діяльності з торгівлі лікарських засобів, є: наявність численних підзаконних актів, які містять суперечливі норми (наприклад, Порядок здійснення державного контролю якості лікарських засобів і затверджені постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання контролю якості лікарських засобів», які в різний засіб визначають питання відбору зразків лікарських засобів для лабораторних перевірок) [8] ; наявність прогалин і численних декларативних норм, які не мають під собою чітко визначеної процедури їх реалізації (наприклад, право отримувати копії (ксерокопії)

необхідних документів, безпосередньо пов'язаних із перевіркою, передбачене Порядком контролю за додержанням — порушення юридичної техніки (наприклад, у різних нормативно-правових актах на позначення тотожних дій вживаються різні терміни) тощо. Навіть такий короткий аналіз дозволяє зробити висновок про наявність численних практичних проблем, що виникають у процесі видання ліцензії на здійснення певних видів господарської діяльності, пов'язаних зі сферою охорони громадського здоров'я.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку про те, що процедура ліцензування діяльності у сфері охорони здоров'я є необхідною для нормальної діяльності суспільства та держави. Очевидно, що така процедура є ефективним механізмом контролю за якістю медичних і фармацевтичних послуг різного виду, що надаються споживачам. Більше того, очевидно, що проблеми, які є на сьогодні, можуть бути вирішені шляхом внесення змін до законодавства та приведення його у внутрішню відповідність. Тому, на нашу думку, ліцензування господарської діяльності у сфері охорони здоров'я є невід'ємною та обов'язковою функцією держави. Проте владні органи не мають зловживати своїми правами та перешкоджати здійсненню діяльності підприємцями, оскільки це може мати негативні наслідки для ринку послуг в Україні.

Література:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я»: Закон України від 19.11.92 р. №4 Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст.19.
2. «Про ліцензування видів господарської діяльності»: Закон України, 2 березня 2015 року // Відомості Верховної Ради України. — К., 2015, № 23. — Ст.158.
3. «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики» . Постанова Кабінету Міністрів України від 02 березня 2016 р. № 285 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016>
4. «Про лікарські засоби»: Закон України, 4 квітня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — К., 1996. — № 22. — Ст. 87.
5. Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги»: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 14, ст.86
6. Загинеї З. А., Шмаль Л. М. Медична практика як дозволений вид діяльності в антикорупційному законодавстві України. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 2. С. 51-67.
7. Худошина О. В. Правові аспекти державного регулювання ліцензування професійної діяльності медичних працівників / О. В. Худошина // Державне управління: теорія та практика. - 2016. - № 1. - С. 172-178. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2016_1_17

8. Деякі питання державного контролю якості лікарських засобів»
Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. N 260

9. Конституція України: Закон України, 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — К., 1996. — № 30. — Ст. 141.

Лень В.В., к.ю.н., доцент, професор
кафедри публічного права
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

ПИТАННЯ ВПЛИВУ ПЕВНОЇ РОЗПОВСЮДЖУВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА КРИМІНОГЕННІСТЬ ОСОБИ

У теперішній час більшість сучасних українських громадських, державних діячів і чиновників, політиків, політичних: оглядачів, експертів, аналітиків, консультантів, технологів, а також журналістів, теле-, радіоведучих, блогерів, соціологів, кримінологів, психологів не звертають увагу на виключно негативний, деструктивний, дестабілізуючий, руйнівний, психологічний вплив певної інформації з ЗМІ, ТВ, радіо, всесвітньої мережі Інтернет та інших комунікацій.

Відбувається багаторічний, лавиноподібний, всеобемлюючий, вкрай негативний вплив, тиск на психіку особи – людину і громадянина, її психологічну рівновагу, психологічне здоров'я, особливо негативно це впливає на розвиток неповнолітньої особи, тобто несформовану психологічно особистість.

З багатьох комунікаційних джерел багаторічно і щодня, цілодобово з повторами, визнаємо, фактично з часів незалежності надається негативна інформація, наприклад, щодо ДТП, пожеж, техногенних аварій, вчинення різних злочинів, як правило, усе з людськими жертвами, а також корупційних проявів, різноманітних інших негараздів.

Часто така інформація надається неперевіреною, перебільшеною або трактується на власний розсуд (бачення, розуміння, усвідомлення особи, яка оприлюднює), тобто певною мірою недостовірною, емоційною, викривленою. Інколи, таке надання, трактовка вражає своєю «вільністю», непрофесіоналізмом та безвідповідальністю перед суспільством. У цій сфері інколи панує відсутність моральності, вихованості, культури, знань та освіти.

За роки незалежності, на жаль, така діяльність, кампанія стала нормою. І ця «машина» вдало працює.

Майже 30 років у такій атмосфері живуть українські громадяни. Опосередковано, а можливо безпосередньо, увесь час створюється живляче підґрунтя щодо зародження безкарності, безвідповідальності, беззаконня,

вседозволеності, криміногенності, незахищеності, байдужості, жорстокості, страху, безперспективності, зневіри до влади різних рівнів, гнітючості та зневіри у краще майбутнє.

Відповідно ця трансформація може відбуватися і на фоні інших багатьох негараздів, що відбувається у нашому особистому та суспільному житті.

На фоні багаторічних, постійних, вкрай негативних, руйнівних тенденцій, які сприймаються різними категоріями громадян на слух та зорово, відбувається трансформація щодо розуміння, усвідомлення, сприйняття адекватно дійсності співжиття у суспільстві та настає викривлене уявлення щодо вищевказаних категорій.

При таких умовах і обставинах, це може стати причиною криміногенності.

Відверто зазначимо, частина громадян, розуміючи таке становище вже відмовляються від перегляду, прослуховування інформаційних, політичних теле-, радіо, передач, прочитання інформації, щоб не травмувати власну психіку та забороняють це робити або обмежують, або не схвалюють відносно своїх близьких рідних.

Вважаємо, сьогодні руйнується, втрачається, губиться майбутнє держави, її перспективи.

У певної частини громадян виникають сумніви щодо того, що відбувається в Україні, зокрема політичних процесів, політики, громадського життя, захищеності, стабільності, економіки, майбутнього тощо.

У когось вибудовується ланцюжок – комусь можна, а чому мені заборонено. Поступово йдемо до того, як давно висловлювався китайський мудрець, що колись було пороком, зараз стає нормою життя.

Безумовно така тривала атмосфера впливає на криміногенну ситуацію в Україні, а це відповідно розбухує злочинність, сприяє її зростанню – рівню, динаміці, структурі, географії тощо.

У громадян змінюється світогляд, моральність, цінності, життєві орієнтири, поведінка, ментальність тощо. Певна частина громадян стає на злочинний шлях. Частина населення України ховаючись від цих та багатьох інших проблем, тимчасово або на постійне місце проживання від'їжджає за кордом у пошуках кращого життя. Вони не бачать тут свого життя та своїх дітей, відповідно не вбачають тут ніяких перспектив у майбутньому. Таке становище справ в Україні приваблює злочинців з інших держав. Злочинність професіоналізується, зароджуються «міждержавні» злочинні зв'язки.

Впевнені таке становище негативно впливає на авторитет України, зокрема і міжнародний. Негативно відбивається на економічному розвитку (промисловість, медицина, транспорт, наука, сільське та житлово-комунальне господарство, інших багатьох напрямках), реформах, інвестиційному кліматі.

З 1991р. відбувалось, починалось, говорилося про безліч різноманітних реформ у багатьох сферах українського суспільства. Й не одна, не була

проведена до кінця (можливо це й найкраще). Зухвало, безсором'язливо, намагаються їх провести у переважній більшості посадовці без будь-якого або без достатнього професійного і життєвого досвіду. Щоразу коли приходить нова влада, починаються нові реформи і так вже кілька разів. Багато років в українському суспільстві панує – нечесність, брехливість, подвійність стандартів, популізм та корупція. В останні часи певна розбалансованість державного управління у центральних органах та на місцях. Українських громадян, ніхто, ні про що, не запитує. Ці зміни на собі переносять, відчують українці. Настає зубожіння, безвихідь, гнітюча зневіра щодо майбутнього дітей та держави. Формується думка, невпевненості, слабкості, величезного непрофесіоналізму та корупційності влади, особливо вищих щаблів (складається приголомшливе враження, що вони цього абсолютно не вбачають і не соромляться), яка лише констатує факти.

Важко встановити, чому саме так відбувається (багаторічне, широке оприлюднення негативної інформації українському суспільству), але у загальних рисах, можливо це:

- робиться навмисно з певною метою;
- так розуміється демократичність суспільства, відкритість, свобода;
- катастрофічні некомпетентність, вседозволеність та непрофесіоналізм у різних сферах, на різних рівнях;
- ймовірно над цим ніхто не замислюється;
- відсутність освіти;
- байдужість;
- низький рівень вихованості, знань та загальної, професійної культури;
- саме так розуміють свою роботу певні журналісти, редактори, режисери, сценаристи, власники каналів інформаційних медіа, що формують свою редакційну політику.

Відбувається руйнація цінностей, переосмислення світогляду і це на фоні алкоголізації та наркотизації певної частини населення, особливо молоді [1,с.20].

Разом з тим, незважаючи, що сьогодні модно критикувати абсолютно усе, що пов'язане з радянським періодом, тобто за часів також нашої спільної історії. Відзначимо, це роблять майже усі без винятку, цілеспрямовано, необ'єктивно, навіть ті, хто був за часів неповнолітнім або вже народився після розпаду СРСР.

Це відбувається навмисно, усвідомлено, так робиться у школах, інших навчальних закладах. Таке хибне підґрунтя щодо нашої історії закладається вже багато років, викреслюються важка праця і звитяга цілих поколінь, а це війна, відбудова країни, багато інших здобутків і перемог.

Разом з тим, у якості прикладу наведемо, що за часів СРСР заборонялось оприлюднювати, наприклад, у ЗМІ інформацію про ДТП, техногенні аварії і

катастрофи, військові, озброєні конфлікти де загинуло 5 та більше осіб, тобто вона засекречувалась.

Вважаємо з одного боку, так робилось, перш за все, для забезпечення позитивного іміджу радянської системи, влади тощо. З іншого, так відбувалось і для збереження спокою, стабільності, врівноваженості у соціалістичному суспільстві серед населення, убезпечення від негативного індивідуального впливу на психіку, переживань, стресу тощо. Останнє важко визнати неправильним.

Отже, вимушені констатувати, що у разі продовження таких тенденцій державної політики в Україні, нас чекають вкрай нерадужні перспективи.

Кардинально протилежний сучасний приклад, схожий на досвід за часів СРСР, який ми наводили вище. Окремі опозиційні депутати у власних коментарях, інфекціоністи зі стажем та радянською освітою (санітарної служби та епідеміологів в наслідок численних реформ вже немає як класу в Україні) щодо ситуації з коронавірусом (як і з багатьма іншими захворюваннями, наприклад туберкульозом) зазначають, що справжнє становище набагато гірше, ніж оприлюднюється. Їх причини: відсутність якісної діагностики особливо в первинний період та небажання влади показувати ймовірні загрозливі тенденції, щоб уникнути критики та паніки, контролю над ситуацією, безладу в суспільстві.

І все таки щодо надання негативної інформації, можливо, щось зміниться на краще, і після прийняття Закону України «Про протидію дезінформації», вже прийнятий законопроект, але його намагаються запровадити дещо з іншою метою. Втім, певною мірою він також може посприяти зменшенню криміногенності в українському суспільстві, у разі, якщо він буде добре виписаний, зокрема на засадах цивілізованості, справедливості та демократичності.

Література:

1. Ленъ В.В. Криміногенність особи: вплив певної розповсюдженої інформації: Materialy XVI Miedzynarodowej naukowi-prakycznej konferencji, «Strategiczne pytania swiatowej nauki-,2020», Volume 6 Przemysl: Nauka i studia. С.17-21.

Мілова Т.М., к.ю. н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

МІЖНАРОДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА СВОБОДУ НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ

Гарантування права людини і громадянина на свободу наукової творчості здійснюється не лише системою національних правових засобів. Основоположну роль у цьому процесі відіграють міжнародні гарантії як нормативного так і організаційного характеру. Їх значення полягає у визначенні пріоритетних напрямів, умов та вимог, за допомогою яких здійснюється забезпечення, охорона та ефективна реалізація прав та свобод людини та громадянина.

Міжнародні нормативно-правові гарантії являють собою міжнародно-правові акти, що місять правила діяльності, формулюють права та обов'язки відповідних суб'єктів (конвенції, пакти, угоди, договори тощо), а також міжнародні документи, які не місять норм, правил поведінки (декларації, заяви, меморандуми).¹

Серед міжнародних нормативно-правових основ реалізації права людини і громадянина на свободу наукової творчості проаналізуємо документи універсального та регіонального характеру.

До системи універсальних (всесвітніх) нормативно-правових гарантій досліджуваного права відносимо норми Статуту ООН, а також ряд документів, включених до Міжнародного Біллю про права людини: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.).

Однією з основоположних норм статуту ООН є не лише визнання, але й сприяння загальній повазі та дотриманню прав людини та основних свобод для всіх без винятку з метою створення умов стабільності та благополуччя між націями (п. с) ст.55 Статуту).²

Деталізація положень щодо реалізації права людини і громадянина на свободу наукової творчості знайшли своє закріплення у положеннях ст.27

¹ Молдован В. В., Чулінда Л. І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. С. 199.

² Статут ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення 30.03.2020).

Загальної декларації прав людини.³ За кожною людиною закріплюється право брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами (п. 1 ст. 27), а також, що не менш важливо, визнається право на захист моральних та матеріальних інтересів людини, що є результатом наукових праць, автором яких вона є (п. 2 ст. 27). Зміст даних норм Декларації вперше на міжнародному рівні закріпив право людини на наукову діяльність та охорону результатів даної діяльності. У подальшому зазначене положення було значно розширене у п. 3 ст. 15 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, який вказав на зобов'язання держав-учасниць «поважати свободу, безумовно необхідну для наукових досліджень і творчої діяльності».⁴ Крім того, у Пакті були закладені основи для заохочення і розвитку міжнародних контактів та співробітництва в науковій галузі.

Особливі функції у сфері наукової діяльності у цілому тривалий час здійснює Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Одним із завдань ЮНЕСКО, згідно до ст.1 її Статуту є сприяння укріпленню миру й безпеки шляхом розширення співробітництва народів в області науки (освіти, культури) в інтересах забезпечення загальної поваги справедливості, законності прав людини та основних свобод, що проголошені у статуті ООН.⁵

Ключові положення в аспекті як нормативно-правового гарантування права людини і громадянина на свободу наукової творчості, так і розвитку науки у цілому, містить Декларація про науку та використання наукових знань, прийнята на Всесвітній конференції „Наука для XXI століття: нові зобов'язання” у Будапешті 26 червня - 1 липня 1999 року під егідою ЮНЕСКО та Міжнародної ради по науці. Серед проголошених положень Декларації ряд статей присвячено саме стратегічним напрямкам світового співтовариства в аспекті гарантування прав вчених на свободу наукової творчості, а саме: взаємодія та взаємо доповнення державного та приватного сектору фінансування наукових досліджень (п.30); активне сприяння міжнародному та регіональному співробітництву між вченими (п.31); забезпечення справедливого розвитку, розширення та використання творчості людей без будь-якої дискримінації держав, груп чи окремих осіб (п.35); свобода пересування вчених не повинна обмежуватися будь-якими заходами (п.35); сприяння доступу вчених до різних форм співробітництва на міжурядовому, урядовому та неурядовому рівнях (п.36); забезпечувати як захист прав інтелектуальної власності, так і доступ до інформації, розповсюдження наукових знань (п.36); рівноправний доступ до

³Загальна Декларація прав людини. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю.К.Качуренко. Київ: Наукова думка, 1992. С.23.

⁴ Міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р.-п.3 Ст.15. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю.К.Качуренко. Київ: Наукова думка, 1992. С.31.

⁵ Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури від 16.11.1945 р. в ред. від 12.05.1954 р. ст. VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 30.03.2020).

науки (п.42). У вигляді обов'язків суб'єктів наукової діяльності – вчених, Декларація зазначає про повагу до гідності та прав людини, до глобального оточуючого середовища та відповідальність перед теперішнім та майбутнім поколінням. Вагомим обов'язком зазначається також дотримання високих етичних принципів у науковій діяльності.⁶ Хоча Україна не ратифікувала дану Декларацію, в українському суспільстві майже всі її положення потребують значної уваги щодо втілені їх у життя у достатньому обсязі. Проблеми існують у сфері економічних гарантій свободи наукової творчості, охороні прав науковців у сфері інтелектуальної власності. Прийняття у 2009 р. НАН України Етичного кодексу вченого України⁷ дало поштовх та орієнтир для створення такого роду документів в рамках кожної наукової галузі, що покликане гарантувати у свою чергу соціальну відповідальність науковців.

В рамках регіонального співробітництва - Європейського простору, забезпечення права людини і громадянина на свободу наукової творчості чітко не визначається. На жаль, Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 р., ратифікована парламентом України 17 липня 1997 року не декларує даного права, хоча, безперечно, і не забороняє його існування. Необхідно зазначити, що Хартія основних прав Європейського Союзу⁸ від 7 грудня 2000 року у ст. 13 чітко гарантує свободу науково-дослідницької діяльності, тим самим свідчить про доцільність закріплення та гарантування даного права для держав європейського простору у цілому.

Зауважимо, що ряд документів вказують на певні обмеження права на свободу наукової творчості у частині окремих предметів дослідження. Так, Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини від 4 квітня 1997 року⁹, зауважує, що інтереси та благополуччя окремої людини превалюють над виключними інтересами усього суспільства або науки (ст. 2). В документі уточнюються, зокрема, межі втручання в геном людини, тобто втручання з метою видозміни геному людини може здійснюватися лише у профілактичних, діагностичних або лікувальних цілях, і тільки якщо воно не має на меті внести будь-яку видозміну у геном нащадків (ст.13); вказується заборона селекції статі (ст. 14). Окремі вимоги зокрема щодо дослідження проблематики геному людини містить також Загальна декларація про геном людини і права людини від 11 листопада 1997 року.¹⁰

⁶ Декларація о науке и использовании научных знаний: Принята на Всемирной конференции „Наука для XXI столетия: новые обязательства” в Будапеште 26 июня - 1 июля 1999 года. URL: <http://www.unesco.ru/rus/pages/> (дата звернення 30.03.2020).

⁷ Етичний кодекс вченого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodex-uchenogo-Ukrainy.pdf> (дата звернення 30.03.2020).

⁸ Хартія основних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата звернення 25.03.2020).

⁹ Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини від 4 квітня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334 (дата звернення 25.03.2020).

¹⁰ Загальна декларація про геном людини і права людини від 11 листопада 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_575 (дата звернення 25.03.2020).

Гарантії окремих елементів права на свободу наукової творчості містять двосторонні та багатосторонні угоди між Україною та іншими державами. Зокрема, Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво,¹¹ Угоди між Україною та Іраком, Єгиптом, Канадою, Румунією та іншими державами про наукове співробітництво.

Таким чином, міжнародні нормативно-правові гарантії реалізації права людини і громадянина на свободу наукової творчості містяться в комплексі універсальних та регіональних документів. Закріпивши право на свободу наукової творчості на світовому рівні, тим самим, було офіційно покладено відповідний обов'язок на державу. Наявність окремих обмежень щодо реалізації права на свободу наукової творчості в окремих сферах зумовлено виключно етичними, соціальними наслідками та інтересами окремої людини, а також використанням наукових результатів виключно у мирних цілях.

Література:

1. Декларация о науке и использовании научных знаний. URL: <http://www.unesco.ru/rus/pages/> (дата звернення 30.03.2020).
2. Етичний кодекс вченого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodex-uchenogo-Ukrajiny.pdf> (дата звернення 30.03.2020).
3. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю.К.Качуренко. Київ: Наукова думка, 1992. 200 с.
4. Загальна декларація про геном людини і права людини від 11.11.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_575 (дата звернення 25.03.2020).
5. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини від 04.04.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334 (дата звернення 25.03.2020).
7. Молдован В. В., Чулінда Л. І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 206 с.
8. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення 30.03.2020).
9. Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури від 16.11.1945 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 30.03.2020).
10. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво від 04.07.2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_194 (дата звернення 27.03.2020).
11. Хартія основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата звернення 25.03.2020).

¹¹ Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво від 4 липня 2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_194 (дата звернення 27.03.2020).

Нечаєв В.Е., ад'юнкт кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПІДРОЗДІЛИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ

Правовою основою публічно-сервісної функції Національної поліції України є: постанови Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 р. № 1098 “Деякі питання надання підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби платних послуг” (назва – в редакції 2015 р.), від 04.06.2007 р. № 795 “Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання” (те саме), від 28.10.2015 р. № 889 “Про утворення територіальних органів з надання сервісних послуг Міністерства внутрішніх справ”, від 23.12.2015 р. № 1138 “Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань діяльності територіальних органів з надання сервісних послуг Міністерства внутрішніх справ”, від 02.11.2016 р. № 770 “Деякі питання надання адміністративних послуг у сфері міграції”, наказ МВС України від 18.01.2016 р. № 28 “Про організацію взаємодії підрозділів Експертної служби МВС із територіальними органами з надання сервісних послуг МВС”.

Проаналізувавши вищезазначені нормативно-правові акти, виокремлюємо певні види публічних послуг, що надаються Національною поліцією, зокрема:

1) підрозділами експертної служби:

– сертифікація зброї, конструктивно схожих на неї виробів, набоїв, піротехнічних виробів побутового призначення та феєрверків із видачею сертифікатів (за схемами згідно з ДСТУ 3413);

2) підрозділами Національної поліції:

– видача дозволів на придбання і перевезення вогнепальної зброї, боєприпасів, інших предметів, на які поширюється дозвільна система (для юридичних та фізичних осіб);

– видача дозволу на зберігання і носіння (реєстрація, перереєстрація): нагородної зброї; мисливської, холодної, пневматичної зброї, інших предметів, на які поширюється дозвільна система;

– переоформлення зброї за місцем її обліку з одного власника на іншого;

– видача дозволу (оформлення документів) на відкриття та функціонування об'єктів дозвільної системи, що працюють із вибуховими матеріалами піротехнічних майстерень та інших об'єктів відповідно до Положення про

дозвільну систему, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576;

– видача дублікатів документів дозвільного характеру в разі їх втрати або пошкодження;

– видача ліцензії на:

1) виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівлю вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; 2) виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж; 3) надання послуг з охорони власності та громадян; 4) на провадження діяльності, пов'язаної з виробництвом, торгівлею піротехнічними засобами; 5) провадження діяльності, пов'язаної з наданням послуг стрільбищами невійськового призначення, та функціонування мисливських стендів;

– переоформлення ліцензії, видача дубліката ліцензії, видача копії ліцензії відповідно до вищезазначеного переліку;

– оформлення та видача: 1) дозволу на перевезення надгабаритних, великогабаритних вантажів; 2) документів щодо погодження маршрутів дорожнього перевезення небезпечних вантажів;

– забезпечення супроводження для безпечного перевезення негабаритних, великовагових і небезпечних вантажів, автобусів та інших транспортних засобів спеціалізованими автомобілями Національної поліції з використанням спеціальних світлових або звукових сигналів; – обстеження з виїздом на місце території або окремих ділянок автомобільних доріг, вулиць і залізничних переїздів, на яких планується розміщення об'єктів дорожнього сервісу, малих архітектурних форм; ділянок вулично-дорожньої мережі, на яких планується відкриття нових або перегляд діючих маршрутів руху транспортних засобів, залучених до перевезення пасажирів;

– підготовка і видача технічних умов на розміщення об'єкта дорожнього сервісу та малої архітектурної форми;

– перевірка проектної документації щодо будівництва, реконструкції та ремонту автомобільних доріг, вулиць і залізничних переїздів, об'єктів дорожнього сервісу, інших дорожніх споруд; забудови окремих територій населених пунктів; генеральних планів окремих забудов у населених пунктах; проектів комплексних схем організації руху та спорудження ліній міського електричного транспорту; схем організації дорожнього руху на відповідність технічним умовам та норматив-но-правовим актам з безпеки дорожнього руху з подальшим оформленням документів щодо її розгляду та затвердження з наданням погодження або відмови в наданні погодження;

– доставка, зокрема з використанням спеціальних транспортних засобів, затриманих за порушення правил, норм і стандартів у сфері безпеки дорожнього руху або технічно несправних транспортних засобів, до визначеного замовником місця їх зберігання.

Крім того, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 р. № 609 “Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України”, МВС України визнано органом ліцензування у відповідних видах господарської діяльності, а саме:

– виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с;

– виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж;

– охоронна діяльність [2].

Необхідно погодитись із тезою Є. О. Легези, який стверджує: “Отримання дозволу у сфері обігу зброї складне і вимагає від громадянина збирання великого переліку документів у різних суб’єктах державної влади. З іншого боку, держава повинна забезпечити належний громадський порядок та безпеку для громадян нашої держави” [1, 70].

Отже, виокремлено підрозділи національної поліції, які надають публічні послуг. Отже, на підставі викладеного види публічних послуг, що надаються Національною поліцією України, можна виокремити в таких сферах: 1) пов’язана з видачею документів дозвільного характеру щодо вогнепальної зброї, боєприпасів, інших предметів; 2) безпеки дорожнього руху; 3) охоронної діяльності (охорона майна громадян, організацій, а також об’єктів, що підлягають обов’язковій охороні тощо).

Література:

1. Легеза Є. О. Порядок надання адміністративних послуг міліцією громадської безпеки у сфері обігу зброї. *Вісник Академії митної служби України. Серія: “Право”*. 2010. № 2. С. 66–70.

2. Нечаєв В.Е. Характеристика надання публічних послуг підрозділами національної поліції України. *Journal «ScienceRise Juridical Science»* 2018. № 2 (4). С. 16-20.

Ромашенко К. В., аспірант кафедри цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»
Науковий керівник: Саксонов В.Б., кандидат юридичних наук, доцент

ІНСТИТУТ «ПРАВА ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ» В ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

20 вересня 2019 року Верховною Радою України було прийнято Закон України № 132-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» (далі по тексту – Закон № 132-ІХ), яким, серед іншого, було запроваджено інститут довірчої власності [1].

Внесені Законом № 132-ІХ зміни передбачають, що за договором про встановлення довірчої власності одна сторона (довірчий засновник) передає майно другій стороні (довірчому власнику) на праві довірчої власності для забезпечення зобов'язання боржника за кредитним договором, договором позики (ч. 1 ст. 597¹ ЦК України). Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язань (далі - довірча власність) є різновидом права власності на майно, за яким кредитор, який отримав майно у довірчу власність (довірчий власник), не має права самостійно відчужувати таке майно, крім як для звернення стягнення на нього, а також викупу його для суспільних потреб у порядку, встановленому законом (ч. 2 ст. 597¹ ЦК України). З моменту встановлення довірчої власності право власності особи, яка передала своє майно у довірчу власність, припиняється (ч. 3 ст. 597¹ ЦК України) [2].

Крім того, у введений правовій конструкції права довірчої власності передбачений механізм відступлення прав довірчої власності (ст. 597¹² ЦК України) та придбання довірчої власності в інтересах іншої особи (ст. 597¹³ ЦК України) [2].

Водночас, у ч. 2 ст. 316 ЦК України право довірчої власності визначено особливим видом права власності, яке виникає внаслідок договору або закону [2].

Таким чином, законодавець у вказаних нормах запроваджує інститут довірчої власності зі спробою надати йому дуальний зміст правової природи: з одного боку визначаючи довірчу власність як вид та спосіб забезпечення виконання зобов'язання, що за своєю природою відноситься до зобов'язального права (акцесорне зобов'язання); а з іншого – визначаючи довірчу власність видом речового права (особливим видом права власності), яке виникає на підставі договору (ст. 597¹ ЦК України) або закону (випадки виникнення права довірчої власності на підставі закону не унормовані).

При цьому, законодавець хоч і визначає право довірчої власності як особливий вид права власності, однак на законодавчому рівні запроваджує дефект змісту в праві довірчої власності на відміну від існуючого змісту в праві власності.

Так, відповідно до існуючої законодавчої конструкції, до змісту права власності належить три елементи (правоможності): право володіння, право користування та право розпорядження майном, і власник майна володіє всіма трьома правоможностями.

Право ж власності визначено як право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб (частина 1 ст. 316 ЦК України) [2].

«Дефект змісту» довірчої власності, як особливого виду права власності, пояснюється відсутністю у довірчого власника права самостійно відчужувати майно, що є об'єктом права довірчої власності, крім як для звернення стягнення на нього, а також викупу його для суспільних потреб у порядку, встановленому законом. При цьому, останнє положення (щодо викупу його для суспільних потреб у порядку, встановленому законом) залишається неврегульованим ані в частині механізму такого викупу, ані в частині припинення зобов'язань сторін за основним зобов'язанням (хто буде бенефіціаром від такого викупу, чи буде припинено забезпечене зобов'язання сторін і в якій частині, тощо).

Крім того, в довірчій власності додатково вводиться елемент строковості її існування, зумовлений тим, що право довірчої власності встановлюється для забезпечення виконання зобов'язання боржника і на період існування такого зобов'язання.

Однак чинна правова природа права власності в Україні не передбачає наявності «дефекту змісту» правоможностей та розділення їх між декількома власниками, і з введенням інституту права довірчої власності, як особливого виду права власності, жодних змін в цій частині внесено не було.

Саме на цю обставину звернуло увагу Головне науково-експертне управління Верховної Ради України у своєму висновку до Закону № 132-ІХ (Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» (реєстр. № 1059 від 29.08.2019 р.) та зазначило, що за своєю природою право довірчої власності є не окремим різновидом права власності, як це пропонується визначити у проекті (частина 2 нової статті 597¹ ЦК України), а має розглядатися як один із видів речових прав на чуже майно. Це пояснюється, зокрема, тим, що цивільне право не передбачає існування різновидів права власності з різними наборами повноважень декількох власників щодо одного об'єкта права власності. Це відображено, зокрема, у ч. 1 ст. 316 ЦК України, згідно з якою правом власності є право особи на річ (майно), яке воно здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб [3].

Схожу позицію висловлює К.Г. Некіт у статті «Довірча власність як спосіб забезпечення виконання зобов'язання: аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства» стосовно висновків до проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження права довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язань» від 16.03.2016 № 4188, яка зазначила, що видається неправильним визначати право довірчої власності як різновид права власності на майно [4].

Однак вказані застереження були проігноровані, а в чинне законодавство України було введено конструкцію права довірчої власності, яка за своєю правовою природою має не багато спільного з цим явищем.

Введена законодавцем конструкція права довірчої власності за своїм змістом та функцією більше схожа на сурогат іпотеки в її «суперформі», при якому кредитор «полегшується» механізм звернення стягнення на заставне майно, за рахунок володіння титулом, а не як правочин, який відповідає засадам фідучії (особливої довіри), хоч і з забезпечувальною функцією.

На підставі вищенаведеного можна дійти наступних висновків.

Право довірчої власності має розглядатися в широкому розумінні значення цього правового явища, яке може передбачати як передачу прав на майно з метою управління ним в інтересах фідучіанта (*fiducia cum amico*), так і передачу права на майно з метою забезпечення виконання позикового зобов'язання (*fiducia cum creditore*), а тому ідея обмеження на законодавчому рівні цього явища виключно забезпечувальною функцією є сумнівною та може мати довгострокові наслідки при подальшому усвідомленні цього правового явища й імплементації зарубіжних практик.

Запровадження на законодавчому рівні інституту довірчої власності як виду та способу забезпечення виконання зобов'язання зі спробою надання йому дуального змісту правової природи є ні чим іншим, як спробою замінити зміст формою.

Введена законодавцем правова конструкція права довірчої власності за своєю правовою природою є сурогатом іпотеки в її «суперформі», при якому кредитор «полегшується» механізм звернення стягнення на майно, за рахунок володіння титулом.

Довірча власність як вид і спосіб забезпечення виконання зобов'язання не може розглядатися як особливий вид права власності без доктринального та законодавчого перегляду змісту правоможностей власника.

На законодавчому рівні більш вдалою була б імплементація еволюційної форми довірчої власності – титульного забезпечення як способу забезпечення виконання зобов'язання без «затушовування» в його природу ознак такого виду речового права як право власності, хоч і з наданням йому особливого виду.

Довірчу власність як спосіб забезпечення виконання зобов'язання (титульне забезпечення) слід розглядати як вид речового права на чуже майно, а не як особливий вид права власності з дефектом змісту правоможностей.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» від 20.09.2019 № 132-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-20#n25> (дата звернення: 03.02.2020 р.).

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2013 № 435-IV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 03.02.2020 р.).

3. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» (реєстр. № 1059 від 29.08.2019 р.) URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66289.

4. Некіт К. Г. Довірча власність як спосіб забезпечення виконання зобов'язання: аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства. *Часопис цивілістики*. Випуск 79. URL : <http://clj.nuoua.od.ua/archive/21/18.pdf>.

Русінова А.В., аспірант кафедри цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

Науковий керівник: Андрейцев В.І., д.ю.н., професор, академік Національної академії правових наук України, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

ЕКОЛОГО – КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА ЕПІДЕМІЧНИЙ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ІНШИХ АКТІВ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Постановка проблеми та актуальність. Актуальність розгляду еколого – культурологічного аспекту удосконалення екологічного законодавства України з огляду на низку проблемних питань, починаючи від ландшафтного законодавства України саме у розрізі впливу еколого-правової культури на його формування та закінчуючи сьогодишньою ситуацією із коронавірусною інфекцією COVID-19 у

державі в частині діяльності уряду, має досить вагоме значення, оскільки дозволяє об'єктивно оцінити аксіологічний аспект реалізації національної екологічної політики у сфері забезпечення якості довкілля, збереження природних ландшафтів, як важливої складової якості життя людини та найвищої соціальної цінності, що стає дедалі важливішим в частині її законодавчого та нормативно-правового розвитку на шляху до активізації євроінтеграційних процесів.

Аналіз публікацій, нажаль, засвідчив наявність порівняно невеликої кількості праць, присвячених виокремленій темі. Серед них назвемо насамперед наукові розвідки професора В.І. Андрейцева, та доробки А.П. Гетьмана, І.І. Каракаша, Ю.А. Краснової та ін.

Виклад основного матеріалу. На думку професора В.І. Андрейцева системну основу екологічного права можна представити у вигляді діалектично пов'язаної тривірневої підсистеми природноресурсового законодавства, середовищезахоронного (ландшафтного) законодавства та законодавства про екологічну безпеку, центральним напрямом якого є антропозахистне право, спрямоване на захист життя і здоров'я та безпеку людини як найвищої соціальної цінності [10, ст. 5].

Так, законодавчо статтею 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено, що державній охороні і регулюванню використання на території України підлягають зокрема, ландшафти та інші природні комплекси [2, ст. 5].

Відтак, ландшафти визначено, як об'єкт екологічного права чим зобов'язано визначити комплекс правового регулювання щодо використання, планування, збереження і що є надважливим охорони ландшафтів, як оточення людини.

Професором В.І. Андрейцевим визначено, що «ландшафт», зокрема «природний ландшафт» в офіційному нормативно – правовому значенні як цілісний природно – територіальний комплекс з генетично однорідними, одно - типовими компонентами природних умов відповідної місцевості виступає реальним об'єктом навколишнього природного середовища та відповідних природоохоронних, точніше середовищезахисних, ландшафтних правовідносин та законодавчого регулювання [9, с. 121].

Проте, наразі в Україні відмічається відсутність комплексного правового регулювання ландшафтного використання, охорони земель, розвитку правових форм та механізмів державного регулювання, що позбавляє ландшафтне законодавство комплексного та якісного характеру не сприяє формуванню ландшафтної політики та надає їй фрагментарний і безсистемний характер.

Так, ратифікувавши Європейську ландшафтну конвенцію 7 вересня 2005 року, яка набула чинності з 1 липня 2006 року [5], Україна взяла на себе зобов'язання проводити гармонізацію законодавства в цій частині, шляхом

опрацювання чинного законодавства з метою внесення змін та доповнень, яке підвищить якість рівня правового регулювання, що безумовно потребує високого рівня еколого – правової культури законодавця.

Європейською ландшафтною конвенцією у статті 5 визначено заходи нагального характеру [5, ст. 5], тобто перед державою постало нагальним зобов'язання визначити ландшафтну політику, формування зальних принципів, стандартів, які спрямовані на охорону, регулювання та планування ландшафтів.

Професором В.І. Андрейцев підкреслено, що Європейська ландшафтна Конвенція регламентує ландшафт, що відіграє важливу суспільну роль у культурній, екологічній, природоохоронній та соціальній сферах і є ресурсом [9, ст.119].

Крім того, стан впровадження в Україні кожного із вищезазначених заходів нагального характеру проходить через призму рівня еколого – правової культури органів, наділених законодавчою ініціативою. Особливо, беручи до уваги статтю 1 Європейської ландшафтної конвенції, відповідно до якої, ландшафтна політика означає формування компетентними органами влади загальних принципів, стратегій та керівних положень, які дозволяють вживати конкретні заходи, спрямовані на охорону, регулювання та планування ландшафтів [5, ст. 1].

У відповідності до частини третьої статті 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» державній охороні від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки підлягають також здоров'я і життя людей [2, ст. 5]. Так, Конституція України у статті 3 передбачає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність [1, ст. 3]. Крім того, відповідно до ст. 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я, кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище [3, ст. 6].

Так, іншим питання сьогодення, з огляду на перебіг подій, як у світі так і в Україні, яке проходить через призму еколого – культурологічного аспекту та ставить перед нами питання підвищеного значення, яке стосується ефективності діяльності урядової системи, зокрема в аспекті якості захисту людини, як то визначено Конституцією України, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1, ст. 3] є пандемія коронавірусної інфекції COVID-19.

Відтак, перед новим урядом стоїть нетривіальне завдання захистити життя і здоров'я громадян, а також здійснити ліквідацію наслідків впливу коронавірусної інфекції COVID-19, гарантувати суб'єктивне право громадян, передбачене статтею 50 Конституції України [1, ст. 50], в тому числі шляхом удосконалення екологічного законодавства.

Коронавірусна хвороба 2019 є інфекційною хворобою, яка виникла в портовому місті Ухань (Китай). Хвороба почалася як спалах, який розвинувся у пандемію. Дивлячись на етимологічне походження цієї інфекційної хвороби важливо підкреслити, що родина CoV, коронавіруси спричинюють захворювання у ссавців і птахів і можуть передаватися від тварин до людини. Коронавіруси людини (hCoV), були вперше описані в 1965 році [11].

Отже, інфекційна хвороба виникла у 2019 році та через надзвичайні темпи розповсюдження захворювання Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила пандемію¹², а країни Європи одна за одною почали вводити обмежувальні заходи, загалом, за даними Державної установи «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України», утвореного на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України Наказом МОЗ України від 18.09.2015 № 604 [6], одна за одною близько 20 європейських держав почали вводити ті чи інші обмеження.

Проте, тільки з плином значного часу Україна доєдналась до більш менш рішучих дій. Виникає питання чому, не дивлячись на масове захворювання в Китаї, яке поступово почало розростатись на весь світ, до прикладу такі органи, як Комісія з біобезпеки та біологічного захисту при Раді національної безпеки і оборони України, склад якої затверджений Указом Президента України від 20 листопада 2017 року № 377/2017 [7], яка містить велику кількість спеціалістів з біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України, науково-контрольного інституту біотехнології і штамів мікроорганізмів, державної установи «Інститут епідеміології та інфекційних хвороб імені Л.В. Громашевського Національної академії медичних наук України», утримались від коментарів та аналізу відповідної ситуації задля захисту громадян України, та що найголовніше, у такий спосіб держава би діяла на випередження часу.

В такій ситуації, аналізуючи чинне законодавство та дії уряду протягом останніх років на поверхні виявляється досить багато упущень та стратегічно не обґрунтованих рішень урядовців.

Так, із аналізу змісту розпорядженням Кабінет міністрів України від 27 листопада 2019 року № 1416-р «Про схвалення Стратегії забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом «єдине здоров'я» на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації» було схвалено відповідну Стратегію забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом «єдине здоров'я» слідує питання чому попри нагальну потребу та зростаючі темпи масовості захворювання коронавірусною інфекцією COVID-19, яка шириться світом, у цьому документі стратегічного характеру не були зафіксовані заходи боротьби із вірусом, який потенційно є ризиковим для життя і здоров'я людини і громадян України.

¹² Пандемія — епідемія, що характеризується найбільшим поширенням інфекційного захворювання на території усієї країни та сусідніх держав, багатьох країн світу, континентах.

Крім того, в цих умовах зовсім безпідставним та недоцільним вбачається факт ліквідації рішенням урядовців Державної санітарно-епідеміологічної служби України відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2017 року № 348 «Деякі питання Державної санітарно-епідеміологічної служби» [8], шляхом її приєднання до Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Проте, аспект недоцільності дає про себе знати на практиці і вже у лютому 2020 року було відновлено посаду головного державного санітарного лікаря України (але не всю санітарно-епідеміологічну службу), та передбачалося, що він має координувати дії органів влади для запобігання коронавірусної хвороби COVID-19 на території України та забезпечувати комунікацію з журналістами з цього питання [11].

Крім того, у лютому 2020 року Рада національної безпеки і оборони України звернулася до Кабінету міністрів з пропозицією відновити діяльність санітарно-епідеміологічної служби в Україні [13].

Проте, попри важливість відновлення діяльності цієї служби, активних дій уряду в цій частині не вбачається.

Питання щодо того, який же орган влади буде займатись профільними повноваженнями (орган наділений спеціальною компетенцією), а отже буде займатись питанням формування державної політики у галузі санітарного та епідемічного благополуччя населення і реалізацією державної політики у цій галузі залишається відкритим, саме тому законодавство підлягає чіткому узгодженню та удосконаленню в цій частині.

Все вищезазначене не узгоджується з нормами Конституції та законів України, а також створює критичні й невідворотні ризики поширення масових інфекційних та неінфекційних захворювань (із значним зростанням смертності) серед населення України через непродуману ліквідацію механізмів реагування на надзвичайні ситуації санітарно-епідеміологічного характеру.

Натомість урядом надолужуючи час було прийнято ряд нормативно - правових актів, які спрямовані на боротьбу із пандемією, зокрема: розпорядження від 03.02.2020 №93-р «Про заходи щодо запобігання занесенню і поширенню на території України гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом 2019-nCoV», затверджено Національний план протиепідемічних заходів щодо запобігання занесенню і поширенню на території України гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом 2019-nCoV, на 2020 рік, Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) від 17.03.2020 № 530-IX [4], проте питання залишається відкритим який орган, крім ліквідованого має їх реалізовувати?

Аналізуючи відповідні нормативно – правові акти, а також дії урядовців виникає чимало питань. До прикладу в частині відсутності системного підходу у

прийнятті та реалізації до питання щодо удосконалення законодавства, та відсутності системи протидії пандемії на тлі ліквідації вищезазначених інстанцій. Стає також суттєвим питанням щодо готовності медичної системи з огляду на стан забезпеченості громадян ліками першої необхідності у відповідній ситуації. По – друге, стан надання офіційної інформації для громадян та політичні, а також інформаційна спекуляція на ній. Оцінюючи зміст сучасних тенденцій стає очевидним, що Інтернет став одним із основних способів отримання інформації. Наразі, враховуючи ситуацію в державі із пандемією надважливим постає питання щодо забезпечення доступу та надання громадянам повної, достовірної та об'єктивної інформації про реальний стан в цій частині, як то передбачено статтею 50 Конституції України [1, ст. 50].

В аспекті вирішення відповідного питання без перебільшення можна брати приклад у Сінгапурі, де задля протидії неправдивій інформації про вірус прийнято Закон про захист від брехні і маніпуляцій в Інтернеті (Protection from Online Falsehoods and Manipulation Act – POFMA), який був ухвалений парламентом 8 травня і набрав чинності 2 жовтня 2019 року [16].

Отже, основною складовою коронавірусної хвороби 2019 року є вірус, який розвивається у живій клітині. Так, статтею 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» державній охороні і регулюванню використання на території України підлягають, зокрема земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ [2, ст. 5]. Тобто, до навколишнього природного середовища віднесено в тому числі атмосферне повітря, рослинність, тваринний світ.

Нині зрозуміло, що коронавірус вже поширюється в людській популяції, не виключаючи форми його походження від об'єктів тваринного світу повітряно-крапельною передачею вірусу через аерозольні, переважно великодисперсні, виділення з дихальних шляхів. Факторами передачі можуть бути харчові продукти та предмети побуту, що контаміновані (забруднені) SARS-CoV-2. Наразі не виявлено, що вірус може передаватися іншими механізмами передачі інфекції [11].

Так, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри загальної та клінічної імунології та алергології медичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, лікар-інфекціоніст вищої категорії Тетяна Лядова зазначила, що коронавірус Covid уже й раніше долав міжвидовий бар'єр, набував нових властивостей і ставав патогенним для людини. Це було встановлено раніше у 2002–2003 роках. Перебіг інфекційного процесу залежить від багатьох факторів. Це фактори самого вірусу та фактори імунного захисту людини. Одна з відмінних рис цієї епідемії полягає в тому, що вірус Covid-19 є більш стійким у навколишньому середовищі, має різні механізми передання: повітряно-крапельний, контактний, аліментарний, — і у нього досить тривалий інкубаційний період [14].

Забруднене атмосферне повітря чітко пов'язано з поширеністю хронічних захворювань дихальних шляхів. Таким чином, інфекції легше «атакувати» послаблений та уражений організм, аніж здоровий. Стан навколишнього середовища входить до четвірки ключових факторів, що формують індивідуальний (та колективний) імунітет. Тому багаторічне забруднення навколишнього природного середовища у випадку епідемій може суттєво збільшити поширеність та наслідки інфекційних захворювань серед населення. Щодо України, то в деяких промислових агломераціях спостерігається аналогічна картина з забрудненням атмосферного повітря та інших компонентів навколишнього середовища. Фактор забруднення довкілля значною мірою впливає на імунітет населення у містах промислових агломерацій. Тому логічно очікувати більш суттєві наслідки поширення епідемій на цих територіях [15].

Доктор біологічних наук, професор кафедри зоології та екології тварин, заступник декана біологічного факультету Каразінського університету Дмитро Андрійович Шабанов, зауважує, що з точки зору біологічної науки коронавіруси — це достатньо давно відоме сімейство вірусів, характерних для людини захворювань вони не викликають, поширені в інших популяціях, зокрема тварин — різноманітних ссавців та птахів. Утім, раніше вже реєструвалися випадки переходу коронавірусів до паразитування в організмах людей. У звичайних випадках бактерії та віруси, які живуть і розвиваються у живій клітині можуть адаптуватися. Близько спілкуючись з дикими тваринами, є ризик, особливо коли мова йде не про традиційні сільськогосподарські та мисливські види. Небезпека обумовлена тим, що ми не знаємо, які бактерії та віруси, що можуть жити і розвиватися в об'єктах тваринного світу, можуть передатися людям. Сьогодні людина стає все більш і більш вразливим до нових вірусних інфекцій. І все тому, що нинішня популяційна структура людства стає сприйнятливою для поширення нових інфекційних хвороб. Велика щільність населення, активні контакти, швидкі переміщення, велика кількість транспортних вузлів, де відбувається взаємодія людей з різних країн світу, усе це створює відмінну атмосферу для передання інфекцій. У цій ситуації велику небезпеку становлять хвороби, у яких існує латентний період розвитку, протягом якого симптоми ще не об'єктивовані за зовнішніми ознаками, а передання зараження вже є вірогідним. Подібні епідемії стають реальністю у тих країнах, які розвивають фундаментальну медицину, біологію і систему епідеміологічного контролю[14].

Висновки. Відсутність системних та змістовних наукових досліджень та законодавства дозволяють говорити про нагальну важливість розробки глибокого наукового осмислення феномену еколого – культурологічного аспекту удосконалення екологічного законодавства України на рівні методології і перш за все ні рівні наукового дискусусу та практичного втілення приписів законодавства.

Щодо удосконалення екологічного законодавства, то вважається актуальним та важливим кореляція чинного екологічного законодавства, а також прийняття Екологічного кодексу України. Поміж тим, коронавірусна хвороба стала новою точкою відліку, на тлі якої вбачається необхідним прийняття актуального Закону України «Про запобігання виникнення вірусних інфекцій», або внесення відповідних змін до законодавства про інфекційні хвороби, в частині питань гарантування захисту життя і здоров'я людей, що обумовлено вимогами Конституції України.

Література:

1. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2801-12>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17.03.2020 № 530-ІХ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/530-20>
5. Європейська ландшафтна конвенція (укр/рос): Конвенція; Рада Європи від 20.10.2000 № ETS N 176 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_154.
6. Про утворення державної установи «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» : Наказ; МОЗ України від 18.09.2015 № 604 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0604282-15>.
7. Про склад Комісії з біобезпеки та біологічного захисту при Раді національної безпеки і оборони України : Указ Президента України; Склад колегіального органу від 20.11.2017 № 377/2017 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/377/2017>.
8. Деякі питання Державної санітарно-епідеміологічної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2017 № 348 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/348-2017-%D0%BF>.
9. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики [Текст]: монографія /

В. І. Андрейцев; ДВНЗ "Нац. гірн. ун-т", Євраз. асоц. правн. шк. та правників, Центр правн. допомоги та дослідж. - Д. : НГУ, 2011. - 373 с.

10. Андрейцев В.І. Актуальні проблеми науки екологічного права. Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади: матеріали «круглого столу» (Харків, 4 грудня 2015 р.) / за заг. ред. А.П. Гетьмана; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого.-Х.: Право, 2015.-С.13-15.

11. Коронавірусна хвороба 2019. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Коронавірусна_хвороба_2019.

12. У Міністерстві охорони здоров'я України повідомили про відновлення посади головного державного санітарного лікаря України. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-moz-liashko-sanlikar/30455904.html>

13. РНБО просить уряд відновити в Україні санепідемслужбу. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-danilov-seskoronavirus/30450133.html>

14. Коронавірус Covid-19: погляд медика та біолога. [Електронний ресурс].- Режим доступу: https://www.univer.kharkov.ua/ua/general/univer_today/news?news_id=9621.

15. Коронавірус та екологія: неочікувані наслідки епідемії. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://rubryka.com/article/koronavirus-ta-ekologiya/>.

16. Антифейкові закони проти коронавірусної паніки. Азіатські практики. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2883239-antifejkovi-zakoni-proti-koronavirusnoi-paniki-aziatski-praktiki.html>.

Рябовол Л. Т., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

ПЕРЕВІРКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ЗАХІД ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ)

Перевірка – один з основних видів фактичних дій як інструментів публічного адміністрування, одна з форм заходів державного нагляду (контролю), поряд з аудитом, валідацією, відбором зразків, інспектуванням, обстеженням, оглядом, ревізією та іншими формами, визначеними законом.

За своєю формою перевірка є різновидом активної адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації; за своєю сутністю – однією з форм

заходів державного нагляду (контролю); за своїм змістом – це обстеження підконтрольного об'єкта уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації та встановлення ступеня правильності виконання особами, які перевіряються, законодавства, ведення публічних обліків і наявності матеріальних цінностей, а також аналіз отриманих результатів перевірки і складання про це звіту.

Перевірки здійснюються такими суб'єктами публічного адміністрування, як: уповноважені законом центральні органи виконавчої влади, їх територіальні органи, державні колегіальні органи, органи виконавчої влади АРК, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, у зв'язку з реалізацією їх адміністративних обов'язків та в межах повноважень, передбачених законом. Перевірки здійснюються з метою отримання фактичного результату, а діяльність суб'єктів публічного адміністрування при цьому має свідомо-вольовий характер.

Перевірки можна класифікувати за різними критеріями. Залежно від сфери суспільних відносин та/або виду діяльності, перевірки проводяться у сфері господарювання, а також у контексті здійснення таких видів контролю/нагляду, як: валютний, податковий, митний, державний експортний, за дотриманням бюджетного, банківського законодавства, законодавства про захист економічної конкуренції, в галузі телебачення і радіомовлення, тощо. Залежно від підконтрольного суб'єкта, здійснюються перевірки: суб'єктів господарювання; органів державного нагляду (контролю) щодо виконання ними вимог законодавства в частині здійснення державного нагляду (контролю); суб'єктів декларування; володільців або розпорядників персональних даних; платників податків і зборів, тощо.

Залежно від конкретного об'єкта та/або аспекту діяльності, перевіряється: стан дотримання суб'єктами господарювання законодавства щодо належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища; наявність у суб'єктів господарювання ліцензій та додержання ліцензіатами ліцензійних умов; своєчасність подання, правильність і повнота заповнення декларацій, поданих суб'єктами декларування; стан додержання законодавства про захист персональних даних володільцями або розпорядниками персональних даних, тощо. Можна виокремити ще такі види перевірок: планові та позапланові; виїзні та безвиїзні; проведені на підставі звернень зацікавлених осіб або за ініціативою суб'єкта публічного адміністрування на виконання його адміністративних обов'язків.

У сфері господарської діяльності органи державного нагляду (контролю), їх посадові особи проводять планові та позапланові перевірки. Умовою здійснення планової перевірки є письмове повідомлення суб'єкта господарювання про такий захід не пізніше, як за десять днів до дня її здійснення із зазначенням дат початку й закінчення перевірки, найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи-підприємця, діяльність яких перевіряється, а також найменування органу державного нагляду

(контролю), який здійснює перевірку. Закон передбачає декілька способів такого повідомлення: надсилання рекомендованим листом; за допомогою електронного зв'язку (у тому числі через електронний кабінет чи іншу інформаційну систему, користувачами якої є відповідний орган державного нагляду (контролю) та суб'єкт господарювання, який ним перевіряється); вручення особисто під розписку керівнику чи уповноваженій особі суб'єкта господарювання-юридичної особи, її відокремленого підрозділу, фізичній особі-підприємцю або уповноваженій ним особі. Неодержання повідомлення є підставою для недопущення суб'єктом господарювання посадової особи органу державного нагляду (контролю) до здійснення планового заходу. Строк здійснення планової перевірки не може перевищувати десяти робочих днів, а щодо суб'єктів мікро-, малого підприємництва – п'яти робочих днів. Якщо суб'єкт господарювання перевіряється одночасно кількома органами державного нагляду (контролю), йдеться про комплексну планову перевірку. Закон чітко визначає підстави проведення позапланових перевірок, а саме: подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу державного нагляду (контролю) про здійснення заходу державного нагляду (контролю) за його бажанням; виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених суб'єктом господарювання у документі обов'язкової звітності, крім випадків, визначених законом; перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення попереднього заходу органом державного нагляду (контролю); звернення фізичної особи про порушення, що спричинило шкоду її правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, навколишньому природному середовищу чи безпеці держави, з додаванням документів чи їх копій, що підтверджують такі порушення (за наявності) (проводиться лише за погодженням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у відповідній сфері державного нагляду (контролю), або відповідного державного колегіального органу); неподання суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності за два звітні періоди підряд без поважних причин або без надання письмових пояснень про причини, що перешкоджали поданню таких документів; доручення Прем'єр-міністра України про перевірку суб'єктів господарювання у відповідній сфері. Строк здійснення позапланового заходу не може перевищувати десяти робочих днів, а щодо суб'єктів малого підприємництва – двох робочих днів. Продовження строку здійснення як планової, так і позапланової перевірки не допускається (ч.ч. 1, 4, 5 ст. 5, ч.ч. 1, 4 ст. 6 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р.).

Відомості про результати перевірок із зазначенням номера акта щодо виявлення або відсутності порушень законодавства, посилення на відповідні вимоги законодавства у разі виявлення порушень, короткий зміст розпорядчого

документа про усунення порушень, виявлених під час здійснених перевірок та про застосовані до суб'єкта господарювання адміністративно-господарські санкції за їх результатами вносяться до інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю), чим забезпечується інформування суб'єктів господарювання та органів державної влади, органів місцевого самоврядування про заходи державного нагляду (контролю) й загалом прозорість відповідної діяльності

Для забезпечення законності під час проведення перевірок Кабінет Міністрів України своєю Постановою від 24.05.2017 р. № 361 затвердив Порядок проведення перевірок додержання органами державного нагляду (контролю) вимог Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» в частині здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

Перевірки є заходом податкового контролю щодо правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Залежно від місця проведення та предмета, що перевіряється, можуть проводитися камеральні, документальні (планові або позапланові; виїзні або невиїзні) та фактичні перевірки (ч. 61.1 ст. 61, ст. 75 Податкового Кодексу України від 02.12.2010 р.).

Перевірки є видом поліцейського заходу як дія або комплекс дій превентивного характеру. Поліція може застосовувати такі види перевірок: перевірка документів особи (документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи); поверхнева перевірка і огляд (візуальний огляд особи, проведення по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальний огляд речі або транспортного засобу); перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ (огляд приміщення, де знаходяться зброя та інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також безпосередньо огляд місць їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поведінки з ними та правил їх використання); перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб. Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи (ч. 1 ст. 29, ч.ч. 1, 2 ст. 31, ст. 32, ч. 1 ст. 34, ч. 1 ст. 39 Закону України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015 р.).

Перевірки застосовуються як форма державного контролю на державному кордоні України вантажу, що ввозиться (пересилається) на митну територію України. Зокрема, застосовуються такі види перевірок: документальна; перевірка відповідності; фізична перевірка (п.п. 11, 28, 29 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» від 18.05.2017 р.).

Загалом, перевірка є належним та ефективним інструментом публічного адміністрування практично в усіх сферах суспільного життя.

*Саксонов В. Б., кандидат
юридичних наук, доцент*

ВВЕДЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ КОНСТРУКЦІЇ «ПРАВО ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ» В ЦИВІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

01 вересня 2017 року набрала чинності Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, вчинена у частині політичних положень (преамбула, стаття 1, розділи I, II, VII) 21 березня 2014 року в м. Брюсселі та у частині торговельно-економічних і галузевих положень (розділи III, IV, V, VI) 27 червня 2014 року в м. Брюсселі (далі по тексту – Угода про асоціацію) [1].

Положеннями ст. 133 Угоди про асоціацію встановлено, що сторони визнають важливість наближення чинного законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Україна забезпечить поступове приведення у відповідність своїх чинних законів та майбутнього законодавства до *acquis* ЄС. Таке наближення розпочинається з дати підписання цієї Угоди та поступово поширюватиметься на всі елементи *acquis* ЄС, зазначені у Додатку XVII до цієї Угоди [2].

Постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1109 було затверджено план заходів з виконання Угоди про асоціацію, яким серед іншого передбачено імплементацію Директиви Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу про механізми фінансового забезпечення від 06.06.2002 № 2002/47 (Directive 2002/47/EC of the European Parliament and of the Council of 6 June 2002 on financial collateral arrangements) [3].

У п. 13 Преамбули вказаної Директиви наголошується, що вона має на меті захистити дійсність механізмів фінансового забезпечення, які ґрунтуються на повній передачі власності на фінансове забезпечення, зокрема, шляхом усунення так званої перекваліфікації в заставу таких механізмів фінансового забезпечення,

включаючи угоди РЕПО. Іншими словами, Директива покликана забезпечити сторони від кваліфікації у якості застави такого окремого виду забезпечення, як передача права власності на майно [4].

Положеннями ст. 2 зазначеної Директиви механізм фінансового забезпечення визначається зокрема наступними видами: заставний механізм фінансового забезпечення незалежно від того чи охоплюються вони рамковими угодами або загальними положеннями та умовами (абз. а ч. 1 ст. 2); або механізм фінансового забезпечення з передачею титулу (title transfer financial collateral arrangement) (абз. б ч. 1 ст. 2) [Там само]. Тобто положення Директиви в своєму змісті «заставу» та «передачу права власності на майно з метою забезпечення виконання зобов'язання» визначають як два автономні та незалежні способи забезпечення виконання зобов'язань.

З огляду на положення Угоди про Асоціацію, держава України прийняла на себе обов'язок по імплементації механізмів фінансового забезпечення, якими окремо може виступати як застава (імplementована в чинне законодавство України), так і забезпечення з передачею права власності на майно.

Певні зрушення у цьому напрямку були здійснені. Так, на восьмому скликанні Верховної Ради України розглядалися законопроекти, якими пропонувалося ввести інститут довірчої власності в правозастосовну практику України, зокрема проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження права довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язань» від 16.03.2016 № 4188 та проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні» від 06.06.2017 № 6540. Проте вказані законопроекти не знайшли свого законодавчого втілення, що зокрема було наслідком супротиву та дискусії, яка широко точилася як поміж правознавців-науковців, так і між юристів-практиків.

20 вересня 2019 року Верховною Радою України було прийнято Закон України № 132-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні», яким, серед іншого, було запроваджено інститут довірчої власності, як вид забезпечення виконання зобов'язання та особливий вид права власності [5], що в запропонованому вигляді, іще до прийняття та набрання чинності законом, зазнав чималої критики та викликав полеміку серед наукової спільноти.

Наразі не ставиться на меті здійснити детальний аналіз внесених Законом № 132-ІХ змін, а постає питання щодо правової природи конструкції, якою була запроваджена довірча власність у цивільне право України.

При цьому, в українському законодавстві вже була закріплена правова конструкція довірчої власності в її класичному розумінні *fiducia cum amico*. Наприклад, в абз. 2 ч. 5 ст. 17 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок» визначено, що договір про управління цінними паперами, іншими фінансовими

інструментами і коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, може передбачати виникнення у торговця цінними паперами права довірчої власності на передані йому в управління цінні папери, інші фінансові інструменти і кошти, призначені для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, а також виникнення права довірчої власності на кошти, цінні папери, інші фінансові інструменти, отримані торговцем цінними паперами від управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами [6].

Але, як зазначалося вище, 20 вересня 2019 року Верховною Радою України було прийнято Закон України № 132-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» (далі по тексту – Закон № 132-IX), яким, серед іншого, було запроваджено інститут довірчої власності [5].

Главу 49 Цивільного кодексу України було доповнено параграфом 8 «Довірча власність» [7], а також внесено відповідні зміни до інших положень Цивільного кодексу України, Земельного кодексу України, Кодексу України з процедур банкрутства, Законів України «Про нотаріат», «Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обтяжень», «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», «Про банки і банківську діяльність», «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», тощо. Закон № 132-IX набрав чинності з 17.10.2019 р.

У цілому, слід відзначити подвійний характер правової природи та неоднозначність оцінки «права довірчої власності». По перше, як виду (ст. 546 ЦК України) та способу (ст. 597 ЦК) забезпечення виконання зобов'язання. По друге, як особливого виду права власності (ст. 316 ЦК) [7]. При чому в усіх значеннях «право довірчої власності» в його сучасному варіанті викликає численні зауваження фахівців, що зумовлює полеміку та необхідність подальших змін.

Література:

5. Лист Міністерства закордонних справ України від 20.07.2017 № 72/14-612/1-1713. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1713321-17> (дата звернення: 03.02.2020 р.).

6. [Угода про асоціацію](#) між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, вчинена у частині політичних положень ([преамбула](#), [стаття 1](#), розділи [I](#), [II](#), [VII](#)) 21 березня 2014 року в м. Брюсселі та у частині торговельно-економічних і галузевих положень (розділи [III](#), [IV](#), [V](#), [VI](#)) 27 червня 2014 року в м. Брюсселі. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 03.02.2020 р.).

7. Постанова Кабінету Міністра України від 25.10.2017 № 1109 «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#n13> (дата звернення: 03.02.2020 р.).

8. Директива 2002/47/ЄС Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу стосовно механізмів застосування фінансової застави. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_502 (дата звернення: 03.02.2020 р.).

9. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» від 20.09.2019 № 132-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-20#n25> (дата звернення: 03.02.2020 р.).

10. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 № 3480-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата звернення: 03.02.2020 р.).

11. Цивільний кодекс України від 16.01.2013 № 435-IV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 03.02.2020 р.).

Семяніста С.Л., аспірант
Національного університету
Державної фіскальної служби України
(м. Ірпінь, Україна).

Науковий керівник: Бевзенко В. М.,
д.ю.н., професор, Суддя Касаційного
адміністративного суду у складі
Верховного Суду

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ В РОЗГЛЯДУ СПОРІВ ПРО ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Встановлення нормативної регламентації звернення до адміністративного суду за захистом порушених суб'єктивних публічних прав є гарантією забезпечення їх належної реалізації. Здійснення права на судовий захист вимагає дотримання законодавчо встановленої для розгляду та вирішення відповідних категорій спорів визначеної процесуальної форми, що є найбільш ефективною у певних сферах суспільних відносин.

Цінність механізму забезпечення суб'єктивних публічних прав полягає і у створенні умов їх належного захисту [1, с. 50-55]. Право на судовий захист відноситься до категорії конституційних прав, забезпечення такого права відноситься до системи гарантій реалізації інших прав та свобод. Право особи на

судовий захист у адміністративному судів відноситься за своєю конструкцією до складних форм участі суб'єктів у суспільних правовідносинах, що передбачає поєднання матеріально-правових та процесуально-правових факторів [2, с. 111].

Як зазначає К.М. Кобилянський, реалізація права на судовий захист передбачає поєднання таких складових, як право на незалежний, неупереджений та об'єктивний судовий розгляд та вирішення справи; право подання адміністративного позову до адміністративного суду; право брати участь у розгляді адміністративного позову у суді; право на забезпечення виконання рішення суду у разі повного чи часткового задоволення адміністративних позовних вимог [3, с. 194].

Чинним адміністративно-судочинним законодавством України встановлений спрощений порядок розгляду та вирішення спорів у сфері доступу до публічної інформації (п. 1 ч. 1 ст. 263 КАС України).

Застосування спрощеного порядку розгляду та вирішення адміністративних позовів переслідує мету оптимізації механізму захисту суб'єктивних публічних прав, до яких серед інших належать і право на доступ до інформації про результати діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Однак попри переслідування такої мети, як оперативність врегулювання адміністративного спору у сфері доступу до публічної інформації запровадження спрощеної форми розгляду та вирішення окремих категорій справ начебто посягає на забезпечення реалізації права кожного на особисту участь у адміністративному судочинстві, але, як зазначає М.І. Смокович прийняття об'єктивного та неупередженого рішення у такій категорії справ є можливим, адже її матеріали зводяться, як правило, до сукупності документів – інформаційних запитів, відповідей на них чи прострочення строків їх надання [4, с. 13-26]. Попри наявність норми КАС України, що встановлює спрощений порядок розгляду адміністративних спорів у сфері доступу до публічної інформації сторони можуть заявити клопотання щодо застосування загального порядку врегулювання спору. Як зазначає О.С. Короєд юридична конструкція норми, передбаченої ст. 257 КАС України, про застосування спрощеної процесуальної форм розгляду позовної заяви не виключає можливість ініціювання з боку одного із її учасників загального провадження як форми взаємодії контрагентів [5, с. 125].

Отже, необхідно підкреслити, що застосування спрощеної процесуальної форми розгляду та вирішення спорів у сфері доступу до публічної інформації є нормативно визначеною, і за відсутності обґрунтованого клопотання учасників справи щодо необхідності врегулювання позовних вимог у порядку загального провадження, підлягає безумовній реалізації.

Віднесення адміністративних позовів у сфері доступу до публічної інформації до категорії справ, що мають розглядатися у порядку спрощеного провадження обумовлено сукупністю об'єктивних та суб'єктивних факторів.

До об'єктивних факторів, що обґрунтовуються доцільність розгляду та вирішення такої категорії справ у порядку спрощеного провадження необхідно віднести типовість таких позовів, їх високий ступінь поширеності, малозначність вимог, що висуваються до контрагентів, а також доцільність забезпечення оперативного їх врегулювання [6, с. 98].

До суб'єктивних факторів І.В. Завальнюк відносить наявність судового розсуду на необхідність врегулювання того чи іншого адміністративного спору у спрощеному чи загальному порядку провадження, а також наявність згоди сторін на застосування спрощеної процесуальної форми [6, с. 98]. Варто зазначити, що застосування суб'єктивних факторів щодо визначення спрощеної форми провадження у разі розгляду та вирішення спорів у сфері публічної інформації не передбачено чинним законодавством України. При цьому навпаки суб'єктивні фактори можуть впливати на реалізацію права особистої участі у розгляді та вирішення досліджуваної категорії адміністративних справ і виявляється у поданні клопотання щодо доцільності відмови від спрощеного провадження і застосування загального судового провадження.

Хибним є науковий підхід, запропонований Н.А. Громошиною, сутність якого полягає у тому, що визначення процесуальної форми розгляду та вирішення адміністративних справ залежить виключно від наявності згоди сторін та судового розсуду [7, с. 105].

Необхідно підкреслити, що запровадження спрощеного провадження суттєво розвантажило суди від справ, які хоча й не відрізнялися своєю складністю (до якої, зокрема, належать і справи у сфері доступу до публічної інформації), але при цьому вимагали певного часового періоду, відповідних матеріальних витрат, пов'язаних із необхідністю належного поінформування учасників судового провадження.

Література:

1. Цуркан М. Щодо критеріїв якості судових рішень в адміністративному процесі. *Право України*, 2016. № 2. С. 50-55.
2. Осадчий А.Ю. Щодо категорій публічно-правових спорів, віднесених до адміністративної юрисдикції. *Юридичний вісник*, 2013. № 1. С. 107-115.
3. Кобилянський К.М. Право фізичної особи на судовий захист в адміністративному суді: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса. *Національний університет «Одеська юридична академія»*, 2010. 220 с.
4. Смокович М. Скорочене провадження в адміністративній справі: проблеми та перспективи. *Вісник Вищого адміністративного суду України*, 2011. № 3. С. 13-26.
5. Короєд О. С. Інститут спрощеного позовного провадження за проектом нової редакції Кодексу адміністративного судочинства України. *Науково-*

інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: журнал. Серія Право. 2017. № 3(15). С. 123–128.

6. Завальнюк І.В. Спрощене провадження в адміністративному судочинстві України : дис. ... к.ю.н. 12.00.07. Одеса, 2017. 283 с.

7. Громошина Н. А. Дифференциация, унификация и упрощение в гражданском судопроизводстве : монография. Москва. *Проспект*, 2010. 264 с.

Сітніков В.В., аспірант кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ СУДДІВ В УКРАЇНІ

В період набуття Україною ознак демократичної, соціальної, правової держави проблема кадрового забезпечення судової влади набуває особливого значення. У правовій державі суддям надається виключна роль, на відміну від інших гілок влади судова влада надається судді особисто [1]. В будь-якій країні завжди було актуальним питання здійснення правосуддя, а отже і питання рівня кваліфікації суддів. Історично склалося, що в Україні ці питання були особливо яскраво виражені, і тому зараз треба пильно приділяти увагу перевірці кваліфікації суддівського корпусу, її підтриманню і, що найголовніше, постійному підвищенню професійного рівня суддів.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі - ВККСУ) — постійно діючий колегіальний орган у системі судоустрою України, відповідальний за формування суддівського корпусу, переведення суддів, забезпечення їх належного кваліфікаційного рівня [2].

У своїй діяльності Комісія керується Конституцією України, Законом, Регламентом ВККСУ та іншими нормативно-правовими актами. Деталізація статусу, функцій та повноважень кваліфікаційної комісії передбачені Законом України (далі – ЗУ) «Про судоустрій і статус суддів» [2], а також Регламентом затвердженого рішенням ВККСУ від 13.10.2016 року № 81/зп-16 [3].

У зв'язку з прийняттям Верховною Радою України ЗУ від 16 жовтня 2019 року № 193-ІХ "Про внесення змін до ЗУ "Про судоустрій і статус суддів"[4] та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування" повноваження нинішнього складу ВККСУ припиняються. Президент підписав його 4 листопада, а 7 листопада він набув чинності. Встановлено, що з дня набрання чинності цим Законом, повноваження членів ВККСУ припиняються та запроваджується новий порядок формування її нового складу, за яким

призначення на посади 12 членів ВККС (кількість зменшено з 16 членів) здійснюватиме ВРП за результатами конкурсу. Протягом дев'яносто днів з дня набрання чинності Закону, ВРП формує новий склад ВККСУ на підставі відкритого конкурсу. Члени ВККСУ призначаються та звільняються з посад за рішенням ВРП.

Основними засадами діяльності Комісії є: верховенство права, законність, публічність, політична нейтральність, рівність прав учасників засідань, колегіальність ухвалення рішень, незалежність та неупередженість, об'єктивність, повне з'ясування обставин, обов'язковість рішень Комісії, право на оскарження рішень Комісії у передбачених Законом випадках [3].

Структура ВККСУ станом на 30 листопада 2019 року [5]: 1) Секретаріат Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 2) Служба інспекторів; 3) Сектор планування та організаційної роботи секретаріату Комісії; 4) Управління підготовки та проведення засідань Комісії; 5) Відділ підготовки засідань Комісії; 6) Відділ проведення засідань, контролю та обліку рішень Комісії; 7) Департамент суддівської кар'єри; 8) Відділ по роботі з кандидатами на посаду судді; 9) Відділ з питань проведення перевірок; 10) Відділ методологічного забезпечення проведення іспиту; 11) Відділ ведення суддівського досьє; 12) Відділ організаційного забезпечення проведення іспиту; 13) Відділ забезпечення проведення регулярного оцінювання; 14) Відділ забезпечення організації переведень та конкурсу; 15) Відділ статистично-аналітичної роботи; 16) Управління документального забезпечення; 17) Відділ обліку та реєстрації справ (документів) палати з питань добору і публічної служби суддів; 18) Відділ опрацювання службової кореспонденції; 19) Відділ обліку та реєстрації справ (документів) кваліфікаційної палати; 20) Сектор моніторингу виконання документів; 21) Сектор архівного діловодства; 22) Юридичне управління; 23) Відділ правової та нормотворчої роботи; 24) Відділ представництва інтересів Комісії в судах та інших органах влади; 25) Відділ по роботі з персоналом; 26) Фінансово-економічне управління; 27) Відділ бухгалтерського обліку та звітності; 28) Відділ планування, фінансового забезпечення та аналізу використання бюджетних коштів; 29) Управління інформаційних технологій; 30) Відділ технічного забезпечення; 31) Відділ супроводу програмного забезпечення; 32) Сектор технічної обробки документів; 33) Відділ господарського та транспортного забезпечення; 34) Сектор договірних відносин та організації закупівель; 35) Відділ міжнародного співробітництва; 36) Відділ видавничої діяльності та літературного редагування; 37) Сектор з питань доступу до публічної інформації, прийому та звернень громадян; 38) Сектор патронатної служби Голови Комісії [5].

У складі Комісії діє кваліфікаційна палата та палата з питань добору і публічної служби суддів. Голова Комісії та заступник Голови Комісії є головами цих палат. Комісія виконує функції та здійснює повноваження [3]: 1) у

пленарному складі з таких питань: обрання Голови Комісії і заступника Голови Комісії, які є головами палат, та секретарів палат Комісії; звільнення члена Комісії з посади [2]; внесення подання щодо звільнення з посади члена Комісії [2]; ухвалення остаточного рішення по суті питання у випадку винесення на розгляд Головою Комісії у разі наявності окремої думки двох або більше членів палати Комісії, які брали участь у розгляді питання та ухваленні рішення відповідною палатою; організації діяльності Комісії, її палат, колегій та секретаріату; з інших питань, що стосуються всього складу Комісії, та у випадках, визначених Законом; 2) у складі кваліфікаційної палати з питань: проведення кваліфікаційного оцінювання; з інших питань за рішенням Комісії [3]. 3) у складі палати з питань добору і публічної служби суддів з питань: проведення добору кандидатів для призначення на посаду судді; внесення рекомендації про переведення судді відповідно до Закону, крім переведення як дисциплінарної санкції; з інших питань за рішенням Комісії [3]. Організаційне забезпечення діяльності Комісії здійснює секретаріат. Комісією можуть бути створені консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи (ради, комісії, робочі групи тощо).

Отже, у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України ЗУ від 16 жовтня 2019 року № 193-ІХ "Про внесення змін до ЗУ "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування" повноваження нинішнього складу ВККСУ припиняються. Президент підписав його 4 листопада, а 7 листопада він набув чинності. 07 листопада 2019 року набрав чинності ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Закон передбачає створення ВРП комісії з питань доброчесності та етики, яка забезпечить дотримання членами ВРП та ВККСУ високих критеріїв доброчесності та професійної етики.

Література:

1. Пивовар І. В. Статус кандидата на посаду судді України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2014. Вип. 8. С. 51-54.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.
3. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: Закон України від 31.10.2019 р. № 193-ІХ.
4. Про затвердження Регламенту Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів від 13.10. 2016 року N 81/зп-16.
5. Офіційний сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/about/struktura-sekretariatu-komisii/>

Скляр Н.Ф., аспірант кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів, головний державний інспектор відділу супроводження судових спорів за плановими перевітками управління правового забезпечення ГУ ДПС у Дніпропетровській області

Науковий керівник: Легеза Є.О., д.ю.н., професор кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПЕРІОД ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ, СПРЯМОВАНИХ НА ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ І ПОШИРЕННЮ КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ (COVID-19)

Серед проблем Української держави, що потребують вирішення, особливе місце займають відносини щодо справляння податків, зборів, платежів, які полягають у застосуванні податкового законодавства з чіткою регламентацією дій щодо нього.

У чинному законодавстві України традиційно виокремлюють чотири різновиди юридичної відповідальності: цивільно-правову, кримінальну, адміністративну та дисциплінарну. Так, згідно з п. 22 ч.1 ст. 92 Конституції України винятково законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності, діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них [1].

Проте, Конституційний Суд України, надавши офіційне тлумачення зазначеної норми у своєму Рішенні від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001, дійшов висновку, що у п. 22 ч.1 ст. 92 Конституції України безпосередньо не встановлено види юридичної відповідальності [2]. З огляду на зазначене, логічним видається припущення, що перелік видів юридичної відповідальності містить також і інші види, які прямо не згадані в Основному Законі. Таке тлумачення п. 22 ч.1 ст. 92 Конституції України є цілком закономірним і виправданим, адже стан суспільних відносин у державі характеризується своєю динамікою, що зумовлює необхідність нових видів юридичної відповідальності, їх теоретичної розробки і, як наслідок, законодавчого оформлення.

Сьогодні як на законодавчому, так і на науковому рівнях доведено існування такого різновиду юридичної відповідальності як фінансова. Така відповідальність безпосередньо встановлена чинним Податковим кодексом

України [3]. Крім того, різні аспекти фінансової відповідальності за порушення податкового законодавства у різний час досліджувалися у працях таких науковців, як: З. Будька «Фінансово-правова відповідальність за вчинення податкових правопорушень» (2005 р.), А. Іванського «Фінансово-правова відповідальність в сучасній Україні: теоретичне дослідження» (2009 р.), Е. Дмитренка «Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права як складова механізму правового забезпечення фінансової безпеки України» (2011 р.), О. Баїк «Понятійно-категоріальний апарат податкового права України» (2019 р.).

Відповідно до п. 111.1. ст. 111 Податкового кодексу України за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності: фінансова, адміністративна, кримінальна. При цьому, фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені [3].

Разом з тим, з огляду на набрання чинності Закону України від 17 березня 2020 року № 533-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» (далі – Закон) були внесені зміни до Податкового Кодексу України, які передбачають звільнення від штрафних санкцій за порушення податкового законодавства, які вчинені протягом періоду з 1 березня по 31 травня 2020 року, крім санкцій за:

- порушення вимог до договорів довгострокового страхування життя чи договорів страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема, страхування додаткової пенсії;
- відчуження майна, що перебуває у податковій заставі, без згоди контролюючого органу;
- порушення правил обліку, виробництва та обігу пального або спирту етилового на акцизних складах, що застосовуються на загальних підставах;
- порушення нарахування, декларування та сплати податку на додану вартість, акцизного податку, рентної плати [4]; [7].

Таким чином, Закон не звільняє платників від застосування до них фінансової відповідальності за: неподання (несвоєчасне подання) податкової звітності з ПДВ, несплату (несвоєчасну сплату) податкових зобов'язань з ПДВ; неподання або несвоєчасне подання податкової звітності з акцизного податку, несплату (несвоєчасну сплату) податкових зобов'язань з акцизного податку; здійснення суб'єктами господарювання операцій з реалізації пального або спирту етилового без реєстрації таких суб'єктів платниками акцизного податку;

порушення правил обліку, виробництва та обігу пального або спирту етилового на акцизних складах, порушення правил переміщення та/або зберігання пального або спирту етилового, не підтвердження цільового

використання суб'єктами господарювання спирту етилового, біоетанолу, легких та важких дистилятів, нафтопродуктів, що отримані в якості сировини для виробництва у хімічній промисловості, речовин, що використовуються як компоненти моторних палив, бензинів авіаційних або палива для реактивних двигунів; порушення вимог іншого законодавства України, контроль за дотриманням якого покладено на податкові органи [6].

Виходячи із положень Закону, можна виокремити деякі особливості фінансової відповідальності за порушення податкового законодавства в період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). Зокрема, звільнення від штрафних санкцій за порушення податкового законодавства можливе лише протягом певного періоду, а саме: з 1 березня по 31 травня 2020 року.

Водночас попри актуальність порушеної проблеми, необхідність в забезпеченні системного підходу до її вирішення, досить часті зміни та доповнення до вітчизняного податкового законодавства хоча й свідчать про намагання законодавця здійснювати своєчасне реагування на сучасні процеси, які мають місце як у податковій сфері зокрема, так і в суспільстві загалом, однак, очевидно, викличуть певні труднощі під час їх практичного застосування суб'єктами податкових правовідносин. Адже, проблемною є ситуація, за якої, наприклад, штрафні санкції починають нараховуватись до 1 березня 2020 р. (якщо мало місце порушення сплати податку ще в лютому 2020 р.). Таким чином, оскільки, Закон не містить виключень з цього приводу, то штрафні санкції, які нараховані за період до 1 березня 2020 р. повинні бути сплачені і списанню не підлягають, однак за період з першого березня по 31 травня 2020 р. нарахування таких санкцій призупиняється.

Іншою особливістю фінансової відповідальності за порушення податкового законодавства в період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) варто назвати вичерпний перелік порушень при вчиненні яких, заходи фінансової відповідальності все ж таки застосовуються. Також, Законом встановлено особливості нарахування та сплати іншого заходу фінансової відповідальності – пені. Так, протягом періоду з 1 березня по 31 травня 2020 року платникам податків не нараховується пеня, а нарахована, але не сплачена за цей період пеня підлягає списанню [4]. Із зазначеного вбачається, що пеня не буде нараховуватися на будь-які суми грошового зобов'язання, визначеного контролюючим органом за результатами податкових перевірок з будь-яких податків, за вказаний період [6].

Отже, навіть за наявності нормативної та фактичної підстав [5, с. 39] для притягнення до фінансової відповідальності за порушення податкового законодавства виключно в період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) року

остання не настає з огляду на наявність правозастосовного акта, який звільняє від такої відповідальності та за сукупності наступних умов:

- звільнення від штрафних санкцій та/або пені за порушення податкового законодавства можливе лише протягом певного періоду, а саме: з 1 березня по 31 травня 2020 року;

- звільнення від штрафних санкцій за порушення податкового законодавства можливе лише в тому випадку, коли такі порушення не підпадають під вичерпний перелік порушень при вчиненні яких, такі заходи застосовуються.

Література:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР // *Відомості Верховної Ради України* від 23.07.1996 р. № 30. ст. 141;

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) № 7-рп/2001 від 30 травня 2001 р. (Справа № 1-22/2001) // *Офіційний вісник України*. – 2001. – № 24. – Ст. 1076;

3. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 № 2755-VI // *Голос України* від 04.12.2010 р. № 229, № 229-230;

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон від 17.03.2020 № 533-IX // *Голос України* від 17.03.2020 р. № 51;

5. Баик О. И. О финансовой ответственности за нарушение налогового законодательства Украины. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2017. № 8. Vol. 3. 34–40 pp;

6. Як сплачувати штрафні санкції та пені в період карантину 1 квітня 2020 р. URL: <http://chas-z.com.ua/news/82072>;

7. COVID-19: ответы ГНС на актуальные вопросы 31.03.2020 р. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/news/100017147-covid-19-vidpovidi-dps-na-aktualni-zapitannya>.

Суханов С.А., аспірант кафедри
цивільного господарського та
екологічного права НТУ
«Дніпровська політехніка»

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ З ПИТАНЬ ПРАЦІ

Постановка проблеми. З початком розбудови нової суверенної та незалежної держави Україна почала формувати власний інститут державної служби. Від професійного рівня державних службовців залежить результативність і ефективність управління політичними та соціально-економічними процесами розвитку країни. Через інститут державної служби реалізується кадрова політика в державних органах влади та органах місцевого самоврядування з метою забезпечення їх професійним кадровим ресурсом.

Недосконалість кадрової політики в галузі державного управління стала однією з головних причин негативних явищ у суспільстві, і як наслідок цього - неналежне виконання державою своїх функцій.

Виходячи із історичної практики, формування державної кадрової політики має досить складний та багатогранний процес. Він може бути результативним у разі дотримання певних вимог та умов, ураховуючи послідовне здійснення низки науково-дослідних, організаційно-управлінських, політичних та законодавчих дій.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Багато вітчизняних та зарубіжних вчених займаються проблемою державної кадрової політики, але основні здобутки належать таким, як: А.О. Виприцький, Т.Ю. Базаров, Л.В. Балабанова, О.Я. Баранська, Т.Ю. Витко, Н.Т. Гончарук, М.М.Лагунова, І.П. Лопушинський, В.Я. Малиновський, В.М. Мартиненко, І.М.Мельник, В.М. Момот, О.Ю. Оболенський, Г.М. Одинцова, В.М. Олуйко, Л.І. Федулова та ін. Однак це питання й досі не втратило актуальності і потребує дальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу. Історія становлення і розвитку державної служби як інституту, що забезпечує практичне виконання завдань і функцій держави, тісно пов'язана з історією становлення держави та її управлінських структур. Кожен етап історичного розвитку суспільства характеризується специфічними підходами до з'ясування ролі і місця, політичного, юридичного, економічного і соціального статусу осіб, що репрезентують державну владу та забезпечують функціонування держави в цілому.

Але систематизація і поділ на історичні етапи при ознайомленні з процесом трансформування державної служби можуть бути відмінними від загальноприйнятої в історичній літературі методики, оскільки тут має відобразитись не тільки суто специфіка конкретної історичної епохи, а й

національна своєрідність країни та притаманна тому чи іншому часу суспільно-політична думка щодо ролі і статусу державних осіб. Зрозуміло, що в цій ситуації дослідження проблеми становлення державної служби, в тому числі державної служби з питань праці, в історичному ракурсі має ґрунтуватись на різноплановому аналізі історичних періодів і місця в історії осіб, які виконують функції держави, в поєднанні з розглядом філософських, правових, політологічних вчень стосовно питання, що вивчається.

Для розуміння суті державної служби в контексті української специфіки важливо також ознайомитися з розвитком і трансформуванням державного управління, створенням, реформуванням, ліквідацією окремих структур та посад державної влади, що відбувалось на різних етапах історії держави. У різних історичних ситуаціях відбувалися зміни в ієрархії державної влади. Взаємовідносини у владному середовищі різних часів гарно віддзеркалюють державний устрій епохи, його характерні особливості щодо перерозподілу повноважень, концентрації та деконцентрації влади, демократизації та авторитаризму.

Необхідно також розглянути посади, які безпосередньо були визначені для виконання державних функцій, міжпосадові взаємовідносини, підпорядкованість; обов'язки та повноваження посадових осіб, що також дасть змогу простежити становлення державної служби в її сучасному вигляді.

На сьогодні ключовим завданням перед державою постає суттєве оновлення інституту державної служби, підвищення престижу державної служби, запобігання непрофесіоналізму та некомпетентності під час формування кадрового потенціалу.

Законодавчою базою розвитку засад державної кадрової політики є Конституція України, закони України “Про державну службу”, “Про службу в органах місцевого самоврядування”, “Про засади запобігання і протидії корупції” та ін. На розвиток названих законодавчих актів прийнято цілу низку підзаконних нормативно-правових актів різного рівня.

Питання інспекції праці містять Конвенція Міжнародної організації праці 1948 року (№ 88) «Про організацію служби зайнятості», Конвенція 1981 року (№ 155) «Про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище», Конвенція 1997 року (№ 181) «Про приватні агентства зайнятості», Конвенція 2006 року (№ 187) «Про основи, що сприяють безпеці та гігієні праці». Також 46 конвенцій та рекомендацій МОП містять у своїх текстах посилання на інспекцію праці. Конвенція і Рекомендація 1947 року (№ 81) «Про інспекцію праці у промисловості й торгівлі», поряд з Конвенцією 1969 року «Про інспекцію праці в сільському господарстві» і Рекомендації 1969 року (№ 133) «Щодо інспекції праці в сільському господарстві» встановлюють основу для створення національної системи інспекції праці.

Державна служба України з питань праці (Держпраці) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, і який реалізує державну політику у сферах промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, на випадок безробіття в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб.

Держпраці утворений 10 вересня 2014 року Постановою Кабінету Міністрів № 442 шляхом злиття Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки, Державної інспекції з питань праці.

Держпраці здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи. Останні утворені шляхом реорганізації відповідних органів колишнього Держгірпромнагляду.

Положення про Державну службу України з питань праці було затверджене 11 лютого 2015 р.

Держпраці очолює Голова, якого призначає на посаду та звільняє з посади Кабінет Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра соціальної політики.

Висновки. Вдосконалення адміністративних та правових інструментів Державної служби України з питань праці має надзвичайне значення для підвищення загальної ефективності регулювання питань праці. Раціональні системи регулювання питань праці та діяльність Держпраці мають визначальне значення для ефективного управління ринками праці, сталого економічного розвитку та дієвого здійснення міжнародних трудових норм.

Література:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1997 р.
2. Закон України "Про державну службу" від 16.12.1993
3. Указ Президента України "Про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців" від 30.05.1995
4. Указ Президента України "Про державну комісію з проведення в Україні адміністративної реформи" від 7.07.1997 № 620-97
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці» від 11 лютого 2015 р. № 96.

6. Виприцький А.О., Пилипенко О.В. Державна служба України з питань праці як суб'єкт надання адміністративних послуг. Право і суспільство. № 1 / 2020 р. м. Дніпро.

Тимошенко К.О., аспірантка кафедри публічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

Науковий керівник: Лень В.В., к.ю.н., доцент, професор кафедри публічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

ОСОБИ ПОХИЛОГО ВІКУ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Якщо десять років тому кількість осіб похилого віку, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі в виправних колоніях, становило близько півтори тисячі, то на сьогоднішній день це значення збільшилося більш ніж в два рази.

Аналіз розподілу засуджених за віком показує, що більшість позбавлених волі належить віковими групами 20-49 років. Особи більш молодого і більш старшого віку засуджуються до позбавлення волі значно рідше. Проте злочинці у віці 60 років і старше складають серед позбавлених волі приблизно 3 %.

Розподіл злочинців (окремо чоловіків і жінок) в залежності від виду режиму виправної установи. Як виявилось, найбільш висока частка чоловіків 60 років і старше серед відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки. Жінки пізнього віку розподіляються приблизно так. Не можуть не привертати увагу дані про розподіл за віком засуджених, які вчинили злочини за рецидив. Виявилось, що серед винних у насильницьких злочинах і засуджених вперше осіб у віці 60 років і більше - 66,1%. При рецидиві - відповідно 31,2 і 39,9%. Дещо інша картина серед засуджених за корисливі злочини: вперше - 27,5 і 21,9%, при рецидиві - 72,5 і 78,1%. При цьому мова йде про будь-якому рецидиві, тобто попередні злочини могли бути корисливими, насильницькими і т. д. [1].

Серед засуджених похилого віку чимало інвалідів, причому 1-ї групи, в фактично безпорадному фізичному стані всі сили особи похилого віку повинні спрямовуватися виключно на виживання, не залишаючи шансу для прояву інших варіантів активності, в тому числі кримінальної. Тут очевидні причини психічного і психологічного характеру, коли в певних ситуаціях людина здатна перемагати розумну раціональність, орієнтовану на збереження лише своєю біологічною стабільності. Однак ще більш важливо те, що тривалий

антигромадський спосіб життя, постійне вчинення злочинів, знаходження в місцях позбавлення волі протягом багатьох років погіршує фізичне здоров'я.

В Україні на початок 2019 р. в виправних установах утримується 54 186 засуджених, з яких близько 600 осіб-особи похилого віку. Жінок похилого віку приблизно 0,5% - в загальній масі злочинців і близько 2% - серед засуджених жінок [1].

Здавалося б, дані показники незначні і свідчать про незначні масштаби проблеми. Однак вивчення особистості злочинців похилого віку показує, що дані засуджені в переважній більшості випадків є насильницьких злочинців, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини. При цьому скоєне ними часто відрізняється холоднокровним характером, продуманістю, відсутністю каяття у скоєному.

Жінки що відбувають покарання в українських виправних установах похилого віку в більшій кількості примусовому порядку лікується від алкоголізму, проте питома вага таких хворих серед молодих засуджених значно вище.

Вивчення особистості злочинниць похилого віку вказує на глибокі особистісні зміни, моральну деградацію, наявність психічних розладів, алкоголізацію, в більшості випадків сформувалися на тлі вкрай несприятливих соціальних і сімейно-побутових умов. Не випадково переважна більшість з них засуджені за крадіжки продуктів харчування, предметів першої необхідності і подібні злочини. А також вбивства своїх родичів, подружжя або співмешканців, або знайомих у стані алкогольного сп'яніння.

При цьому серед злочинниць виділяються жінки з досить високим рівнем освіти, які мають великий трудовий стаж, що раніше проживали в нормальних сімейно-побутових умовах. Наприклад, виділяється група колишніх шкільних викладачів-пенсіонерок, засуджених за вбивство, як правило, чоловіка або співмешканця. Цікаво, що судимість майже у всіх - перша, тим часом лише одиниці з них каються у скоєному.

Перебування таких жінок в місцях позбавлення волі ускладнюється тим, що більшість інших засуджених молоді, переважно до 30 років, тому їх спілкування досить ускладнене, як і розуміння проблем одне одного.

Серед засуджених похилого віку спостерігаються різні особистісні та кримінологічні типи, внаслідок чого їх сумісність далеко не завжди можлива.

Слід зупинитися на аналізі стану фізичного і психічного здоров'я засуджених в місцях позбавлення волі. В середньому більше 30% таких засуджених складаються на медичному обліку з приводу наявного захворювання, що вимагає постійного спостереження лікаря. Серед них найбільш часто зустрічаються особи, які страждають такими захворюваннями, як цукровий діабет, хронічні хвороби нирок, хронічні форми гепатиту, різні гінекологічні захворювання. Велике поширення отримав в останні роки туберкульоз, а також

грибкові захворювання шкіри. Зауважимо, що багато засуджених інфікуються безпосередньо у виправній установі.

Недостатній медичний контроль і слабе забезпечення дотримання санітарно-гігієнічних норм, погане харчування, убоге фінансування профілактичних заходів і придбання лікарських препаратів сприяють поширенню інфекцій, що передаються повітряно-крапельним і контактним шляхом.

Безсумнівно, перебування хворих засуджених в місцях позбавлення волі доставляє останнім великі страждання, особливо що знаходяться в похилому віці.

Не менш значуща проблема, яка характеризує психофізіологічний статус літнього засудженого, - наявність у 30-50% цього контингенту патологічних змін психіки. Тенденцією останніх 5-7 років є збільшення кількості злочинців, які страждають психічними розладами не в силу їх вродженого характеру, генетичної природи, а сформувалися вже в зрілому віці. Дана обставина пов'язана з ростом психо-травмуючих чинників, емоційної і психічної дезадаптації, до якої схильні представники похилого віку, а також їх алкогольною і наркотичною залежністю.

Незважаючи на те що в основних теоретичних положеннях Кримінально-виконавчий кодекс України відповідає міжнародним стандартним правилам поводження з ув'язненими, в ньому практично не диференційовані умови відбування позбавлення волі особами похилого віку. Міжнародні стандарти вимагають в першу чергу, щоб позбавлення волі здійснювалося з урахуванням матеріальних і моральних умов, що забезпечують повагу людської гідності, а мета виправлення осіб в ув'язненні повинна бути така, щоб підтримувати їх здоров'я і самоповагу.

Тим часом практична реалізація даних позицій викликає на сучасному етапі серйозні труднощі, при цьому багато хто з них просто нездійсненні в силу сформованих об'єктивно-соціальних причин. Без сумніву, ці обставини нейтралізують позитивні елементи впливу при виконанні позбавлення волі, мінімізують ефективність застосування виховно-профілактичних заходів, а в деяких випадках виключають ефективність їх застосування щодо засуджених похилого віку.

Література:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2019 р.: стат. інформ. Ген. прокуратури України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820&c=edit&c=fo (дата звернення: 24.03.2020).

2. Краснова О. В. Личность пожилого человека: социально-психологический подход: дисс. ... доктора психолог. наук : 19.00.05 / Краснова Ольга Викторовна. – М., 2006. – 525 с.

3. Кривощекова Н. В. Исследование личности преступника зрелого возраста / Н. В. Кривощекова // Методологические проблемы изучения преступности и ее причин. Сборник научных трудов. – М. : Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности, 1986. – С. 60–67.

Угріна А.С., адвокат, аспірант кафедра цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»)

Науковій керівник: Легеза Ю.О., д.ю.н., професор, професор кафедра цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Тема земельних відносини здається вічна, адже земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Конституція України визначає: «Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу» [1, абз. 1,2 ст. 13].

«Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону» [1, ст. 14; 2, ч. 1 ст. 1].

Отже, в даній роботі спробуємо визначити: 1) що таке земельні відносини, 2) якими нормами права, регулюються дані відносини, 3) які проблемні питання виникають в процесі реалізації земельних відносин.

Для початку визначимо все ж таки, що таке земельні відносини.

Відповідно до ст.ст. 2, 3, 4 Земельного кодексу України: «Земельні відносини - це суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею. Суб'єктами земельних відносин є громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади. Об'єктами земельних відносин є землі в межах території України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї)» [2, ст. 2,3].

З вищевикладеного вбачається, що Конституцією України гарантується право власності на землю саме Українського народу (громадян України), тобто іноземці та особи без громадянства не можуть набувати такого права.

Отже, що ж включає в себе поняття право власності на землю.

Відповідно до ст. 78 Земельного кодексу України “право власності на землю - це право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками” [2, ст. 78].

Відповідно до ст. 79 Земельного кодексу України, ч. 3 -5 ст. 373 Цивільного кодексу України, а саме земельна ділянка - це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами. Право власності на земельну ділянку поширюється на поверхневий (грунтовий) шар у межах цієї ділянки, на водні об'єкти, ліси, багаторічні насадження, які на ній знаходяться, а також на простір, що є над і під поверхнею ділянки, висотою та глибиною, які необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд.

Власник земельної ділянки має право використовувати її на свій розсуд відповідно до її цільового призначення. Власник земельної ділянки може використовувати на свій розсуд все, що знаходиться над і під поверхнею цієї ділянки, якщо інше не встановлено законом та якщо це не порушує прав інших осіб” [2, ст. 79].

З даного визначення вбачається, що право на землю воно не безмежне, є конкретні обмеження, це не аналогічне право власності на автомобіль чи будинок, з якими ми можемо зробити, що захочемо, використовувати як заманеться.

Таким чином, ще одне з обмежень права власності на земельну ділянку це простір, що є над і під поверхнею ділянки, висотою та глибиною, які необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд.

В сучасному світі, в період розвитку міст та будівель багатоповерхівок, коли квадратний метр землі коштує дуже дорого, і здається неможливим отримати дозвіл на забудову, важливе значення має як раз ця “вертикаль” відповідно до земельної ділянки. На сьогодні саме висота та глибина, які необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд, мають важливе значення. Адже, відомо, що є і двох- і трьох- поверхові паркінги, а висота будівель взагалі вражає. Наприклад, сама висока будівля у світі Бурж Халіфа в Дубаях, ОАЕ, досягає досягає 828 м у висоту.

І коли постає питання правової регламентації відносин з одночасного використання наземних, надземних та підземних просторів (площ) «землі» різними суб'єктами для неоднакових потреб це також проблема.

Найбільш гостро це відчувається у великих містах, де будуються підземні торговельні центри, метрополітени тощо. Земельні відносини виникають і у зв'язку з будівництвом транспортних розв'язок у різних рівнях, естакад, залізничних переїздів та таке інше. На них нерідко розміщуються певні комерційні об'єкти, наприклад, рекламні конструкції, та можуть гіпотетично знаходитись об'єкти роздрібної торгівлі тощо. Не піддаємо сумніву, що використання територіально обмежених земель населених пунктів «у різних

площинах» є значно більш ефективним у порівнянні до традиційної господарської експлуатації земної поверхні [3, с. 820].

Питання правової регламентації відносин з одночасного використання наземних, надземних та підземних просторів (площ) «землі» різними суб'єктами для неоднакових потреб досліджував кандидат юридичних наук А.І. Ріпенко в статті “Правові питання використання надземного та підземного простору земельних ділянок. Автор статті звернув увагу на те, що аналіз чинного законодавства та практики правозастосування свідчить, що використання надземних і підземних просторів земельних ділянок на праві сервітуту, суперфіцію, спільної власності, спільної оренди породжує значну кількість проблемних питань.

У науці вітчизняного земельного права в цілому усталеним є розуміння «землі» як розташованої над надрами поверхні, що охоплює ґрунтовий шар чи територіальний простір. У свою чергу «земельна ділянка» – це частина «землі», що має чітко визначені в порядку землеустрою та зафіксовані у «двовимірному просторі» межі. Закріплене у ч.1 ст.79 Земельного кодексу України поняття земельної ділянки як «частини земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування з визначеними щодо неї правами» не дає змогу визначити, до яких саме меж розповсюджується панування власника ділянки «вниз» та «вверх» [3, с. 821].

Ще одним, обмеження у реалізації права власності на землю є те, що власник земельної ділянки має право використовувати її на свій розсуд відповідно до її цільового призначення. Отже, ніби земля і твоя, але ти не маєш права використовувати її не за цільовим призначенням. На мою думку, це досить суперечливе визначення. Адже, якщо власнику земельної ділянки захочеться використати її не за цільовим призначенням, то йому прийдеться пройти довгий шлях зміни цільового призначення земельної ділянки, визначений в ст. 20 Земельного кодексу України: “Віднесення земель до тієї чи іншої категорії здійснюється на підставі рішень органів державної влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Ради міністрів Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень. Зміна цільового призначення земельних ділянок здійснюється за проектами землеустрою щодо їх відведення.”

Таким чином, зміна цільового призначення земельної ділянки може затягнутись на роки, і в кінцевому результаті уже втратить свою актуальність.

Проблематика реалізації права на землю за цільовим призначенням описується в роботах багатьох науковців: Правдюка В.М. в монографії “Поділ земель за цільовим призначенням за законодавством України”, Ріпенка А.І. в статті “Правові питання використання надземного та підземного простору земельних ділянок”, Мірошніченка А. М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні” та ін. [4]. Більшість з них приходять до висновку,

що норми щодо реалізації права використання земельної ділянки відповідно до її цільового призначення є неефективними. Наприклад, Правдюк В.М. в своїй монографії зазначає, що “закріплений в законодавстві України поділ земель за цільовим призначенням не виконує поставлених перед ним завдань. Не зважаючи на назву “цільове призначення” система поділу земель України на категорії не встановлює чітких і зрозумілих вимог стосовно того, яким чином повинна використовуватись певна земельна ділянка. Встановлені у відповідних нормах чинного законодавства приписи не дають в більшості випадків відповіді на питання, яке використання конкретної земельної ділянки є правомірним, а яке ні, і де лежить межа між дозволеним і недозволеним використанням” [4, с. 170- 171].

Отже, можна зробити висновок, що реалізація права на землю це складний процес, який має безліч законодавчих обмежень і не має чіткого визначення “дозволеного”. Тобто, право на землю надається є, але в той же час реалізувати його в повному обсязі неможливо.

Література:

1. Конституція України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 27-ІХ від 03.09.2019, ВВР, 2019, № 38, ст.160}.
2. Земельний кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27) поточна редакція Редакція від 21.02.2020, підстава - 233-ІХ.
3. Ріпенко А. І. Правові питання використання надземного та підземного простору земельних ділянок. Форум права. 2012. № 1. С. 820–829. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12raipzd.pdf>
4. Правдюк В.М. Поділ земель за цільовим призначенням за законодавством України: монографія. К.: Алерта, 2018 204 с.
5. Мірошніченко А. М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні. 2-ге вид., перероб. і допов. к. : алерта ; кнт; ЦуЛ , 2010. 270 с.

Хижня Л.Є., здобувач кафедри
адміністративного та господарського
права ДВНЗ «Запорізький
національний університет»

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВА ЛЮДИНИ НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ

До системи нормативно-правового регулювання застосування заходів адміністративної відповідальності належать і міжнародні нормативно-правові акти, що у встановленому чинним законодавством порядку ратифіковані Верховною Радою України (ч. 1 ст. 9 Конституції України).

У сфері захисту довкілля необхідно виділити такі міжнародні акти, ратифіковані Верховною Радою України як Декларація з проблем навколишнього середовища, прийнята на засіданні Організації Об'єднаних Націй у Стокгольмі у 1972 році [1]. У Декларації вперше зроблено акцент на розумінні «довкілля» як природного, так антропогенного, тобто створеного людиною, при цьому наголошується, що має бути забезпечено безпека не лише природних ресурсів та об'єктів, але і іншого оточуючого людиною середовища. У Декларації міститься 26 принципів захисту довкілля, до яких відноситься:

- 1) людина має основне право на свободу, рівність і сприятливі умови довкілля, якість якої дозволяє вести гідне і процвітаюче життя, і несе головну відповідальність за охорону і поліпшення навколишнього природного середовища на благо нинішнього і майбутніх поколінь, що вимагає подолання будь-яких проявів політики расизму, дискримінації, апартеїду тощо;
- 2) принцип забезпечення безпеки використання природних ресурсів, в тому числі вжиття заходів з їх відновлення шляхом оптимізації здійснення публічного управління та контролю;
- 3) принцип впровадження відновлювальних джерел виробництва енергії;
- 4) принцип невідворотності відповідальності людини за збереження природних ресурсів та природних об'єктів;
- 5) принцип раціонального використання невідновлювальних природних ресурсів;
- 6) Принцип підвищеної відповідальності за забруднення довкілля та нежиття заходів по зменшенню шкідливого токсичного впливу на нього;
- 7) Принцип запобігання поширенню порушень, пов'язаних із забрудненням морів та знищенням водних живих ресурсів;
- 8) принцип пріоритетності соціально-економічного розвитку суспільства, результатом якого має бути забезпечення гідного рівня життя людини;

- 9) принцип міжнародного співробітництва у сфері запобігання та ліквідації наслідків екологічних стихійних лих та катастроф;
- 10) принцип поєднання економічної вигоди та раціонального використання природних ресурсів;
- 11) принцип підтримки інноваційного розвитку суспільства у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- 12) принцип підтримки країн, що відносяться до країн, що розвиваються, з врахуванням необхідності задоволення їх економічних та природоресурсних потреб;
- 13) принцип сталого розвитку суспільства, держави та природи;
- 14) принцип раціонального використання природних ресурсів;
- 15) принцип впровадження благоустрою населених пунктів з метою вирішення задачі забезпечення гідного рівня життя людини і суспільства в цілому;
- 16) принцип забезпечення ефективної демографічної політики, реалізація якої не заподіює шкоди навколишньому природному середовищу;
- 17) принцип наукової обґрунтованості управлінських рішень у сфері захисту довкілля;
- 18) принцип сприяння впровадження науково-технічного прогресу з врахуванням потреб забезпечення захисту довкілля;
- 19) принцип обов'язковості екологічної освіти населення незалежно від вікового критерію;
- 20) принцип міжнародної підтримки науково-дослідних екологічних проектів;
- 21) принцип самостійності визначення змістовного наповнення внутрішньої державної політики у сфері охорони та захисту довкілля та її здійснення;
- 22) принцип вжиття заходів із забезпечення механізмів компенсації заподіяної шкоди довкіллю;
- 23) принцип врахування особливостей національної самоідентифікації при визначенні критеріїв правомірності діяльності у сфері захисту довкілля;
- 24) принцип рівності суб'єктів механізму захисту довкілля;
- 25) принцип динамічності у визначенні правового регулювання механізмів відповідальності у сфері захисту довкілля;
- 26) принцип міжнародного співробітництва у сфері поступової відмови від використання та виробництва зброї масового знищення людей [1].

Варто виділити ще ряд міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту довкілля, що ратифіковані Верховною Радою України і впроваджується її системою органів публічного управління. Такими актами є Орхуська конвенція [2], Конвенція ООН по боротьбі із засухою; Конвенція з біорізноманіття; Рамочна конвенція з охорони та збалансованого розвитку Карпат; Конвенція про

міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою вимирання; Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція); Конвенція з захисту Чорного моря від забруднення; Європейська ландшафтна конвенція; Конвенція про охорону дикої флори та фауни, а також природного середовища в Європі (Бернська конвенція) [3].

Крім того актуальності набуває ратифікований «Протокол про стратегічну екологічну оцінку» (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015) [4], та «Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище» (Директива ЄС про СЕО) [5], імплементація якої відноситься до однієї із першочергових задач реалізації вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [6; 7].

Варто відзначити, що Україною ратифіковано понад двадцять міжнародних програмних документів, зміст яких передбачає вжиття заходів з охорони та захисту довкілля.

Література:

1. Декларация Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды (Стокгольм, 1972 г.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454
2. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) від 25.06.1998 р. : ратиф. Україною 06.07.1999 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 33. С. 12. Ст. 1191.
3. Екологічне законодавство України : зб. нормат.-прав. актів станом на 1 вересня 2007 р. Київ : Істина, 2007. 384 с.
4. Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (Закон України № 562-VIII від 01.07.2015 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b99
5. Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище . URL: <http://enref.org/docs/dyrektyva-2001-42-es-pro-otsinku-vplyvu-okremyh-planiv-ta-prohram-na-navkolysnjje-seredovysche/>
6. Додаток до Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. *Законодавство України : офіц. сайт*. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_a11
7. Додаток XXX до глави 6 «Навколишнє природне середовище» до розділу 5 «Економічне і галузеве співробітництво» до Угоди про асоціацію

Хряпінський П.В., д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри публічного права Інституту гуманітарних та соціальних наук НТУ «Дніпровська політехніка»

ЗАОХОЧЕННЯ СУСПІЛЬНО-КОРИСНОЇ ПОВЕДІНКИ В ДОКТРИНІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

В якості основних методів правого регулювання у кримінальному праві виступають заборонний (примусовий) та заохочувальний (стимулюючий) методи. Заборонний метод є первісним методом впливу на суб'єктів права, що спонукає їх до дотримання кримінально-правових заборон. Він, перш за усе, визначає, які суспільно-небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили (ч. 2 ст. 1 КК). Утім, кримінально-правове регулювання не може вичерпуватися лише встановленням заборон і застосуванням заходів примусу. Похідним від заборонного є метод заохочення. Його вторинність зумовлюється, насамперед, тією обставиною, що він у певній мірі та у різний спосіб мінімізує кримінально-правове обтяження, що зумовлено порушенням заборони. Заохочення виступає позитивним регулятором, що як правило, сильніше за заборони формує зацікавленість суб'єктів у правомірній, суспільно-корисній поведінці, створюючи для неї режим державного сприяння. Слушною з цього приводу є позиція Ю.В. Голика, який вказує на примус та заохочення як основні методи правого регулювання у сфері дії кримінального закону. Примус застосовується до осіб, які переступили межу дозволеного. Він виражається у позбавленні людини певних благ (майна, свободи, роду занять тощо). Заохочення, – до осіб, які відчувають розкаяння, прагнуть повернутися до чесного, законослухняного життя й вчиняють у цьому напрямку конкретні, схвальні суспільством вчинки [1, с. 75].

Традиційно в доктрині кримінального права України напрями кримінально-правової політики визначаються на підставі предметного згрупування об'єктів злочинних посягань, які, у свою чергу, визначаються за рівнем значимості суспільних відносин, що ними охороняються. Таким чином, - вказують В.І. Борисов і П.Л. Фріс, - можуть бути виділені: кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти основ національної безпеки; кримінально-правова політика у сфері боротьби зі злочинами проти життя та

здоров'я особи; кримінально-правова політика у сфері боротьби зі злочинами проти виборчих, трудових, та інших особистих прав і свобод людини і громадянина; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти власності та ін. Зазначені напрями – це, так би мовити, основні складові кримінально-правової політики, всередині яких існує більш детальна диференціація. Так, напрям кримінально-правової політики, спрямований на боротьбу зі злочинами в сфері господарської діяльності, у свою чергу складається із піднапрямів: кримінально-правова політика у сфері боротьби із посяганнями на фінансову та банківську системи України; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинними посяганнями на встановлений порядок господарської діяльності; кримінально-правова політика у сфері боротьби із посяганнями на встановлений порядок приватизації та ін. [2, с. 6-7]. Основним засобом кримінально-правової політики виступає владне право домінуючого суб'єкта (держави) на застосування примусу та визначення виду та міри обмежень прав і свобод іншого суб'єкта (злочинця), що індивідуалізується судом та здійснюється спеціальними органами держави.

В контексті підвищення ефективності запобігання злочинам звернемо увагу на малодосліджену проблему заохочення суспільно-корисної поведінки як самостійного напрямку у кримінально-правовій політиці. Ми виділяємо в Загальній частині кримінального права наступні різновиди суспільно-корисної поведінки, а саме, спрямовані на: 1) протидію злочинам і суспільно-небезпечним посяганням, що характеризується правомірною поведінкою осіб, врегульованою приписами про обставини, що виключають злочинність діяння (ст.ст. 36, 38, 39, 41, 42, 43 КК); 2) остаточне припинення готування до злочину або замаху на злочин, що вчиняється одноосібно чи у співучасті (ст.ст. 17, 31 КК); 3) щире каяття винних, у тому числі неповнолітніх осіб, усунення суспільно-небезпечних наслідків, відшкодування завданих збитків, надання медичної допомоги потерпілому після вчинення злочину, активне сприяння розкриттю злочину (ст.ст. 45–49, пп. 1, 2, 2-1, 8, 9 ч. 1 ст. 66, ст. 69 (у випадках, коли до кількох обставин, що пом'якшують покарання, входять пп. 1, 2, 2-1, 8, 9 ч. 1 ст. 66, ст. 69-1, 103 КК); 4) досягнення виправлення засуджених, у тому числі неповнолітніх осіб, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами як цілей кримінального покарання (ст.ст. 74, 75, 79, 80, 81, 82, 83, 85–87, 104-107 КК); 5) доведення виправлення особи, яка відбула покарання, та припинення обмежень прав і свобод, у тому числі неповнолітніх осіб, що зумовлені достроковим зняттям судимості (ст. 91, ч. 3 ст. 108 КК) [3, с. 408].

Норми про необхідну оборону, крайню необхідність, затримання особи, яка вчинила злочин, виконання спеціального завдання з попередження, припинення чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, насамперед, безпосередньо виконують запобіжну (попереджувальну) функцію. Попередження здійснюється з метою захисту охоронюваних законом прав та

інтересів потерпілої або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави. Суспільно-корисні дії дозволяють запобігти злочину або суспільно-небезпечному посяганню, відвернути або значно зменшити його суспільно-небезпечні наслідки, поновити порушене право й тим самим забезпечити захист суспільних відносин, що охороняються кримінальним правом [4, с. 7]. Суспільно-корисним діянням при добровільній відмові є припинення суспільно-небезпечних готування до злочину або замаху на злочин. Як правило, об'єктивною формою припинення є бездіяльність, зовні пасивне відношення до готування або замаху на злочин. На нашу думку, юридичне значення припинення дійсно важливе, але його не варто абсолютизувати. Активна чи пасивна поведінка особи при добровільній відмові залежить від ряду факторів, серед яких: стадія вчинення злочину, форма злочинного діяння та інші. Так, у випадках припинення замаху на злочин відмова може виражатися й в активній поведінці особи. Це стосується добровільної відмови при закінченому замаху на злочин у випадках, коли особа контролює розвитком причинного зв'язку між вчиненим нею діянням (дією чи бездіяльністю) і очікуваними через певний проміжок часу суспільно-небезпечними наслідками.

В Особливій частині кримінального права суспільно-корисна поведінка є підставою спеціального звільнення від кримінальної відповідальності у: ч. 5 ст. 110-2; ч. 2 ст. 111; ч. 2 ст. 114; ч. 3 ст. 175; ч. 4 ст. 212; ч. 4 ст. 212-1; ч. 2 ст. 255; ч. 2 ст. 258-3; ч. 4 ст. 258-5; ч. 6 ст. 260; ч. 3 ст. 263; ч. 4 ст. 265; ч. 4 ст. 289; ч. 4 ст. 307; ч. 4 ст. 309; ч. 4 ст. 311; ч. 5 ст. 321; ч. 5 ст. 354; ч. 4 ст. 401 КК. З позицій запобіжної спрямованості ці заохочувальні норми поділяються на такі, що спрямовані: 1) на припинення злочину, самовикриття і викриття інших осіб винних у його вчиненні, активне сприяння розкриттю злочину (ч. 5 ст. 110-2, ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 2 ст. 255, ч. 2 ст. 258-3, ч. 4 ст. 258-5, ч. 6 ст. 260, ч. 4 ст. 289, ч. 4 ст. 309, ч. 5 ст. 321, ч. 5 ст. 354, ч. 5 ст. 368-3, ч. 5 ст. 368-4, ч. 6 ст. 369 КК); 2) на виключення з обігу предметів, засобів, речовин, що становлять підвищену суспільну небезпеку (ч. 3 ст. 263, ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 311, ч. 5 ст. 321 КК); 3) на повернення майна, здобутого злочинним шляхом, або на відшкодування завданих збитків (ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 212-1, ч. 4 ст. 289 КК) [5, с. 112].

Представляючи проблему заохочення суспільно-корисної поведінки в доктрині кримінального права України, слід дійти висновку, що запобігання злочинам є найважливішою у соціальному навантаженні цих кримінально-правових засобів [6, с. 585]. В Загальній частині суспільно-корисна поведінка заохочується у наступних запобіжних засобах: 1) протидії злочинам і суспільно-небезпечним посяганням; 2) припинення готування до злочину або замаху на злочин при незакінченому злочині; 3) щирого каяття винних, у тому числі неповнолітніх осіб, усунення суспільно-небезпечних наслідків, відшкодування завданих збитків, надання медичної допомоги потерпілому після вчинення

злочину, активного сприяння розкриттю злочину та ін.; 4) досягнення виправлення засуджених, у тому числі неповнолітніх осіб, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами; 5) доведення виправлення особи та припинення обмежень прав і свобод, що зумовлені достроковим зняттям судимості. В Особливій частині заохочується у запобіжних засобах: 1) припинення злочинної поведінки; 2) добровільного повідомлення про злочин; 2) самовикриття у злочині; 3) викриття інших осіб, винних у злочині; 4) нейтралізації, мінімізації, відшкодуванні суспільно-небезпечних наслідків майнового типу (податки, збори, обов'язкові платежі, фінансові санкції, пені, тощо); 5) вилучення з неконтрольованого обігу предметів зі спеціальним статусом обігу (предмети, що є носіями державної таємниці, наркотичні засоби, психотропні речовини, зброя, бойові припаси або вибухові пристрої та іншому). Слід прогнозувати, що реалізація заохочення суспільно-корисної поведінки в кримінально-правовій доктрині та правозастосовній практиці сприятиме запобіганню вчиненню нових злочинів.

Література:

1. Голик Ю.В. Метод уголовного права // Журнал российского права. 2000. № 1. С. 69-75.
2. Борисов В. І., Фріс П. Л. Ефективність кримінально-правової політики // Вісник Асоціації кримінального права України, 2014. № 1(2). С. 1-18.
3. Хряпінський П.В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: моногр. Харків: Харків юридичний, 2009. 840 с.
4. Баулин Ю.В. Причинение вреда с согласия «потерпевшего» как обстоятельство, исключающее преступность деяния: моногр. Харьков : Изд-во «Кроссруд», 2007. 96 с.
5. Хряпінський П.В. Спеціальне звільнення від відповідальності у кримінальному праві та законодавстві України: навч. пос. Запоріжжя: ЗНУ, 2011. 270 с.
6. Фріс П.Л. Основні напрямки української кримінально-правової політики // Актуальні питання реформування правової системи України : збірн. наук. статей за матер. V міжнар. наук.-практ. конфер. Укл. Т.Д. Климчик. Луцьк: Волин. обл. друк., 2008. С. 583-586.

Чернік С. Д., к. і. н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

УСТАНОВЧІ ДОГОВОРИ ЯК ОСНОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Основою європейської інтеграції стали установчі договори, укладені країнами Західної Європи. На початку 1957 року керівники урядів Бельгії, Італії, Люксембургу, Нідерландів та ФРН на конференції у Парижі домовились про створення «Спільного ринку» та «Співтовариства з атомної енергії». 25 березня 1957 року в Римі відбулось підписання Договорів про Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС) та Євратом¹³. Зазначені договори отримали назву «Римські» за місцем їх підписання й набули чинності 1 січня 1958 року.

Спільними органами Співтовариств були Асамблея і Суд. 1 липня 1967 року набув чинності Договір про злиття (офіційно відомий як Договір, що створює єдину Раду і єдину Комісію Європейських співтовариств)¹⁴.

Наступним важливим етапом в процесі європейської інтеграції стало підписання Маастрихтської угоди про створення Європейського Союзу 11 грудня 1991 року, яка набула чинності 1 листопада 1993 року. Новостворений Союз ставав правонаступником Європейського Співтовариства. У цьому документі відзначалося: «Цей Договір знаменує собою новий етап в процесі створення все більш згуртованого союзу народів Європи, в якому прийняття рішень здійснюється при якомога більш повним дотриманням принципу гласності і в максимально можливій мірі наближене до громадян. Союз заснований на цінностях поваги людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави і дотримання прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для держав-членів в межах суспільства, що характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю і рівністю жінок та чоловіків»¹⁵. Договором також передбачалося створення економічного валютного союзу (ЄВС) та введення єдиної валюти – євро.

Маастрихтським договором закріплював так звані три стовпи нового утворення. Перший стовп включав усі Європейські співтовариства, які забезпечують реалізацію економічної та соціальної політики союзу. Другий

¹³ Копійка В.В. Інтеграційні процеси в Західній Європі// Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945-70-ті роки). К., 2003. С. 294 -295.

¹⁴ Якименко Х.С. Європейський союз: правова природа об'єднання : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Х.С. Якименко ; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Х., 2009. С.25.

¹⁵ Договір о Европейском Союзе URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення: 4.04.2020).

стовп – це співпраця у сфері зовнішньої політики та політиці безпеки. Її завданням є зміцнення єдності та незалежності Європи, що повинно сприяти збереженню миру, безпеки, прогресу на цілому континенті та у світі. Третій стовп – співпраця у сфері юстиції та внутрішніх справ¹⁶. З метою боротьби з цими негативними процесами створено Європейську поліцію – Європол.

Маастрихтський договір встановлював інституційний механізм ЄС, покликаною проводити в життя його цінності, здійснювати його цілі, служити його інтересам, інтересам її громадян та держав-членів, а також забезпечувати послідовність, ефективність та спадкоємність його політики і його дій. Інститутами Союзу стали: Європейський парламент; Європейська рада; Рада; Європейська комісія; Суд Європейського Союзу; Європейський центральний банк; Рахункова палата¹⁷. Повноваження цих органів влади більш детально розкривалися у Договорі про функціонування Європейського Союзу. Разом з тим, створювалися Економічний та соціальний комітети й Комітет регіонів, хоча вони мали лише консультативні функції.

Маастрихтський договір передбачав скликання у 1996 році конференції представників урядів держав-членів для розгляду тих положень договору, перегляд яких передбачений відповідно до завдань ЄС. В 1996 році розпочалася конференція у м. Турині, яка завершилася у м. Амстердамі, де було підписано Договір про Європейський союз та Договір про заснування Європейського співтовариства. Вказані договори набрали чинності у травні 1999 року.

Наступний договір було підписано у Ніцці у лютому 2001 року. Відповідно до умов договору здійснювалося реформування інституційного механізму ЄС у зв'язку з його майбутнім розширенням. Зокрема, змінювався чисельний склад Комісії, розподіл голосів між членами Ради Євросоюзу, визначалися сфери, в яких постанови приймаються більшістю голосів тощо.

У грудні 2001 року відбувся саміт європейських країн в Алкені, на якому було прийнято рішення про створення Європейського конвенту, завданням якого була розробка проекту Конституції ЄС (плану політичної реформи). Попередній проект конституційного договору було офіційно представлено 28 жовтня 2002 р. президією Європейського конвенту і в 2003 р. передано на розгляд Європарламенту. Проект Конституції визначав ЄС як наділений власною правосуб'єктністю союз європейських держав, котрі, зберігаючи свою національну самобутність, тісно співпрацюють на європейському рівні і здійснюють низку схожих повноважень на федеральному рівні. Передбачалося, що майбутня Конституція, яка замінить собою усі чинні договори, матиме верховенство над національним законодавством¹⁸.

¹⁶ Палагнюк Ю. В. Заснування та етапи становлення Європейського Співтовариства / Ю. В. Палагнюк // Світова та європейська інтеграція : [навч. посібник]. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. С. 104-105.

¹⁷ Договір о Европейском Союзе URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення: 4.04.2020).

¹⁸ Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 2003. № 4. С.90-91.

Договір про запровадження Конституції для Європи (далі – ДКЄ), підписаний 24 жовтня 2004 року, мав стати важливим етапом на шляху розбудови Європейського Союзу. Проте не всі держави підтримали його ратифікацію. Країнам-учасникам потрібно було створити новий документ, який регламентував би правовий статус ЄС, а також реформував його інституційну структуру. Так, 13 грудня 2007 року на саміті ЄС у столиці Португалії підписано Лісабонський договір, який вносить поправки у Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір) і Договір про заснування Європейського Співтовариства (Римський договір). У зв'язку з проблемами, що виникли при його ратифікації в окремих країнах ЄС, договір вступив у дію лише з 1 січня 2009 року.

Лісабонський договір став компромісом між країнами, які схвалили текст ДКЄ, і державами, які не підтримали цей документ або не почали процес його ратифікації. Компроміс цей, на думку прихильників ідеї конституювання засновницьких договорів, прийнятий на користь послідовників міждержавного підходу інтеграції Європи і тому є занадто незбалансованим.

Згідно з Лісабонським договором, ЄС став єдиною юридичною особою. Раніше Європейська Спільнота та Європейський Союз мали різні статuti й використовували різні правила ухвалення рішень. Лісабонський договір припинив існування такої подвійної системи й надав Європейському Союзу правового статусу. Це покращило здатність ЄС діяти, особливо у питаннях зовнішніх відносин. Лісабонський договір дозволяє Європейському Союзу бути ефективнішим, узгодженішим та переконливішим у його відносинах з іншими країнами світу¹⁹.

Договір передбачає впровадження посади президента Європейської Ради (як інституту ЄС), який обиратиметься строком на два з половиною роки (з правом на одне повторне обрання). Президент Європейської Ради головуватиме на засіданнях головної міжурядової установи ЄС і забезпечуватиме стійкість і послідовність її роботи. Посада постійного президента Європейської Ради замінила колишню модель ротаційного головування держав-членів ЄС²⁰.

Лісабонський договір прописує нову систему ухвалення рішень «подвійною більшістю» замість існуючого консенсусу, що вимагає одноголосного схвалення всіма країнами-членами ЄС. Це означає, що, починаючи з 1 листопада 2014 року, рішення вважатиметься прийнятим, якщо за нього проголосують мінімум 55 відсотків країн-членів ЄС, в яких проживає не менше 65 відсотків населення всього Євросоюзу. І коли раніше будь-яка країна могла накласти вето на рішення ЄС, то за новою системою заблокувати рішення зможуть не менше чотирьох країн. Також у договорі закріплене положення щодо

¹⁹ Путівник по Лісабонському договору. URL: lib.pu.if.ua/files/europa/lisbontreaty_uk.pdf/ (дата звернення: 4.04.2020).

²⁰ Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 1(11). С.74-75.

європейської політики сусідства. Разом з цим, з моменту введення в дію Лісабонського договору у держав-членів ЄС з'являється можливість виходу зі складу ЄС. Проте, незважаючи на це, Договір закладає правову базу для подальшого розширення ЄС ²¹.

Отже, установчі договори Європейського Союзу стали основою процесу західноєвропейської інтеграції. Договори ЄС закріплювали інституційну базу функціонування Європейського Союзу та встановлювали основні складові співпраці між країнами-членами: єдність економічної та соціальної політики, взаємодія у питаннях зовнішньої політики та оборони, юстиції та внутрішніх справ.

Література:

1. Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 1(11). С.73-77.
2. Договір о Європейском Союзе URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення: 4.04.2020).
3. Копійка В.В. Інтеграційні процеси в Західній Європі. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945-70-ті роки). К., 2003. С. 294 -295.
4. Палагнюк Ю. В. Заснування та етапи становлення Європейського Співтовариства / Ю. В. Палагнюк // Світова та європейська інтеграція : [навч. посібник]. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. С. 104-105.
5. Путівник по Лісабонському договору. URL: lib.ru.if.ua/files/europa/lisbontreaty_uk.pdf/ (дата звернення: 4.04.2020).
6. Якименко Х.С. Європейський союз: правова природа об'єднання : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Х.С. Якименко ; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Х., 2009. 229 с.
7. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 2003. № 4. С.82-92.

²¹ Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 1(11). С. 75.

Шепель М.А., здобувач кафедри адміністративного та господарського права ДВНЗ «Запорізький національний університет»

ОПТИМІЗАЦІЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ

До проблем забезпечення права на безпечне довкілля безумовно є низька ефективність здійснення державного та громадського екологічного контролю, окремі сфери суспільного життя взагалі не контролюються з боку жодного органу державної виконавчої влади. До таких сфер передусім необхідно віднести проблеми утилізації побутових та промислових відходів, що не віднесені до класу небезпечних відходів, сферу забезпечення відновлюваності ґрунтів та використання пестицидів та агрохімікатів. Зокрема, необхідно відзначити, що в Україні серед зареєстрованих пестицидів та агрохімікатів (понад 1000) близько третини відносяться за світовими стандартами до класу надзвичайно небезпечних і небезпечних. Контроль за їх використанням в наслідок ліквідації Санітарно-епідеміологічної служби покладено на Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (далі - Держпродспоживслужба). Однак фактично такі функціональні обов'язки цим суб'єктом публічного управління не здійснюються [1]. Відсутніми є атестовані лабораторії в державних органах виконавчої влади, що здійснюють контроль вміст пестицидів у воді, ґрунтах, повітрі. Внаслідок безконтрольного використання пестицидів та агрохімікатів заподіюється шкода життю та здоров'ю людей, тварин, рослин, руйнуються ґрунти. Свідченням абсолютної безконтрольності стала ситуація із загибеллю бджіл в Україні влітку 2019 року, що стало причиною втрати врожаю меду. Такий стан поводження з агрохімікатами став підставою для ініціювання оскарження бездіяльності Кабінету Міністрів України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства аграрної політики України, Міністерства екології та природних ресурсів України у частині їх бездіяльності як зобов'язаних суб'єктів публічного управління щодо організації та здійснення контролю за використанням пестицидів та попередження забруднення довкілля та погіршення стану здоров'я людей. Натомість адміністративний суд у досліджуваній справі не вбачав наявності факту бездіяльності органів центральної влади. Щодо неконтрольованого використання пестицидів судом встановлено, що факту відповідальності центральних органів виконавчої влади встановити не уявляється можливим [2].

Вирішення у судовому порядку зазначеного спору жодним позитивним чином не вплинуло на ситуацію з використанням небезпечних для життя та

здоров'я людей пестицидів та агрохімікатів, продовжується використання таких хімічних речовин, що здійснюють негативний вплив на цілісність екосистем України, об'єктів тваринного та рослинного світу. В Україні і досі продовжують використовувати заборонені в Європі пестициди та агрохімікати, обґрунтовуючи правомірність такої діяльності фактом проходження державної реєстрації таких речовин на внутрішньо національному рівні [3].

Ефективність здійснення судового контролю у справах із захисту права на безпечне довкілля пов'язується із застосування адміністративними судами повноважень із зобов'язання суб'єкта владних повноважень прийняти певне рішення чи вчинити якусь дію, що не суперечить вимогам ст. 245 КАС України. Реалізація такого підходу має поодинокі приклади діяльності Верховного Суду, зокрема, у справі № 816/274/16 було розширено завдання судочинства, вийшовши за межі суто контролю за діями суб'єкта владних повноважень та зобов'язавши відповідача вчинити дії – видати дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря [4]. Аргументацією Верховного Суду щодо прийняття такого рішення стала необхідність забезпечення «ефективного поновлення порушених прав», а не лише констатації факту наявності неправомірних дій.

Оптимізації врегулювання адміністративних спорів у сфері реалізації права на безпечне довкілля сприятиме перегляд підходів до здійснення узагальнень судової практики. Варто відзначити, що перша спроба здійснити таке узагальнення в Україні відбулася лише у 2019 році шляхом видання «Дайджесту судової практики Верховного суду у спорах, що виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав» [5].

Попри безумовне позитивне досягнення, що характеризує здійснену аналітичну роботу необхідно відмітити його розбудову за природоресурсним підходом. Зокрема, у зазначеному дайджесті здійснено узагальнення судової практики зі спорів у сфері охорони атмосферного повітря, у сфері безпеки використання водних ресурсів, у сфері охорони, використання та відновлення об'єктів рослинного та тваринного світу, у сфері використання та охорони об'єктів природно-заповідного фонду України, пов'язаних із відносинами із оцінкою впливу на довкілля, у сфері забезпечення доступу до публічної екологічної інформації. Натомість здійснення узагальнення практики розгляду та вирішення спорів Європейським Судом з прав людини відбувається з врахуванням комплексності забезпечення охорони довкілля, використання його природних ресурсів та об'єктів. Так, виділяються такі категорії спорів, як: 1) спори, що пов'язані із здійсненням небезпечних видів промислової діяльності; 2) спори, що виникають у зв'язку із здійсненням промислових викидів на здоров'я людей; 3) спори, що виникають внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю людей через шкідливі результати екологічних надзвичайних ситуацій; 4) спори, що виникають у сфері надання спеціальних дозволів на здійснення екологічно

небезпечної діяльності; 5) спори, пов'язані із промисловим забрудненням довкілля та порушення режиму утилізації та переробки промислових відходів; 6) спори, що виникають внаслідок шкідливого впливу антен мобільного зв'язку та інших негативних впливів шумового забруднення антропогенного довкілля; 7) спори, пов'язані із шкідливим впливом містобудівної діяльності; 8) спори, пов'язані із поводженням із побутовими відходами. Саме такий підхід має стати основою для систематизації наявної судової практики, що дозволить забезпечити оптимальне досягнення реалізації завдання із здійснення комплексного правового регулювання природоохоронних та природоохоронних відносин.

Варто наголосити, що усталеною судовою практикою врегулювання спорів у сфері захисту довкілля є запровадження підходів щодо їх розгляду та вирішення судами в межах однієї предметної юрисдикції. Достатньо ефективною є практика утворення системи спеціалізованих екологічних судів у Новій Зеландії (Resource Management Act – RMA), до складу яких входять спеціально підготовлені судді, що мають спеціальні знання у сфері природоохоронного і природоресурсного права суддів, а також до структури таких судів входять спеціальні експертні комісії, які здатні в оперативні строки надавати висновки із існуючої категорії спорів. Така система спеціалізованих судів містить у своїй структурі і медіаторів, діяльність яких сприяє досудовому врегулюванню правового спору. Необхідно наголосити, що такі суди не лише здійснюють свою діяльність із тлумачення права та врегулювання спору, але і забезпечення дієвого судового контролю за виконанням судового рішення чи медіативної угоди. До юрисдикції таких судів відносяться спори між фізичними та юридичними особами, між особами приватного та публічного права [6].

Створення єдиної системи спеціалізованих судів є шляхом до вирішення цілого комплексу проблем у сфері забезпечення реалізації права на безпечне довкілля. Такі суди є унікальним інструментом здійснення державної та регіональної політики з питань природокористування, що пов'язується не лише урегулювання правових конфліктів, але і створенням механізмів забезпечення реалізації відповідних рішень. Такі судові трансформації звертають увагу світової еліти, є предметом розгляду та обговорень на міжнародних самітах та конференціях, де досліджуються можливості їх впровадження в інших країнах.

Література:

1. Аналітична записка «Безконтрольне використання пестицидів в Україні». URL.: <http://epl.org.ua/environment/analitichna-zapyska-bezkontrolne-vykorystannya-pestytsydiv-v-ukrayini/>
2. Справа № 824/357/18-а : постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду від 21 березня 2019 року. URL.: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80726078>

3. Герасименко І. Використовувати не можна забороняти: чому в Україні досі застосовують заборонені в ЄС пестициди? Agravery. Аграрне інформаційне агентство. URL.: <https://agravery.com/uk/posts/show/vikoristovuvati-ne-mozna-zaboronati-comu-v-ukraini-dosi-zastosovuut-zaboroneni-v-es-pesticidi>

4. Постанова Верховного Суду від 21 жовтня 2019 р. у справі № 816/274/16. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanovap/

5. Дайджест судової практики Верховного суду у спорах, що виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав. URL.: <https://www.slideshare.net/pravotv/ss-191291825>

6. Resource Management Act 1991. New Zeland Legislation. URL.: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1991/0069/latest/DLM230265.html>

Шмат М. С., аспірант кафедри публічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

Школа С.М., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри публічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЗА ХВОРОБОЮ В ПЕРІОД ЗАРОДЖЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Закон України про кримінальну відповідальність (ст.50 КК України) визначає покарання як захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність. Тому еволюція вітчизняного кримінального права в контексті невідворотності відбування призначеного покарання пройшла тривалий гуманістичний процес та знайшла своє втілення в інституті звільнення від покарання за хворобою.

Для відображення повної картини генези інституту звільнення від покарання за хворобою у вітчизняному кримінальному праві, необхідно дослідити її історичні закономірності. Найбільш фрагментарно та показово становлення інституту звільнення від покарання за хворобою можна прослідити із розвитком кримінального права періоду Радянської України, зокрема періоду існування УСРР.

Із моменту прийняття на 3-му Всеукраїнському з'їзді Рад 10 березня 1919 року Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки, що

ознаменовано проголошенням нової держави (УСРР), простежується тенденція к рецепції російського законодавства, зокрема кримінального права. Правовою основою такого нормотворення слугував Договір між Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом Рад та Всеросійським ЦВК від 01 червня 1919 року, на підставі якого було ухвалено Постанову Всеукраїнського революційного комітету від 27 січня 1920 року про розповсюдження на всю територію України декретів РРФСР [3, с.55].

Положення Керівних начал по кримінальному праву РРФСР були поширені на всю територію УСРР і введені в дію 4 серпня 1920 року Постановою (Циркуляром) НК Юстиції УСРР (без жодної зміни) [4]. Це перший радянський документ зведеного кримінального права в Україні, однак він вже містив положення про звільнення від покарання за психічною хворобою. Пункт 14 III розділу вищевказаного документу говорить: «Суду и наказанию не подлежат лица, совершившие деяние в состоянии душевной болезни или вообще в таком состоянии, когда совершившие его не отдавали себе отчета в своих действиях, а равно и те, кто хотя и действовал в состоянии душевного равновесия, но к моменту приведения приговора в исполнение страдает душевной болезнью. К таким лицам применяются лишь лечебные меры и меры предосторожности» [1, с. 3]. Ця норма свідчить про формування початкового етапу становлення інституту звільнення від покарання за хворобою, зокрема за психічною хворобою.

Систематизація радянського кримінального права в УСРР бере свій початок Постанови "Про надання чинності Кримінальному кодексу УСРР", яку було затверджено 23 серпня 1922 року Всеукраїнським Центральним Виконавчим Комітетом - найвищим органом державної влади Радянської України з березня 1919 року по липень 1938 року, у період між Всеукраїнськими з'їздами рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів [2]. Загальна частина вищевказаного кодексу (певний історичний аналог нашої Загальної частини КК України) в своїй суті відтворює положення Керівних начал та була повністю продублювала з Кримінального кодексу РРФСР 1922 року. Як вдало зазначав А.А. Герцензон, це впливало з принципової єдності всього соціалістичного кримінального законодавства [1, с.308]. Навіть в самому кодексі відображена «цель установления единства уголовного законодательства республик» [2].

У вказаному документі звільнення від покарання за хворобою було регламентовано у п.17 II розділу «Общие начала применения наказания», та викладено наступним чином: «Наказанию не подлежат лица, совершившие преступления в состоянии хронической душевной болезни или временного расстройства душевной деятельности, или вообще в таком состоянии, когда совершившие его не могли давать себе отчета в своих действиях, а равно и те, кто хотя и действовал в состоянии душевного равновесия, но к моменту

вынесения или приведения приговора в исполнение страдает душевной болезнью. К таким лицам могут применяться лишь меры социальной защиты, указанные в ст.46 Уголовного Кодекса» [2]. Таким чином, КК УСРР 1922 року на відміну від Керівних начал не передбачав звільнення від «умовної» кримінальної відповідальності, оскільки відсутнє посилення на те, що «суду не підлягає...». Адаже судова відповідальність за регламентацією КПК УСРР 1922 року в той час ототожнювалася із сучасним розумінням кримінальної відповідальності (ст.3). Певною новелою також виступили заходи соціального захисту, передбачені ст.46 КК УСРР 1922 року, які розширювали раніше застосовувані лікарські та запобіжні заходи.

Таким чином, в часи формування перших кримінальних кодексів Радянської України інститут звільнення від покарання за хворобою стосувався виключно осіб, які мають психічне захворювання (історичний аналог ч.1 ст.84 КК України) із певною специфікою регламентації тих часів, та не передбачав звільнення від покарання за іншою тяжкою хворобою та військовослужбовців, в разі визнання їх непридатними до військової служби за станом здоров'я.

Література:

1. История советского уголовного права / [Герцензон А.А., Грингауз Ш.С., Дурманов Н.Д., Исаев М.М. и др.]; под науч. ред. А.А. Герцензона. – Москва: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1948. – 466 с. – Режим доступу: <http://www.allpravo.ru/library/doc101p0/instrum107/>
2. Постанова ВУЦВК від 23 серпня 1922 року "Про надання чинності Кримінальному кодексу УСРР", додаток до постанови ВУЦВК "Про надання чинності Кримінальному кодексу УСРР" і "Кримінальний кодекс УСРР" (ЗУ УРСР, 1922 р., N 36, ст. 553) із змінами і доповненнями (ЗУ УРСР, 1922 р., N 47, ст. 710; 1923 р., N 1, ст. 15; N 12, ст. ст. 218 і 219; N 36, ст. 511; N 43, ст. 551; 1924 р., N 6, ст. 54; N 20, ст. 180; N 31 - 32, ст. 230; N 35 - 36, ст. 241; 1925 р., N 21, ст. 151; N 24, ст. 175; N 81, ст. ст. 481 і 482; 1926 р., N 56, ст. 378; 1927 р., N 6, ст. 33 і N 7, ст. 46).
3. Про поширення на Україну декретів РРФСР: постанова Всеукраїнського революційного комітету від 27 січня 1920 р. // Радянське будівництво на Україні в роки громадянської війни (1919- 1920): збірник документів і матеріалів. Київ, 1957. С. 55.
4. Руководящие начала по уголовному праву РСФСР, утвержденные постановлением НКЮ №590 от 12 декабря 1919 года // Собрание узаконений и распоряжений правительства за 1919 г. Управление делами Совнаркома СССР. – Москва, 1943. - С. 841-844. – Режим доступу: <http://istmat.info/node/38888>.

Щербяк Ю.В., аспірант кафедри цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

Науковий керівник: Андрейцев В.І., академік, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права НТУ «Дніпровська політехніка»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУР ПРОВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ АУКЦІОНІВ

У сучасних умовах проведення земельного аукціону набуває все більшої популярності. На конкурентних засадах переходять, здебільшого, права на земельну ділянку із земель державної та комунальної власності. Продаж земельних ділянок, що перебувають у приватній власності може здійснюватися на земельних торгах виключно з ініціативи власників земельної ділянки.

На сьогоднішній день матеріальні норми правового інституту та процедурні норми переходу права власності на земельні ділянки громадянам України на конкурентних засадах містяться зокрема у главі 21 ЗК України. Так, статтею 134 ЗК України передбачено, що земельні ділянки державної чи комунальної власності підлягають продажу окремими лотами на конкурентних засадах (земельних торгах), крім випадків, встановлених законом. Зокрема: розташування нерухомого майна, що є власністю громадянина; надання земельної ділянки громадянину замість тієї, що викуплена для суспільних потреб чи була примусово відчужена з мотивів суспільної необхідності. Виключні випадки наведені також і в частині 3 статті 134, а саме : земельні торги не проводяться при наданні (передачі) земельних ділянок громадянам у випадках, передбачених статтями 34 (сінокосіння та випасання худоби), 36 (для городництва) та 121 цього Кодексу (в межах норм безоплатної приватизації для визначених видів використання), а також передачі земель загального користування садівничому товариству та дачному кооперативу. Земельні торги не проводяться при безоплатній передачі земельних ділянок особам, статус учасника бойових дій яким надано відповідно до пунктів 19 і 20 частини першої статті 6 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" №3551-ХІІ від 22 жовтня 1993 р. {1}.

ЗУ «Про виконавче провадження» №1405-VIII від 02 червня 2016 р. {2}, передбачає можливість переходу права власності на земельну ділянку громадянам України на конкурентних засадах шляхом примусового звернення

стягнення на земельну ділянку за рішенням суду або виконавчим написом нотаріуса.

ЗУ «Про приватизацію державного та комунального майна» №2269-VIII від 18 січня 2018 р. {3}, передбачає можливість переходу права власності на земельну ділянку громадянам України на конкурентних засадах лише одночасно із приватизацією державного та комунального майна.

ЗУ "Про електронні документи та електронний документообіг" № 851-IV від 22 травня 2003 р. {4}, ЗУ «Про електронні довірчі послуги» №2155-VIII від 05 жовтня 2017 р. {5}, ЗУ «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» №80/94-ВР від 05 липня 1994 р. {6}, становлять правову основу для проведення електронного аукціону, оскільки забезпечують створення та функціонування електронних майданчиків, можливість електронної ідентифікації громадян України для участі в електронних аукціонах, порядок створення та функціонування електронного забезпечення.

Чинний ЗК України не містить чіткого переліку стадій процедури переходу права власності на земельні ділянки громадянам України на конкурентних засадах. Тобто відсутня окрема норма, яка містила б інформацію про етапи переходу права власності на земельні ділянки громадянам на конкурентних засадах. Крім того, окремі етапи переходу права власності не регулюються ЗК України, а передбачені іншими нормативно-правовими актами. Зокрема, виготовлення документації із землеустрою (ЗУ «Про землеустрій» 858-IV від 22 травня 2003 р. {7}, ЗУ «Про державну експертизу землепорядної документації» №1808-IV від 17 червня 2004 р. {8}, ЗУ «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність» №353-XIV від 23 грудня 1993 р. {9}), нотаріальне посвідчення результатів аукціону (ЗУ «Про нотаріат» №3425-XII від 02 вересня 1993 р. {10}, Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України №296/5 від 22 лютого 2012 р. {11}) та державна реєстрація права власності на земельну ділянку (ЗУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» №1952-IV від 01 липня 2004 р. {12}, Постановою КМУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» № 1127 від 25 грудня 2015 р. {13}). Процедури проведення електронних аукціонів відсутні у ЗК України, а регулюються ЗУ «Про виконавче провадження» №1405-VIII від 02 червня 2016 р., ЗУ «Про приватизацію державного та комунального майна» №2269-VIII від 18 січня 2018 р..

Для розуміння етапів переходу права власності на земельні ділянки громадянам України на конкурентних засадах, пропонуємо виділити наступні стадії: 1) добір земельної ділянки організатором торгів та підготовка до продажу; 2) укладення договору з виконавцем земельних торгів; 3) розміщення оголошення про земельний аукціон; 4) проведення земельних торгів та підписання протоколу; 5) укладення та нотаріальне посвідчення договору купівлі-продажу; 6) державна

реєстрація речових прав на земельну ділянку у Державному реєстрі прав на нерухоме майно.

Враховуючи викладене, ми дійшли до наступних висновків: законодавство, що регулює відносини з переходу права власності на земельні ділянки громадянам України не систематизоване, норми вказаного правового інституту містяться в численних законах та підзаконних нормативно-правових актах. Така ситуація ускладнює розуміння громадянами наявних у законодавстві можливостей конкурентного переходу права власності на земельні ділянки, а отже зменшується участь у земельних аукціонах. Вважаємо, що матеріальні та процедурні норми правового інституту переходу права власності на земельні ділянки громадянам України на конкурентних засадах мають знайти своє відображення у кодифікованому земельно-правовому акті, можливо Кодексі законів про землю.

Очікуємо, що у майбутньому земельний аукціон переважно буде відбуватися в електронному форматі. Це дасть можливість проводити його більш оперативно, із залученням більшої кількості учасників та мінімізувати корупційні ризики. Водночас чинний ЗК України не містить процедур переходу права власності на земельні ділянки шляхом проведення електронного аукціону, що потребує негайного виправлення. Вважаємо за необхідне доповнити главу 21 ЗК України нормами про електронний земельний аукціон та процедуру його проведення.

Література:

1. Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" від 22 жовтня 1993 р. №3551-ХІІ/ Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1993 р. №45. Ст.425
2. ЗУ «Про виконавче провадження» від 02 червня 2016 р. №1405-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
3. ЗУ «Про приватизацію державного та комунального майна» від 18 січня 2018 р. №2269-VIII/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>
4. ЗУ "Про електронні документи та електронний документообіг" від 22 травня 2003 р. № 851-IV/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
5. ЗУ «Про електронні довірчі послуги» від 05 жовтня 2017 р. №2155-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>
6. ЗУ «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 05 липня 1994 р. №80/94-ВР/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80>
7. ЗУ «Про землеустрій» від 22 травня 2003 р. №858-IV/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15>

8. ЗУ “Про державну експертизу землепорядної документації” від 17 червня 2004 р. №1808-IV/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1808-15>

9. ЗУ “Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність” від 23 грудня 1993 р. №353-XIV / Верховна Рада України. URL:

10. ЗУ «Про нотаріат» від 02 вересня 1993 р. №3425-XII/ Верховна Рада України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

^{11.} Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України 22 лютого 2012 р. №296/5/ Верховна Рада України. Офіційний вісник України. 2013. №17

12. ЗУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01 липня 2004 р. №1952-IV/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

13. Постановою КМУ “Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 25 грудня 2015 р. №1127/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF>

НАУКОВЕ ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»**

Збірник тез доповідей

(9 квітня 2020 рік)